

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LYNGBY-BOGEN

1956

INDHOLD

Viceborgmester A. C. TANDRUP: De tre familier Lund i Kongens Lyngby og Fuglevad i det 19. århundrede.

Pastor P. GAMRATH: Fra Taarbæk Sogn.

Frøken KAREN CHRISTENSEN: „Fra Balber Kræstersens Dave”.

Skoleinspektør F. M. MADSEN: Fra Brede om Brede.

Med bidrag af: kasserer SIGNE VEEL, tvindemester ANDREAS SCHMIDT, væver PETER PETERSEN, tekstilarbejder CHR. NIELSEN og direktør NIELS E. DAVERKOSEN.

Frøken VALBORG ORLAMUNDT: Erindringer fra Kongens Lyngby i slutningen af det nittende og begyndelsen af det tyvende århundrede.

Gardinvæver HANS HANSEN: Nogle erindringer fra min barndom i Lyngby.

Stadsingeniør J. A. C. RASTRUP og arkitekt V. RUD-PETERSEN: Fredede bygninger, skulpturer, mindesmærker og oldtidsminder i Sorgenfri Slotshave og på de fra Sorgenfri Slot udskilte ejendomme.

UDGIVET AF

HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE

Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune.

Selskabet er stiftet ved et møde på Grundtvigs Højskole i Fuglevad den 27. oktober 1927 og har til formål at vække interesse for og fremskaffe og udbrede oplysning om Lyngby-Taarbæk kommune i fortid og nutid i historisk, topografisk, økonomisk og kulturel henseende. Formålet søges opnået ved afholdelse af foredrag, ved ekskursioner og ved udgivelse af skrifter.

Medlemsbidraget er 5 kr. årligt. (For husstandsmedlemmer 1 kr.)

Indmeldelse kan ske ved henvendelse til kassereren eller til et af bestyrelsens medlemmer.

Bestyrelsen 1956.

Stadsingeniør J. A. C. Rastrup, formand.

Viceinspektør A. C. Tandrup, næstformand.

Overbibliotekar E. Møballe, kasserer.

Befragter H. V. Holsøe, sekretær.

Borgmester Paul Fenneberg.

Pastor Poul Gamrath.

Direktør H. J. Lemche.

Fhv. sognerådsformand Ingv. Nørgaard.

Magister C. V. T. Otterstrøm.

Overinspektør K. Uldall.

De tre familier Lund i Kongens Lyngby og Fuglevad i det 19. århundrede.

Af A. C. Tandrup.

I begyndelsen af forrige århundrede indvandrede tre familier Lund til Lyngby, den ene slog sig ned på Fuglevad Mølle, den anden på Lyngby Mølle og den tredje på gården „Carlshøj”. Flere af disse familiers medlemmer kom til at betyde overmåde meget for byen og sognet, og det er baggrunden for dette slægtshistoriske arbejde.

Disse tre familier er — i modsætning til, hvad der hidtil er hævdet — runden af samme rod og stammer fra møllerslægter i Sydsjælland. Her var Johan Heinrich Gemünde fra 1743 til sin død i 1756 møller i Næstved vejmølle under Herlufsholm. Han blev gift første gang (før 1719) med Karen Sørensdatte (1686—1748). I dette ægteskab var der blandt andre børn en datter *Anna Margarethe Johansdatte Gemünde* (1719—1780), som (før 1737) blev gift med enkemand *Christian Friederichsen (Lund)*, der var fæster af universitetets mølle i Tybjerg, hvor han formentlig er død o. 1750. I dette ægteskab var der fire sønner, alle født i Tybjerg Mølle. Nr. 3 i rækken var *Jørgen Christian(sen) Lund* (ca. 1740—1796), og han er det fædrene ophav til de to familier Lund i Lyngby og Fuglevad møller.

Efter Christian Friederichsen Lunds død o. 1750 giftede Anna Margarethe Johansdatte Gemünde sig med møller Peder Andersen, f. o. 1720 og død den 11. februar 1780 på Ny Mølle (Tybjerg Mølle), som han i 1750 omtrent samtidig med giftermålet havde fæstet.¹⁾ Den førstefødte i dette ægteskab var sønnen *Anders Christian Pedersen (Lund)*, f. i Tybjerg o. 1750, og hans søn i ægteskab med Abigael Henrichsdatter (f. o. 1756) var *Henrich Lund*, der kom til Lyngby, hvor han blev ejer af gården „Carlshøj”. Ud over det her anførte vedrørende slægten fra Carlshøj skal jeg i øvrigt henvise til stadsingeniør H. V. Rygners artikel i Lyngby-Bogen 1946 og vende tilbage til Jørgen Christian Lund.

Som sine forfædre kom han til mølleriet og var møllersvend i Herfølge, da han den 3. januar 1766 i Hellested kirke i henhold til kongebrev blev viet til Anne Sophie Madsdatter, afgangne møller Christen Schwendsens enke i Hellested Mølle. Hun var datter af møller Mads Nielsen i Stevnstrup og født o. 1733.^{1a)} I sit første ægteskab med Christian Schwendsen (Hauberg) havde hun 5 børn.²⁾

I ægteskabet med Jørgen Christian Lund var der 3 børn:

- 1) Christian Frederik Jørgensen Lund, døbt ²⁷/₁₂ 1766 i Hellested, begravet sammesteds ¹⁷/₉ 1768.
- 2) Jørgen Christian Jørgensen Lund, døbt ¹²/₇ 1769 i Rønnebæk, død i Lyngby 1818, begr. sammest. den 7. sept.
- 3) Christen Jørgensen Lund, født ⁶/₁ 1772 i Rønnebækholms Mølle, død i Lyngby den ⁶/₃ 1840.³⁾

De to yngste sønner endte deres dage i Lyngby, hvor de hørte hjemme, henholdsvis på Fuglevad og Lyngby møller.

Ved sit ægteskab med møllerenken i Hellested overtog Jørgen Chr. Lund møllen, men han blev der kun til 1768, da han overtog Rønnebækholms Mølle, som han havde i 3 år til 1771. Derefter var han møller i Bavelse til 1780, da han mageskiftede Bavelse Mølle med Hove Mølle i Smørum sogn.⁴⁾ Her var mølleren Niels Madsen afgået ved døden, og hans enke, Bodil Andersdatter, stod i begreb med at ægte Christian Christensen Hauerberg, en søn af Christen Schwendsen og Anne Sophie Madsdatter, altså Jørgen Chr. Lunds stedsøn.

Hove Mølle, der hørte til Vartov Gods, var en betydelig ejendom. Foruden vandkraftanlægget, der drev både en kornmølle og en stampe-mølle, hørte der en vejrmølle med til bedriften.⁵⁾

I 1786 fik han skøde på ejendommen⁶⁾, og i 1789 tilkøbte han yderligere en gård i Hove.⁷⁾

En af de første dage i januar 1796 døde Jørgen Chr. Lunds hustru, og begravelsen fandt sted den 8. jan. „med Ligprædiken“, og Lund — han var da 56 år — følte, at det også gik på hæld med ham selv, hvilket tydeligt kom til udtryk, da han dagen efter hustruens begravelse holdt skifte efter hende i Hove Mølle. Ved skiftet var der — foruden de to sønner i ægteskabet med Jørgen Chr. Lund — fem arveberettigede af hustruens første ægteskab. Af disse fem var to sønner, deriblandt den søn, der var kommet til Bavelse Mølle, afgaaet ved døden. Deres mødrene arv var allerede forlængst blevet dem udbetalt med 350 rdl.

Boets formue udgjorde i alt 10.250 rdl., hvorfra kun gik den kapitaliserede værdi af de årlige afgifter til den kongelige kasse. Til deling

blev der 9.693 rdl. $\frac{1}{2}$ sk., hvoraf der kunne tilkomme enkemanden 4.846 rdl. 3 mk. $\frac{1}{4}$ sk. Men Jørgen Chr. Lund tilkendegav, at han, da han „nu var en gammel Mand og ej agtede sig i Ægteskab“, ønskede at dele det hele, hvilket skete på den måde, at han tillagde hver af de sønner af første ægteskab, med hvem der ikke tidligere var sket endelig afregning, 1000 rdl. og 500 rdl. til en datter. Den yngste af Jørgen Chr. Lunds sønner skulle i fædrene og mødrene arv i alt have 4.000 rdl. Hermed var der disponeret over 6.500 rdl. af de c. 9.700 rdl., som boet var ansat til. Der kunne saaledes kun blive c. 3.200 rdl. til Jørgen Chr. Lunds ældste søn, men han blev holdt skadesløs — til den gode side — ved, at han skulle overtage møllerne i Hove til vurderingsforretningens ansættelses-sum. De 6.500 rdl., som i alt var tillagt de øvrige arvinger, skulle mod forrentning forblive indestående i „Stervboet“, så længe Jørgen Chr. Lund levede, men, hedder det videre i de testamentariske bestemmelser, hvis den yngste søn, altså Chr. Jørgensen Lund, forinden „skulle se sig et Levebrød og huslig ville bosætte sig, skal han, naar Enkemanden (Jørgen Chr. Lund) i dette hans Forehavende er enig og ser, at det vil være til hans Gavn og Bedste, dertil erholde af berørte hans Arv 4.000 Rdl. udbetalt 2.000 Rdl.“ Faderen skulle altså efter denne bestemmelse ikke alene godkende sønnens etablering, men også et eventuelt ægteskab. Og der blev øjensynlig lagt megen vægt på dette formynderskab, idet de fædrene beføjelser i skiftedokumentet yderligere er indskærpet.⁸⁾

Det fik imidlertid ingen betydning, for ca. 14 dage efter, at skiftet havde fundet sted, døde Jørgen Chr. Lund. Den 29. januar blev han begravet „med Ligprædiken“ ligesom hustruen.

Jørgen Christian Jørgensen Lund, der ifølge skiftet overtog Hove Mølle, indgik den 28. april 1796 ægteskab med Sophie Frederikke Buch, datter af gartner Frederik Buch og hustru Marianne, født Espensen, Frederiksdal.⁹⁾

De forblev dog ikke længe i Hove Mølle. Allerede i 1802 afhændede Jørg. Chr. J. Lund den tilligemed sine øvrige ejendomme i Smørum sogn til købmand Jens Peter Kornerup, søn af den kendte købmand Peder Kornerup fra Roskilde. Købesummen var 21.054 rdl. 5 mk. $\frac{1}{2}$ sk.¹⁰⁾, hvilket betød en gevinst på godt 10.000 rdl. i forhold til det, han ved skiftet havde overtaget ejendommen til.^{*)}

Omtrent samtidig købte kan Fuglevad Mølle for 28.400 rdl.¹¹⁾ Til denne ejendom hørte foruden mølleværkerne det såkaldte Fuglevad Vænge,

*) Det må dog tages i betragtning, at courantdalerens kurs var faldet fra o. pari (125 courantdalere = 100 speciedalere) i 1796 til ca. 140 i 1802.

der stod i hartkorn til 1 td. 1 sk. 2 fj. Af dette areal solgte han nogle år senere åbredden ud for Sorgenfri Slot til prins Christian Frederik, den senere konge Christian den 8.¹²⁾

Den yngste broder synes ikke, som faderen tilsyneladende havde befrygtet, at have gået med planer om nogle af de „Forehavender“, der omtales i skiftedokumentet, han er formentlig blevet hos broderen i Hove

Peter Lunds mor, *Karen Kirstine Lund* f. Kornerup.

Mølle og derfra flyttet med til Fuglevad, hvor han i hvert fald opholdt sig, da han i 1809 købte Lyngby Mølle.¹³⁾ Først da havde han, såvidt vi ved, udset sig et levebrød og var færdig til „huslig at bosætte sig“, idet han den 28. juni s. å. indgik ægteskab med Karen Kirstine Kornerup, datter af ovennævnte købmand Peder Kornerup, Roskilde. Hun var den yngste af en børneflokk på 21.¹⁴⁾

De to brødre Lund har hermed begge etableret sig i Lyngby sogn. Vi vil nu følge de to grene af slægten, hver for sig.

Fuglevadslinien.

Jørgen Christian Jørgensen Lund f. 1769, død på Fuglevad den $31/8$ 1818, gift $28/4$ 1796 med Sophie Frederikke Buch, f. o. 1763, død på Fuglevad $28/12$ 1841.

I ægteskabet var der en søn: *Johan Jørgen Lund*, født i Hove Mølle den 17. maj 1798.

Jørgen Chr. Lund ejede Fuglevad Mølle til sin død i 1818. Han forøgede på flere måder ejendommen. I 1804 købte han en tørvelod i Kollelev Mose i Virum og i 1807 et større areal (16 tdr. land) beliggende øst for Kongevejen og syd for vejen fra Virum til Fuglevad Mølle. Dette areal havde tidligere tilhørt Virumgaard. Modsat solgte han som anført åbredden ud for Sorgenfri Slot. I 1811 købte han sammen med Peter Galberg Lyngby Mølle af sin broder Chr. Lund. Prisen var 130.000 rdl., tilsyneladende et formidabelt beløb, men det må erindres, at købet fandt sted på en tid, da den danske mønt med rivende hast gik mod afgrunden.¹⁾ Allerede godt et år efter havde man statsbankerotten, ved hvilken lejlighed pengesedlernes værdi blev nedskåret til en brøkdel af deres værdi. Også pantegæld blev nedskrevet. I Lyngby Mølle var der på dette tidspunkt en tinglæst prioritetsgæld på 83.000 rdl., og den blev nedskrevet til 24.900 rdl. *)

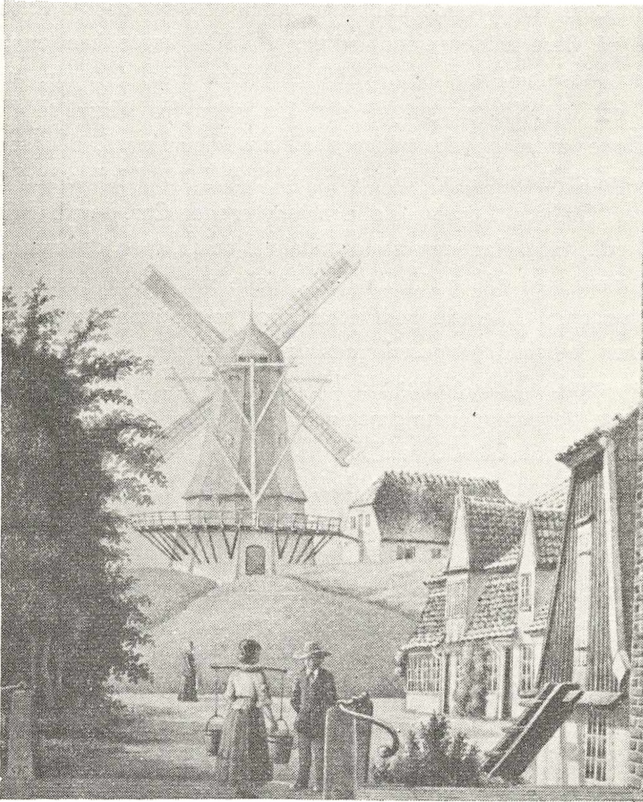
Året efter Jørgen Chr. Lunds død, altså i 1819, solgte enken og Peter Galberg Lyngby Mølle til Chr. Jørgensen Lund, af hvem de 7 år tidligere havde købt den.

Frederikke Buch, Jørgen Chr. Lunds enke, beholdt dog endnu i en årrække Fuglevad Mølle, som hun — ved sin søns hjælp — drev til 1828, da hun overdrog ham virksomheden, omtrent samtidig med at han indgik ægteskab. Købesummen ansattes til 21.800 rdl.

Denne søn, Johan Jørgen Lund, var født i Hove Mølle den 17. maj 1798 og døde i Lyngby den 5. december 1872. Han blev den 26. oktober 1827 gift med Hansine Christine Hansen, f. o. 1801 i København og død på Fuglevad den 3. september 1843. Hun var datter af varemægler Hans Christian Hansen, Overgaden n. V. og havde tidligere en ganske kort tid været gift med en Grosserer Henrik Kofoed, ligeledes Overgaden n. V. Han var afgået ved døden den $6/2$ 1826, og der var ingen børn i dette ægteskab.

*) Ved frdg. af $6/1$ 1813 (statsbankerotten) fortsattes en glidende skala for nedskrivning af private gældsfor skrivinger, således af de i ny mønt omregnedes til højere beløb, jo ældre de var. Pengebeløb er for tiden før $6/1$ 1813 angivet i dansk courant, efter denne dato i rigsbankdaler (200 rbd. = 100 speciedaler).

Den nye møller var en driftig mand, der ikke nøjedes med at forvalte det pund, han havde overtaget. Allerede i 1832 foretog han en meget betydelig udvidelse af bedriften, idet han lod opføre en stor vejmølle på højdedraget vest for åen, hvor den — trods en omskiftelig skæbne — stadig står, men nu som et vartegn for Frilandsmuseet.⁴⁾

Fuglevad Mølle ca. 1850.

Johan Jørgen Lund deltog i en længere årrække i kommunalt arbejde. Han var fra o. 1831 medlem af skolekommissionen, i hvilken han sammen med pastor Bone Falck Rønne forestod regnskabet,⁵⁾ og han blev i 1842 medlem af det første sogneforstanderskab.⁶⁾ Hans virksomhed her blev dog kun af kort varighed, for allerede i 1843 døde hans hustru, og to år før havde han mistet sin moder, således at han efter hustruens død stod alene tilbage med ægteskabets 7 børn, der var i alderen fra 5—

15 år. Dette var vistnok den væsentligste grund til, at han i 1844, efter kun en 3-årig funktionstid i forstanderskabet, trak sig tilbage fra det kommunale arbejde og anden offentlig virksomhed. Hjemmet og den store bedrift kunne også nok give ham tilstrækkeligt at tage vare på.

I 1848 fløj det ældste af børnene fra reden. Det var datteren Sophie Amalie, der blev gift med forpagteren af Esrom Mølle (se s. 12). Det var imidlertid Johan Jørgen Lund, der skaffede svigersønnen denne forpagtning.

Esrom vandmølle med tilliggende og fiskeri samt retten til at anlægge en savmølle ved Snevred tilhørte staten, der i 1848 lod afholde auktion over forpagtningen. I første omgang var Johan Jørgen Lund ikke med i billedet, men han kom det senere, idet den, der ved auktionen havde budt højest og derfor fået forpagtningen tilslået, kort tid efter bad sig fritaget for at tiltræde den af hensyn til anden forretningsvirksomhed, han var engageret i, og samtidig anmodede han om at måtte overdrage det forpagtede i Esrom til Johan Jørgen Lund. Rentekammeret udtalte i sin indstilling, at det var nødvendigt, for at den ret høje afgift, der var sluttet kontrakt om, skulle kunne udredes, at forpagteren gjorde en betydelig indsats. Da den oprindelige forpagter var engageret i Jylland, var det ikke sandsynligt, at han skulle kunne ofre fornøden tid og omhu på foretagenderne i Esrom. Med hensyn til Johan Jørgen Lund var det en anden sag. Han var nærmere åstedet, og han var dertil rentekammeret bekendt som „en i sit fag kyndig og en vederhæftig samt driftig mand”. Som garanti for opfyldelsen af de med forpagtningen forbundne forpligtelser ville han give den kongelige kasse skadesløshedsbrev i Fuglevad Mølle næstefter bankheftelsen og 30.000 rdl.⁷⁾

Forpagtningen blev derefter ved kgl. resolution overdraget ham, men det blev altsaa svigersønnen, der kom til at forestå den daglige drift af virksomhederne i Esrom.⁸⁾

Johan Jørgen Lund havde Fuglevad Mølle til 1862, da han solgte den til sin svigersøn C. T. G. Tommerup, forpagteren i Esrom. Købesummen var 30.000 rdl., hvortil kom en årlig ydelse på 500 rdl. til Johan Jørg. Lund, så længe han levede. Derudover skulle han overtage forpligtelserne over for staten og banken.⁹⁾

Den gamle møller levede som aftægtsmand på Fuglevad Mølle i godt 10 år, idet han døde den $\frac{5}{12}$ 1872 „på Store Kro”.¹⁰⁾

Johan Jørgen Lund og Hansine Christine Hansen havde 8 børn, alle født på Fuglevad Mølle:

- 1) Sophie Amalie Lund, f. 26. juli 1828, død sammesteds den 21. februar 1873, gift den 28. oktober 1848 med mølleforpagter, senere møller på Fuglevad, Carl Theodor Gottholdt Tommerup, f. 19. november 1819 på „Lammehave” i Ringe sogn (Fyn), søn af overkrigskommissær Erik Christian Tommerup (1789—1829) og hustru Hedevig, f. Sehested (1798—1878).¹¹⁾
- 2) Jørgine Hansine Emilie Lund, f. den 4. juli 1830, død i København den 2. april 1861, gift den $\frac{12}{6}$ 1857 med kancellist i krigsministeriet, senere musikhandler og musikanmelder ved københavnske dagblade Henrik Vissing Schytte, f. $\frac{4}{5}$ 1829 i Århus, død den $\frac{22}{3}$ 1903 i København, søn af alterdegn Knud Schytte (1800—1866) og hustru Ane f. Thomsen (1804—1881).¹²⁾
- 3) Emma Charlotte Henriette Lund, født den 25. januar 1832, død ugift den 29. januar 1907 i Lyngby.¹³⁾
- 4) Hans Carl Christian Lund, født den 18. oktober 1833.
- 5) Louise Augusta Lund, født den 18. marts 1835, død den 25. marts 1869 i København¹⁴⁾, gift den 17. marts 1858 med Copist i det slesvigske ministerium, senere fuldmægtig i Sparekassen for København og Omegn Carl Christian Albrecht Anton Lyngø, f. den $\frac{14}{9}$ 1832 i Holbæk, død i København den 3. marts 1898, søn af justitsråd, birkedommer Johan Anthon Lyngø (1787—1849) og hustru Elisabeth Caroline Rasmine f. Wandel.
- 6) Johan Emil Valdemar Lund, f. den 2. august 1836.
- 7) Jørgen Lund, f. den 20. februar 1838. Udvandret til Amerika.¹⁵⁾
- 8) Jutta Rosalie Lund, f. den 11. december 1840, død 27. s. m.

Som allerede nævnt var det til sin datter og svigersøn, Johan Jørg. Lund i 1848 forpagtede Esrom Mølle, og kort tid efter, at sagen var gået i orden med rentekammeret, stod brylluppet. Svigersønnen, C. T. G. Tommerup var bestyrer på Esrom Mølle til 1850, da finansministeriet, der ved forfatningsændringen i 1849 trådte i rentekammerets sted, godkendte, at Tommerup overtog forpagtningen i sit eget navn, idet dog skadesløshedsbrevet i Fuglevad Mølle stadig skulle være statskassens sikkerhed for afgifternes rigtige betaling¹⁶⁾. Fra 1862, da Tommerup af svigerfaderen købte Fuglevad Mølle, og til den $\frac{1}{5}$ 1868, da den 20-årige forpagtning af Esrom Mølle udløb, og Tommerup fratrådte som forpagter, drev han begge virksomheder.

Foruden selve møllen i Esrom hørte der et tilliggende på 28 tdr. land med under forpagtningen, men allerede i 1854 overtog Tommerup yderligere ca. 12 tdr. land af møllens tidligere tilliggende i forpagtning for

resten af den tid, han havde møllen. Han synes i det hele taget at have været en driftig og initiativrig mand, der ikke alene forbedrede værkerne ved Esrom, men også anlagde nye til udnyttelse af de rettigheder, han ifølge kontrakten havde til vandkraften ved Snevred. Alligevel spandt han ikke guld i Esrom. Forpagtningsafgiften var, som ministeriet allerede i 1848 havde erkendt, høj, og da Tommerup fra 1862 også havde Fuglevad Mølle at drive, har det måske nok til tider været ved at vokse ham over hovedet. I hvert fald bortforpagtede han i 1865 for 5 år så godt som alle de jorder, der hørte til Fuglevad Mølle, i alt godt 26 tdr. land til proprietær Vosbein, Virumgaard. Arealerne i Esrom kunne han jo ikke komme af med før 1868, da forpagtningen udløb.¹⁷⁾

Men der var vanskeligheder nok endda. Ved forpagtningens udløb havde han restancer på flere tusinde rigsdaler. Han søgte om at få udgifterne til de af ham bekostede forbedringer og nyanlæg erstattet af staten, og på finansloven 1868/69 blev der bevilget ham 4.000 rdl., men selv med dette beløb kunne han ikke klare skærene. Han lod så inventar og besætning bortsælge ved en auktion, der indbragte godt 2.800 rdl., og derved fik han gjort rent bord i forhold til staten, som i øvrigt ikke havde været nogen haardhjertet kreditor.

Efter opgivelsen af Esrom Mølle havde Tommerup Fuglevad Mølle i ca. 4 år, idet han den 17. februar 1872 solgte den med alt, hvad der hørte med til den, og det vil sige:

- a) Møllen med bygninger og mølleværker, herunder såvel vand- som vejrmølle, mølledam med dambund og sluseapparater, fiskeri, grund, have og vænge, besætning og inventar.
- b) Det såkaldte „Fuglevad Vænge” under Virum.
- c) En tørvelod i Kollelev Mose.
- d) Nogle jorder, der forhen havde tilhørt Virumgaard.

Køberne var firmaet „Drewsen og Sønner”.

Købesummen var 49.000 rdl. for de faste ejendomme og 1.000 rdl. for løsøret. Uden for købesummen skulde køberne udrede den tidligere omtalte livrente til Johan Jørgen Lund. Prioriteter og anden gæld i forbindelse med ejendommen udgjorde 36.000 rdl., således at Tommerup skulde have udbetalt 13.400 rdl. Tommerup blev dog foreløbig boende på møllen, idet han mod en årlig afgift af 2.000 rdl. overtog den i forpagtning.¹⁸⁾

I løbet af de følgende måneder ændredes forholdene imidlertid totalt for familien i Fuglevad Mølle. Den 5. december 1872 døde Johan Jørgen Lund, og den 23. februar 1873 døde Tommerups hustru.

Johan Jørg. Lund ejede ved sin død intet. Hans formue eller i hvert fald det meste af den var i 1862 blevet konverteret til livrente. Ved hans død var der intet at skifte. De øvrige børn havde den gamle møller dog vist betænkt forinden. Datteren Emma, der var ugift, havde således i 1862 1.600 rdl. stående mod pant i Fuglevad Mølle, og svigersønnen H. V. Schytte synes også på et vist tidspunkt at have haft penge stående i møllen, og det må antages, at i hvert fald en væsentlig del af disse penge stammede fra hans hustru.¹⁹⁾ Der kan dog ikke være tale om arv efter deres forlængst afdøde moder, for Johan Jørg. Lund fik efter hendes død bevilling til at sidde i uskiftet bo.

Tommerup forblev kun kort tid efter hustruens død i Fuglevad, idet Drewsen og sønner i 1873 ved skøde af 16. oktober solgte møllen med alt, hvad dertil hørte, til fabrikant Ludvig Steffen Gudmund for det samme beløb, som de havde givet. I mellemtiden var der dog tinglyst en deklaration, hvorved ejendommen var blevet belagt med den servitut, at den ikke måtte benyttes til papirfabrikation, og da firmaet således havde sikret sig imod, at der i Fuglevad kunne opstå en konkurrerende virksomhed, var der intet til hinder for en afhændelse. Tommerups forpagtning blev efter den nye ejers overtagelse af ejendommen ophævet.

I ægteskabet mellem Sophie Amalie Lund og Tommerup var der i hvert fald 3 sønner, der alle er født i Esrom:

- 1) Johan Frederik Jørgen Tommerup, f. $15/8$ 1849,
- 2) August Bülow Tommerup, f. $17/6$ 1851,
- 3) Emil Andreas Tommerup, f. $18/4$ 1856. Han var i nogle år avlsforvalter på Bjergbygaard (Tudse herred) og kom derfra til Gaunø, hvor han var avlsforvalter fra 1891 til 1928. Han døde ugift i Næstved i 1940.

Der skal have været endnu en søn, Frits, som udvandrede til Sverrig, hvor han levede endnu i slutningen af 1930erne. (Navnet Frits kan dog måske være en forkortelse af Frederik).²⁰⁾

Den næste svigersøn, kancellist H. V. Schytte,²¹⁾ var i mange år et meget kendt navn inden for det københavnske musikliv. Han var i 1855 blevet ansat i krigsministeriet (intendanturen), men blev i 1868 (som fuldmægtig) afskediget med pension. Charles Kjerulf mener, at han kom lidt hovedkulds ud af sin stilling i ministeriet. Han skal have skrevet et reprimanderende brev til sin chef, hvilket selvfølgelig ikke var så heldigt, men Schytte, der oprindeligt havde sluttet sit brev således: „Med megen Agtelse H. V. Schytte”, var, inden han afsendte det, kommet på andre tanker, og havde taget sin lineal og overstreget ordene „Med

Agtelse", og dette blev, siger Kjerulf, hans sidste streg i dette ministerium.²²⁾ Den skæbnesvangre streg har dog ikke været at finde i de aktstykker, der vedrører hans afskedigelse, der over for finansministeriet, som skulle tiltræde, at han afgik med pension, motiveres med, at han ved de forandringer, der skulle foretages i krigsministeriet som følge af forplejningskorpsets oprettelse, var blevet overflødig i ministeriet og i øvrigt heller ikke var egnet til at forblive der, lige så lidt som man mente at kunne bruge ham i det nyoprettede forplejningskorps. Finansministeriet gik — om end lidt nølende — med til pensionen, og krigsministeriet indgav derefter sin forestilling til kongen om afsked i nåde og med pension, men i denne forestilling tales der lidt mere frit fra leveren om Schytte, om hvem det hedder, at han ifølge sine nærmeste foresattes vidnesbyrd er fuldstændig uskikket til at indordne sig under militære forhold. Da en sådan indordning måtte være en nødvendighed for at kunne gøre tjeneste i forplejningskorpset, og da han ved krigsministeriets ordning ikke kunne få nogen ansættelse i selve ministeriet, var det nødvendigt at afskedige ham. Den sidst nævnte grund er desværre ikke nærmere motiveret i indstillingen, skønt det kunne synes påkrævet. Schytte var ansat i intendanturens 2. ekspeditionskontor, der efter forandringen blev til 1. departements 2. kontor, men her kom Schytte altså ikke med, skønt en konstitueret kancellist bevarede sin stilling, men kongen fulgte ministerens indstilling, og ved resolution af 14. juni blev Schytte "entlediget".

I ministerens forestilling til kongen toner bagmændene i sagen lidt frem, „hans nærmeste Foresatte", men i en ansøgning, som Schytte under 22. august samme år indsendte til krigsministeriet om genansættelse eller ventepenge er adressen anderledes tydelig. Det hedder i denne ansøgning, at „ingen af mine Foresatte, end ikke den Mand, hvem min Afskedigelse formentlig udelukkende skyldes, har udtrykt andet end Tilfredshed med min Embedsførelse", og senere „Hvorledes skulde jeg ane, at en Personalforandring i Posten som Chef for Armeens Intendantur skulde bringe mig en Skæbne . . .". Den chef, Schytte hentyder til, må være den hidtilværende fuldmægtig i dette kontor A. C. Schmidt, der netop var blevet forfremmet til chefstillingen, kort før Schytte blev afskediget. Der må altså have været et mindre godt forhold mellem dem, og da Schytte var i „Besiddelse af en undertiden stærkt fremtrædende Selvstændighed i Charakteren", som en af hans anbefalere udtrykker sig, har det næppe været vanskeligt at komme lidt på kant med Schytte.

Ansøgningen om genansættelse eller ventepenge gav anledning til en ny ministeriel indstilling til kongen, hvori Schyttes ansøgning dog ikke

blev nævnt, men hvori ministeriet fremhæver, at han i 13 år med flid og interesse havde udført sit arbejde. Hensynet såvel hertil som navnlig til at gøre det lettere for ham at opnå anden beskæftigelse har, siger ministeren, fremkaldt ønsket om at hjælpe ham lidt på gled igen. Ikke ved pension eller ventepenge, som han havde søgt om, disse ting nævnes som sagt ikke, nej, ministeren foreslog at give ham en „Charakteer” til støtte for ham i kampen for tilværelsen, og som en sådan Charakter, passende til formål såvel som lejlighed, foreslog han kongen at udnævne Schytte til cancelliraad, og dette bifaldt kongen under den 26. oktober 1868.²³⁾

Efter afskedigelsen købte han i 1870 Plenges gamle musikhandel på hjørnet af Pilestræde og Kronprinsessegade, men heller ikke som forretningsmand havde han succes, idet han skal have haft en særlig evne til at jage kunder bort, og i så henseende også have haft heldet med sig. I 1883 solgte han forretningen til Wilhelm Hansen. Men han forstod sig på musik. I 1888 udgav han et musikleksikon — omstridt som manden selv, men på en lang række områder dog anerkendt —, og han var i en årrække en anset — om end frygtet — musikanmelder ved københavnske dagblade (Dagens Nyheder, Dagbladet og Berlingske Tidende).²⁴⁾ Han var en mand med skarpe kanter, hvilket Kjerulf og Carl Behrens (Erindringer) har fremhævet i de stærkeste udtryk, medens Niels Schiørring i Dansk biografisk Leksikon vel ikke har set bort fra kanterne, men dog især har fremhævet hans betydelige indsats. Ved sin død var han kancelliråd og R. af D.²⁵⁾

Hans hustru døde i 1861 den 2. april, altså længe før Schyttes lidt bratte afgang fra krigsministeriet. I ægteskabet var der 3 børn, alle født i København:

- 1) Johan Valdemar Schytte, f. o. 1859,
- 2) Emma Elise Schytte, f. o. 1860,
- 3) Viggo Schytte, f. o. 1861.

Efter sin hustrus død levede Schytte i omtrent 42 år som enkemand i København, en stor del af tiden under beskedne kår. Ved skiftet efter ham nævnes kun datteren Emma Elise, der var gift Messerschmidt.²⁶⁾

Johan Jørgen Lunds datter Emma Charlotte Henriette Lund døde ugift i Lyngby den 29. januar 1907. Hun boede på Sorgenfrivej i ejendommen, der ligger ved siden af missionshuset. Hun havde lidt formue, men alt, hvad hun ejede, testamenterede hun til sin yngste broder, Hans Carl Christian Lund, der var udvandret til Amerika (New York).

Carl Christian Albrecht Anton Lyngge, som den 17. marts 1858 blev gift med Johan Jørgen Lunds 4. datter Louise Augusta, var søn af herredsfoged Johan Anton Lyngge, Holbæk, og havde gået på Sorø Akademi, men havde på grund af faderens død i 1849 måttet afbryde sin skolegang der for senere at tage „den for ustuderede anordnede forberedelseseksamen”.

Han var copist i det slesvigske ministerium, da han indgik ægteskabet, men stillingen var kun normeret med 400 rdl. årligt, så det var ikke store forhold, datteren fra Fuglevad gik ind til. Lyngge søgte da også bedre græsgange. I 1860 var han ansøger til embederne som husfoged både i Husum og Hytten amter i Holsten²⁸⁾ og havde vel så håbet at få held med sig et af stederne, men det slog fejl.²⁹⁾ Senere blev han branddirektør i Tønder, og her var han til 1864, da han blev suspenderet af tyskerne. Familien ventede på den tid det tredje barn, og under sådanne omstændigheder kunne den i hvert fald ikke tænke sig at forblive i et fjendebesat land, men søgte hjem til Danmark, hvor familien Tommerup på Esrom Mølle tog sig af dem, og her fødtes den 23. juni 1864 datteren Sophie Teodora Amalie Lyngge, og for så vidt var der ingen nød.³⁰⁾ Derimod så det ikke så godt ud med hensyn til levebrødet. Allerede den 1. august kom fredspræliminarierne i stand, og den 10. oktober sluttedes den endelige fred, hvorved Sønderjylland blev afstået til de tyske stormagter, og dermed havde Lyngge for bestandig mistet sin stilling i Tønder.

Den 14. januar 1865 fik han imidlertid ansættelse som assistent på prøve i Sparekassen for København og Omegn, hvor han allerede året efter blev fast ansat. Familien flyttede så atter til København, hvor den i nogle år boede i Dannebrogsgade,³¹⁾ men senere fik Lyngge en stor og dejlig lejlighed i sparekassens ejendom, Lille Helligøjststræde 24, og her boede Lyngge til sin død den 8. marts 1898.³²⁾

Hans hustru var da forlængst afgået ved døden. Det skete den 25. marts 1869 som følge af en fødsel 2 dage før. Barnet, en søn, fik kort efter i dåben navn Louis August efter moderen.³³⁾

Louise Augusta blev begravet på Frederiksberg Kirkegård, hvor familien Lyngge endnu har gravsted.

I ægteskabet var der 5 børn:

- 1) Ulla Johanne Elisabeth Lyngge f. o. 1859 i København,
- 2) Olga Louise Lyngge f. o. 1862 i København,
- 3) Sophie Amalie Teodora Lyngge f. o. 1864 i Esrom,
- 4) Anton Johan Lyngge f. $\frac{7}{3}$ 1868 i København,
- 5) Louis August Lyngge f. $\frac{23}{3}$ 1869 i København.

Ulla Elisabeth, der $\frac{31}{8}$ 1885 blev gift med adjunkt Ludvig Petersen, Horsens, døde i 1933. Olga Louise, der døde allerede 1897, var gift med premierløjtnant E. P. V. Aa. Colding, København. Sophie Amalie, der døde $\frac{3}{3}$ 1928, var gift med overretssagfører Heinrich A. Møller. Anton Lynge var ansat i dampskibsselskabet „Danmark”, hvor han ved faderens død var fuldmægtig. Den yngste søn Louis August døde ugift i 1894.³⁴⁾

Lyngbylinien.

Chr. Jørgensen Lund, den yngste af sønnerne fra Hove Mølle, ejede som anført (side 8) Lyngby Mølle fra 1809 til 1812 og atter fra 1819 til 1839. I årene 1812 til 1819 var han således ikke ejer af møllen, men det må dog antages, at han på en eller anden måde har været knyttet til familiens virksomheder her.

En stor del af hans sidste ejerperiode var præget af de voldsomme økonomiske kriser, der fulgte i Englandskrigens og Napoleonskrigenes kølvand. I Lyngby Mølle skete der dog intet krak. Økonomien der var vel funderet og godt garderet, og så blev der sat tæring efter næring.

Chr. Jørgensen Lund var som nævnt foran gift med Karen Kirstine Kornerup (s. 8). I ægteskabet var der 7 børn, alle født i Lyngby i årene 1810—1826:

- 1) Peter Christian Lund, f. 20. november 1810, død i Lyngby 5. juni 1894.
- 2) Jørgen Christian Lund, f. 3. december 1812, død som guldsmed i Sydamerika 1850.
- 3) Christian Jørgen Lund, f. 3. december 1812, død 6. s. m.
- 4) Hans Jacob Lund, f. 20. februar 1815, død 17. oktober 1905 som snedkermester i København.
- 5) Marie Sophie Kirstine Lund, f. 23. april 1816, død 1823.
- 6) Frederik Christian Lund, f. 17. juli 1821, død 2. november 1856 i København, cand. theol.
- 7) Anders Borch Lund, f. 13. februar 1826, død 14. oktober 1865 som urtekræmmer i København.¹⁾

Chr. Jørgensen Lund døde den 6. marts 1840 på Lyngby Mølle, og ved det efter hans død foretagne skifte var der til deling omtrent 24.000 rdl., hvoraf de 15.000 rdl. stod i møllen, som den ældste søn Peter Chr. Lund i 1839 havde overtaget.

Enken ønskede at hensidde i uskiftet bo, hvilket dog ikke skete, idet der blev truffet den aftale, at Peter Lund, Hans Jacob Lund og Frederik Christian Lund skulle overlade deres moder deres arveparter, der var

på ca. 2.000 rdl. hver til „Nytte og Brug”, så længe hun levede og forblev i ugift stand, medens de arvelodder, der tilfaldt Anders Borch Lund, der var umyndig, og Jørgen Christian Lund, der i 1835 var udvandret til Amerika og på skiftets tidspunkt boede i Baltimore, skulle udbetales.

Af de tre, der overlod moderen deres arveparter, var den ældste,

Lyngby Mølle ca. 1890.

Peter Lund, allerede sat i vej ved overtagelsen af Lyngby Mølle, Hans Jacob Lund var snedker, medens Frederik Chr. Lund, den senere cand. theol., ikke var færdig med sin uddannelse og formentlig forblev hos moderen.²⁾

Af Christan Jørgensen Lunds børn var der ikke andre end Peter Lund, der slog sig ned i Lyngby, men han gjorde det til gengæld aldeles til gavn.

Peter Lund, der i 1839 overtog faderens virksomhed, havde trådt sine barnesko i Lyngby Mølle og var vel i årenes løb blevet uddannet til, når den tid kom, at skulle følge i faderens fodspor som møller i Lyngby. Den skolemæssige uddannelse fik han dels i Lyngby Pøgeskole

og dels i Almueskolen samt hos pastor Bone Falk Rønne, hos hvem han gik til konfirmationsforberedelse, hvilket dog vist har været en blandet fornøjelse for præsten. I sin kirkebog indførte pastor Rønne omhyggelig for hver konfirmand karakterer, såvel for kundskaber som for opførsel. Kundskaberne klarede Peter Lund i stor stil, blankt ug, medens hans opførsel blev takseret til et lige så blankt tg.⁹⁾ — Det var altså

Møller *Peter Lund*, sognerådsformand.

i konfirmationsalderen; mange vil mene, at forholdet ikke ændredes synderligt med årene.

Men disse læresteders ydeevne betegner hverken norm eller klimaks for Peter Lund i kundskabsmæssig henseende så lidt som for hans hele udvikling. Som ung møllersvend tog han mangen aften efter endt dagværk til København på besøg hos studenterne på Regensen, og i deres muntre og fordomsfri kreds tilbragte han mange fornøjelige stunder og mange timer i samtaler og diskussioner, der udviklede hans horisont og skærpede hans intelligens. Her knyttede han venskaber og forbindelser, der varede langt ud over ungdomsårene. Senere, da studenterne forlængst havde forladt universitetet og Regensen og sad i betydelige stil-

linger rundt i landet, samledes de ikke sjældent i Peter Lunds hjem, hvor de genopfriskede de glade minder fra ungdommens dage og drøftede samtidens problemer. Umiddelbart kunne man vel synes, at Peter Lund, der var kendt viden om for sin tarvelighed i klædedragt og levevis og for sin alt andet end akademiske form, måtte virke som en spurv i tranedans i et saadant selskab. Det var dog ingenlunde tilfældet. Med

Møller Peter Lunds hustru, f. *Louise Agerskov*.

hensyn til Peter Lund kunne man ikke skue hunden på hårene. Bag den mere end jævne fremtræden og form fandt man en rigt begavet mand, et klart og hurtigt hoved, hvortil bl. a. kom en hukommelse med en meget mere end normal rækkevidde. Han havde dertil mange interesser ud over dagen og vejen og var — i hvert fald i sine yngre dage — stærkt optaget af tidens rørelser og begivenheder i indland som udland.⁴⁾

En lokal tradition har villet vide, at Peter Lund og Søren Kierkegaard var fætre, en antagelse, der yderligere kunne finde bestyrkelse deri, at Søren Kierkegaards moder var født Lund. Af den redegørelse, der her er givet for Peter Lunds slægtskabsforhold, vil det ses, at der ingen mulighed er for et fætterskab mellem de to. Søren Kierkegaards slægt

er i øvrigt såvel på fædrene som mødrene side helt jysk, medens det ikke er muligt at finde jysk blod i Peter Lunds årer.

At traditionen kunne opstå har måske nok sin rimelige forklaring, men det skal vi senere komme tilbage til.

Den 18. april indgik Peter Lund ægteskab med Anna Louise Agerskov, netop på brudens 27 års fødselsdag. Hun var datter af Chr. Agerskov, tidligere hosekræmmer, nu „blegemand” og ejer af Bleggaarden i Lyngby, en vidtløftig ejendom, der lå på de arealer, hvor bl. a. Dansk Gardin- og Textilfabriks store bygninger nu ligger.⁵⁾

Chr. Agerskov var født i Ikast i Midtjylland og var i den sidste halvdel af det 18. århundrede ligesom flere andre af sine landsmænd fra disse egne udvandret til København, hvor de drev omfattende forretningsvirksomheder i tekstilbranchen. Den mest kendte i denne jyske kreds af klædehandlere eller hosekræmmere, eller hvad de nu kaldtes, var Michael Pedersen Kierkegaard, Søren Kierkegaards fader. Han afstod i 1797 sin forretning til sin fætter M. A. Kierkegaard og Chr. Agerskov. I krigsårene 1807—14, da landet var afspærret fra omverdenen, anlagde nogle af denne jyske venne- og — som det efterhånden var blevet — familie-kreds, og deriblandt Chr. Agerskov, et stort bomuldsvæveri på Buddinge mark. Så længe krigen stod på, og andre landes varer var lukket ude fra det danske marked, gik virksomheden strålende, men da krigen sluttede, og man lidt efter lidt skulle optage konkurrencen med udlandet, gik det hurtigt ned ad bakke med bedriften i Buddinge, der allerede i 1820erne fallerede.

Med fallitten var det, så vidt man kan forstå, forbi med Chr. Agerskovs velstand, og de følgende år var vanskelige for ham.⁶⁾

I 1835 var han dog i stand til at erhverve Bleggaarden i Lyngby, der ganske vist kun var en svag afglans af fordums herlighed, men dog — om end under beskedne former — endnu kunne tjene erhvervsmæssige formål inden for tekstilbranchen.

Af ejendommens vidtløftige bygninger lejede Chr. Agerskov sidefløjene ud. Selv beboede han hovedbygningen, og her stod dørene altid åbne for den store familie- og vennekreds fra de gode gamle dage. Børnene tumlede sig under sådanne besøg i et herligt friluftsliv, dels på „Bleggaarden”s store grund og dels i Lyngby og dens omegn.

Gennem sit ægteskab med sin kusine Cecilie Aabye, der ligesom han selv var beslægtet med Michael Pedersen Kierkegaards første hustru, var båndene mellem det agerskovske og det kierkegaardske hus knyttet endnu fastere, og Søren Kierkegaard kom allerede som barn på besøg

hos Agerskovs, mens de boede i Buddinge, og senere, da han var blevet voksen og Agerskovs flyttet til Lyngby, lejede han undertiden sommerbolig i en af Bleggaardens sidefløje. Det var omtrent på samme tid, som Peter Lund begyndte at gå på frierfødde i Bleggaarden. I det agerskovske hjem har han givetvis truffet Søren Kierkegaard og måske fornyet et bekendtskab fra de yngre dage, da han besøgte studenterne. Da frierfærden i Bleggaarden så tilmed faldt heldigt ud, og han derved kom ind i kredsen, er det vel forståeligt, at den lokale og folkelige tradition har ment at kunne forenkle slægtskabsforbindelserne en del ved at gøre de to til fætre. Hvis følgende lille historie, som dr. Lemche i øvrigt må tage ansvaret for, står til troende, må de have kendt hinanden ret godt. En dag, da Peter Lund kom vandrende ad landevejen ind mod Lyngby, blev han indhentet af Søren Kierkegaard, der var til vogns. Han lod vognen holde, da han kom på højde med Peter Lund, og beklagede sig højlydt til ham over den ujævne vej, der forårsagede så megen rumlen og spektakel, at han ikke kunne samle sine tanker. Peter Lund tilbød straks at hjælpe ham ud af kniben ved at overtage hans plads i vognen, Søren Kierkegaard kunne så i ro og mag spadserere resten af vejen til Lyngby, uden at vognens rumlen bragte forstyrrelse i hans tankerækker. Søren Kierkegaard følte sig tiltalt af forslaget, hvorefter de straks byttede plads.

Henriette Lund, en datter af kontorchef i Nationalbanken, Ferdinand Lund og Petrea Kierkegaard, Søren Kierkegaards søster, har i sine erindringer givet en henrivende skildring af det agerskovske hjem i Lyngby og det frie liv derude i den skønne natur, og Troels Lund, Henriettes halvbroder, der også som barn har været på besøg i det gæstfri hjem, fortæller om, hvorledes de den hele udslagne dag legede på den store legeplads med de trinvis skråninger ned mod åen, løb over i Sorgenfri Skov eller besøgte Cilles „munter-barske svoger, møller Lund”, hvor de beundrede mølleværket og meget andet.

I 1853 døde Chr. Agerskov under koleraepidemien, og snart opløstes hjemmet; de mange slægtninge og venner mistede derved et samlingssted, der langt frem i tiden stod for dem i eventyrets glans.⁷⁾

Men uanset hvilke impulser og påvirkninger Peter Lund kan have modtaget fra akademiske kredse eller fra den familiære idyl og den hjemlige harmoni i det agerskovske hus — og de gjorde sig ganske givet gældende også i meget af hans senere offentlige virksomhed, navnlig vel i den første tid —, var det dog indtryk, oplevelser og erindringer fra hans egen barndom og ungdom i og omkring Lyngby, der blev bestem-

mende for hovedlinierne i hans indstilling til problemerne og hans arbejde med dem.

Selv om det almindelige økonomiske tryk fra 1820erne og til dels 1830erne ikke kunne føre til nogen katastrofe i Lyngby Mølle, var dog hele tilværelsen præget af den almindelige depression. Vanskeligheder, små kår og økonomisk forfald havde han for øje, hvorhen han vendte blikket. Men han var også vidne til, at det slægtled, som ulykkerne ramte, satte hårdt imod hårdt. Man arbejdede, spinkede og sparede sig gennem vanskelighederne, til man atter havde fast bund under fødderne, hvorved denne stærke generation ikke alene blev sin egen, men også det følgende slægtleds lykkes smed.

Derfor var den sparsommelighedens og nøjsomhedens ånd, som Peter Lund personificerede, andet end et lune, hvad mange måske senere, da den alvorsfulde baggrund havde fortonet sig i slørede erindringsbilleder og usikre overleveringer, var tilbøjelig til at mene. For den yngre generation og for eftertidens billede af Peter Lund, er det derfor især de træk, der tegner en mand, som har tabt fodslaget med sin samtid, der dominerer indtrykket og dermed eftermælet.

Og dog stod der længe efter hans død en vis nimbus om hans navn. Dette ry kom ret hurtigt til at svæve ret frit i luften, fordi nye slægtleds interesser blev så stærkt optaget af de moderne problemer, der opstod i forbindelse med den udvikling, som bl. a. Nordbanens åbning rejste. I Lyngbys historie blev der i denne overgang indledet et nyt kapitel, men Peter Lunds egentlige gerning stod optegnet i det foregående.

Man vidste vel, at han havde deltaget i kommunalt arbejde og været sognerådsformand i en næsten uoverskuelig række af år, men ellers havde berømmelsen mest krystalliseret sig i en serie barokke historier, der enten lå på linie med følgende karakteristik i „Folkets Nisse“:

„man stundom har set ham omkring at rakke
med Træsko paa og Hul paa sin Frakke
og stejle og fortære og lyne og knuse
saa det ordentligt kunde for Ørene suse“,

eller i småberetninger om hans modstand mod alle tekniske forbedringer i byen. Han ville ikke vide af fortove. Folk kunne tage træsko på, og gadelygter var i hans øjne det rene pjat. Den, der absolut ikke kunne holde sig hjemme, når det var mørkt, kunne jo tage en lygte i hånden, når han gik ud.

Det mest kendte fotografi af Peter Lund er et oldingebillede, som ikke siger os ret meget.

I litteraturen er han omtalt af Henrik Cavling, der skildrer ham som alle Lyngbydrenge bussemand.⁸⁾

Intet af dette hjælper os til forståelse af hans faste position i det gamle Lyngbysamfund eller hans gode navn langt ind i det nye.

Vi må derfor grave et spadestik dybere, når vi ikke vil slå os til tåls med bussemanden og de barokke historier.

Men hvor skal vi søge?

I vore dage vilde pressen give os rigeligt — mere end rigeligt — af stof til formålet, men for den tid, vi må forske, findes et sådant kildestof praktisk talt ikke. Peter Lunds bedste år falder i tiden indtil o. 1870; det er i den periode, hans eftermæle grundlægges. Det er først efter 1872, da „Lyngby Avis” er begyndt at udkomme, at vi kildemæssigt set er bedre faren, men da er Peter Lund allerede godt på vej til at miste kontakten med tiden, den tid han vel hverken kunne eller ville forstå.

Aktstykker og protokoller i kommunalbestyrelsens arkiver er i mange henseender fortrinlige kilder, især hvis man ønsker svar på spørgsmålet „hvad”, men de er næsten altid tavse, når man spørger „hvem”. Alligevel er det ud fra det, der findes her, samt ved hjælp af, hvad enkelte spredte kilder kan føje til, vi må finde Peter Lund.

Det var vel ikke noget bemærkelsesværdigt, at ejeren af Lyngby Mølle allerede i 31-års alderen blev indvalgt i det første forstandskab, som trådte i virksomhed den 1. jan. 1842. I det gamle bondesamfund rangerede mølleren almindeligvis mellem præsten og gårdmanden i en position, der nærmere bestemtes af møllens størrelse og møllerens rigdom. Hans start i det kommunale arbejde var dermed så godt som sikret, men resten måtte bero på hans egen indsats.

Året efter sogneforstanderskabets oprettelse var han med til at stifte „Landkommunalforening for Kjøbenhavns Amt”, og han blev indvalgt i dens ledelse. I denne forening, hvor også ikke-medlemmer af forstanderskaberne kunne blive medlem, kom Peter Lund ind i et arbejde med langt videre sigte end almindeligt for en „sognerådsforening”. De nyvalgte mænd i kommunalt arbejde kom her i forbindelse med det daværende politiske frisinds store navne, f. eks. J. C. Drewsen, Strandmøllen, overretsprokurator Balthazar Christensen m. fl., og disse mænd, der selv nærede ubetinget tillid til bondebefolkningens evner til at klare opgaverne, ventede, at det folkevalgte element ved fælles hjælp, formidlet af foreningen, ville komme til at gøre sig fordelagtigt gældende i forhold til de „tilforordnede” embedsmænd og det store hartkorns repræsentanter. Der blev stiftet flere af den slags foreninger, men landkommunalforeningen i Køben-

havns Amt nød på grund af sit fortrinlige arbejde efter de anførte linier stor anseelse.

Men det var ikke alene opgaven at skole den almindelige befolknings repræsentanter til det arbejde, de var valgt til at varetage, det måtte i lige så høj grad være målet at vække befolkningen i sin helhed til interesse for og deltagelse i offentligt arbejde, og med sigte herpå foreslog Peter Lund allerede i 1844 i Lyngby forstanderskab at føre forhandlingerne for åbne døre.⁹⁾ Det blev ikke vedtaget ved denne lejlighed, men 5 år senere kom forslaget atter frem, og da gik det igennem.

Peter Lund er således i disse år nær knyttet til de kredse, som med mere almen politisk sigte i 1846 dannede „Bondevenernes Selskab”, og han søger inden for sit felt at praktisere deres ideer, men derudover kender vi kun lidt til hans politiske placering. Det spiller heller ikke nogen større rolle her, for det var først lang tid senere, at de almindelige partipolitiske linier blev forlænget ud til det kommunale arbejdes områder.

På mange måder led man i sine bestræbelser store skuffelser. Befolkningens brede lag var ikke nær så optaget af de politiske nydannelser som de idealistisk indstillede ledere. Det viste sig gang på gang ved valgene, hvor deltagelsen som regel var meget ringe, og tilstrømningen til forstanderskabets tilhørerpladser tog meget hurtig af, om der overhovedet havde været nogen. Da Carl Herdahl i 1872 begyndte at udgive sin „Lyngby Avis” og mødte til sognerådsmøde for at referere, var han eneste tilhører, og han mente selv, at han var den første i det hele taget.

En sådan udvikling måtte i høj grad virke afsvælgende på begejstringen. Det skete i hvert fald for Peter Lunds vedkommende. Han modtog ikke offentlighedens repræsentant som tegn på opfyldelse — om end sen — af en ungdoms drøm, men anbefalede brøstigt Herdahl at opgive sit forehavende i sognerådsmødet og i stedet for gå hjem og bestille noget.⁹⁾

I midten af 50erne var sparekassetanken stærkt fremme, og den blev også taget op her på egnen, hovedsagelig med socialt formål. Distriktslæge Mürer i Lyngby stod som den officielle initiativtager, men det blev Peter Lund, der kom til at stå i spidsen for det praktiske arbejde, og hos ham fik sparekassen, der som virkefelt havde de nordlige og nordvestlige omegnskommuner, sit hovedkontor.

Bag ved dette initiativ lå vel endnu noget af 40ernes idealisme, men med betydelig stærkere islæt af praktisk erfaring, også fra de unge dage, da så mange ved sparsommelighed og påpasselighed ikke alene havde klaret dagen og vejen, men også fremefter havde gjort sig selvhjulpne.

Sparekassen begyndte sin virksomhed den 1. januar 1857, men med en ugentlig kontortid på 3 timer om lørdagen var den for besværlig at benytte i forhold til de nærliggende store sparekasser i hovedstaden. Den måtte derfor efter nogle års forløb ophøre med sin virksomhed.

I 1872 var arbejdernes økonomiske forhold stærkt fremme i den offentlige diskussion, og Peter Lund var da atter med i et forsøg på at få sparetanken til at slå rod i Lyngby, denne gang via Lyngby Arbejderforening, der efter en del forhandlinger havde fået Arbejderbanken til at oprette et filialkontor i Lyngby; men i sin indsats for sagen og i sin tro på dens fremtid og betydning var han betydelig mere afdæmpet, end da han i 50'erne var gået ind i et tilsvarende arbejde. Også på dette område havde skuffelser sat sit præg på ham.¹⁰⁾ Men var det sindelagskifte, som forandring i virke og væren bærer vidne om, nu alene en følge af disse skuffelser? Næppe.

De høje, lyse idealer, som i det mindste i en vis afglans var bestemmende for hans initiativ i 1840'erne og tildels i 50'erne, havde næppe ret meget at støtte sig til i Peter Lunds naturlige forudsætninger. De har mere sandsynligt haft deres udspring i påvirkninger fra studenterkredsen, hvor tanker og ideer gik i højere og friere flugt, end Peter Lund var vant til, men en sådan påvirkning måtte finde støtte i det lyse grundtvigske livssyn, som rådede i det agerskovske hjem.¹¹⁾

I øvrigt er det karakteristisk, at det altid er i arbejdet for at omsætte ideerne i praksis, man træffer Peter Lund. Men netop derfor var han blandt de første, der måtte opleve skuffelserne.

Derimod var han uden forbehold med i forskellige andre gøremål, som den livlige debat om problemerne gav stødet til.

Vi kan her af de mere håndgribelige resultater nævne oprettelse af et arbejdsanvisningskontor for Lyngby, Gentofte, Søllerød og Gladsaxe sogne. Dette kontor fik til opgave at virke for, at de lokale arbejdsmuligheder fortrinsvis kom de stedlige arbejdere til gode. Og der blev for de samme 4 sogne stiftet en alderdomsforsørgelseskasse; hvis midler skulle skaffes til veje ved bidrag fra de forsikrede selv samt ved gaver fra private og tilskud fra sognene, der tillige skulle garantere medlemmerne de udbetalinger, som til sin tid tilkom dem efter vedtægterne. Peter Lund gik stærkt ind for denne sag såvel inden for som uden for sognerådet, og han blev alderdomskassens første formand.¹²⁾

Helt på linie hermed ligger hans arbejde i Lyngby Sogns velgørende Forening, hvis formand han var i samfulde 22 år, og hans interesse for

Lyngby Arbejderforenings omfattende arbejde på grundlag af princippet „hjælp til selvhjælp”.

I det kommunale arbejde havde Peter Lund uden tvivl sin bedste tid og sin stærkeste stilling i tiden indtil 1870, selv om det ikke altid kan aflæses af hans officielle placering.¹³⁾

Allerede i forstanderskabets første periode opnåede han en så sikker position, at han, da formanden Kaptajn Beutner i 1856 trådte ud af forstanderskabet og formandshvervet derved blev ledigt, blev valgt til hans efterfølger. Kaptajn Beutner var nær knyttet til den indflydelsesrige drewwsenske kreds, og da Peter Lunds indstilling til det kommunale arbejde og dets muligheder dengang lå på linie med disse kredses, var hans valg for så vidt en fortsættelse af det bestående. Enstemmigt kom han dog ikke i formandsstolen. Hvilket alternativ hans modstandere har haft, er ikke oplyst, og vi ved heller ikke, hvem der stod ham imod, men selv om de i 1846 var i mindretal i forstanderskabet, har de dog repræsenteret stærke kræfter, for ved valget i 1847 blev Peter Lund overhovedet ikke valgt ind i forstanderskabet, som i øvrigt i hele sin sammensætning havde skiftet karakter i forhold til den forsamling, der var blevet valgt i 1841, således at holdet fra 1847 var placeret i et væsentligt højere socialt lag end før og fremtrådte som en meget mere stilig forsamling end den, Peter Lund havde været formand for.

I de følgende 10 år skiftede formandsskabet ikke mindre end 4 gange, men i 1857 blev Peter Lund, der i 1851 på ny var blevet valgt som medlem, atter formand, og nu sad han uantastet til 1882, da han selv nedlagde hvervet.

Hans stærke stilling i 1857 i forstanderskabet såvel som ude i befolkningen finder man bl. a. udtryk for hos pastor Peter Rørdam, der i 1856 var kommet til sognet. Han har ved sine mange samtaler med sine sognebørn allerede i 1857 hørt så meget om ham, at han kunne betro sin hustru, at Peter Lund gik for at være sognets klogeste mand næst efter Trier (apotekeren).¹⁴⁾ De var begge medlemmer af forstanderskabet, men det var altså først i 1857, da apoteker Trier stod i begreb med at rejse til København, at klogskaben fejrede sin triumf ved formandsvalget. Kort efter at han på ny var blevet forstanderskabets formand, blev han ved et suppleringsvalg indvalgt i amtsrådet, men da perioden var udløbet, frabad han sig genvalg.

Arbejdet i forstanderskabet var præget af det skuffesystem, der dengang var så almindeligt, og ledelsen af det var i tilsvarende grad spredt og fordelt. Heri skete der ved landkommunalloven af 1867 en total for-

andring. Fra 1. januar 1868 skulle der ikke alene være et fælles regnskab for alle kommunale funktioner, men der skulle endog udarbejdes et budget som grundlag såvel for udgifterne som for skatteudskrivningen. For en så rutineret kommunalmand som Peter Lund gik denne overgang dog uden tilsynsmyndighedens indgriben, skønt han måtte sætte sig ind i såvel skolevæsenets som fattigvæsenets forhold, inden han kunne udarbejde budget og føre regnskab.

Det er allerede nævnt, at man ikke kendte til partideling efter de almindelige linier i hine dages kommunale arbejde. Desuagtet var der dog tydeligt to partilignende fraktioner. Den ene var hartkornspartiet, og den anden alle de andre. Peter Lund tilhørte hartkornets parti.

I tiden indtil 1855 var der vel ikke så meget at snakke om, da valget var betinget af en vis ejendomsbesiddelse, men efter dette år ændredes forholdet, idet en ny kommunal valglov bestemte, at forstanderskabets såkaldte „mindre halvdel” skulle vælges af dem, der havde valget til folketinget, medens den „større halvdel” skulle vælges af den højst beskattede femtedel af folketingsvælgerne, alt under forudsætning af, at de var skatteydere til kommunen. Da rådet bestod af 9 medlemmer, var de to „halvdele” på henholdsvis 4 og 5 medlemmer.

Peter Lund blev i 1855 indvalgt på de højst beskattedes liste, og der forblev han, til han i 1892 trådte ud af sognerådet.

Det måtte næsten være en given sag, at en mand med så udprægede standpunkter og en så utraditionel form ofte måtte møde modstand, navnlig da han ikke selv gjorde noget for at mildne uoverensstemmelser eller for at tillemppe sin form, snarere tværtimod.

Vi har allerede set, at en opposition i 1840erne voksede ham over hovedet. I hans velmagtsdage mærkede han vel ikke så meget til modstand, men fra o. 1870, da hans og hans samtids idealer tog afstand fra hinanden, voksede oppositionen.

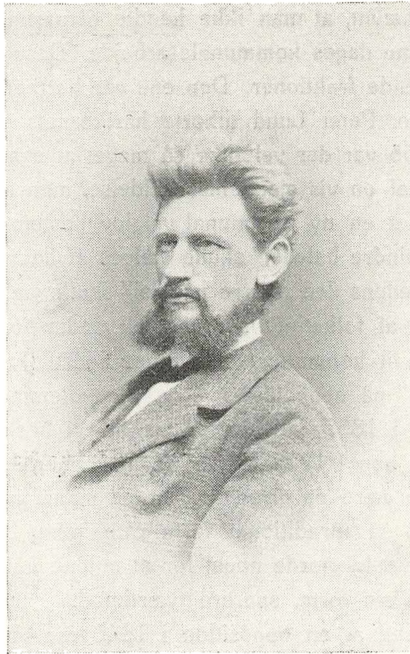
Det var især i Lyngby, han havde sine modstandere.

Efter åbningen af Nordbanen i 1863 kom der en efter tidens forhold ret betydelig udvikling af de bymæssige dele, hvis befolkning hovedsagelig var beskæftiget med håndværk og handel. Hertil kom en del tilflyttere, som vel havde deres erhverv i København, men hvis ønsker om en modernisering af forholdene i selve byen faldt sammen med det, byens erhvervsfolk krævede.

I 1879 var denne opposition blevet så dristig, at man ved en delegation ligefrem spurgte Peter Lund, om han agtede at modtage genvalg, eller om han ville trække sig tilbage. Forespørgerne fik svar på tiltale.

idet Peter Lund kort og godt lod dem vide, at han først ville overveje at udtræde, hvis man til sognerådet valgte folk, som han ikke ville samarbejde med.

Angrebet var for så vidt et slag i luften, som det blev foretaget i forbindelse med et valg til den større halvdel, som de højest beskattede valgte. I denne del af vælgerkorpset var „hartkornsmændene” så godt

Godsejer *H. C. L. Lund*, Randrup.

sikrede, at oppositionens virksomhed end ikke kunne spores i valgresultatet.

Men i 1882 kom systemskiftet. Peter Lund trådte tilbage som formand for sognerådet. Dette kan selvfølgelig sættes i forbindelse med hans alder, han var 71 år, men det er måske dog mere tanke end tilfælde, at hans tilbagetræden netop fandt sted samtidig med, at sognerådet stod i begreb med at oprette et kommunalt kontor og ansætte en lønnet sekretær. Sligt havde aldrig stået på Peter Lunds program.

Efter sin tilbagetræden som sognerådsformand sad han endnu i 10 år som medlem af sognerådet, som han altså først forlod i 1892 i en alder af 81 år.

Under 3. marts 1883 var han blevet dekoreret med ridderkorset, og det er formentligt rigtigt, at det — som meddelt i Københavns Amts Avis — var en officiel anerkendelse af hans store indsats i det kommunale arbejde, selv om ordenskapitlet kun kender ham som landvæsenskommissær, et hverv, han havde fået i 1875, og som han beholdt til sin død.¹⁵⁾

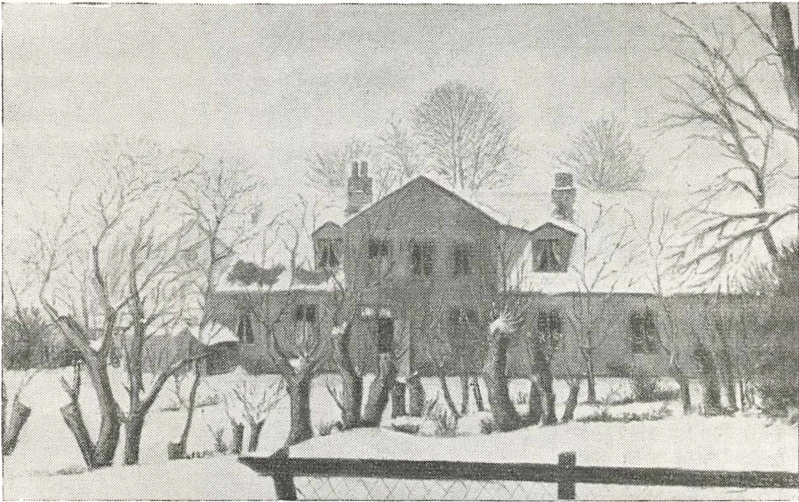

Fru H. C. L. Lund, f. Marie Cecilie Agerskov.

Vi har på flere områder set, hvorledes Peter Lund i sin indstilling og sit arbejde sakkede agterud i forhold til udviklingen, men det var dog ikke alene den tidsmæssige tilpasning, det skortede på. Troels Lund mindes ham som den „munter-barske“, og en munter mand kunne han være i gode venners lag, men vennekredsen, hvor humøret udfoldede sig, svandt ind med årene, og han og hans omgivelser blev mere og mere fremmede for hinanden samtidig med, at „det barske“ i hans væsen blev mere iøjnefaldende, det kom — isoleret fra humoren og humøret — let til at virke frastødende på mange.

Dette barske var forbundet med visse despotiske anlæg, der ikke alene kom til udtryk i hans offentlige virksomhed, men også i hans hjem.

Uorden af enhver art var ham en vederstyggelighed, og han holdt ikke sin mening derom for sig selv. „Hæng det op” var hans idelige råd til hustruen, når et og andet, der havde været bortkommet, atter blev bragt til veje. En enkelt gang gav det dog bagslag, og det skete endog, da Peter Lund ville tage sine træsko på for at gå ud. Netop som han havde stukket sin fod i den ene, viste det sig, at en rotte havde søgt tilflugt i den. Peter Lund fik hurtigt tæerne til sig og begyndte

Jernbanevej 3—5, Kongens Lyngby, før nedrivningen, 1918.

at give ondt af sig, men hans hustru indskød sagtmodigt: „Hæng dem op, Peter”, og dermed klarede det atter op, for en træfsikker replik respekterede Peter Lund.

Værst var det dog, hvis der var noget i vejen med økonomien. Det var der selvfølgelig ikke i selve møllergården.*) Men det kunne af og til knibe for børnene at stå mål med de fædrenes krav i den retning. Sønnen Hans Carl Ludvig Lund, der var landmand, og som havde fået sin teoretiske uddannelse på Lyngby Landboskole, hvor den initiativrige Jørgen la Cour var forstander, fik hovedgården „Randrup” ved Viborg. Det var ikke nogen nem gård at drive, og han måtte ikke så sjældent til Lyngby for at søge bistand hos faderen, når vanskelighederne blev ham for store. Det var ikke fornøjelsesture. Det var heller

*) Peter Lund gik for at være sognets rigeste mand.

- b 1) *Svend Geleff*, f. 16. sept. 1887 i Kbh. Civilingeniør 1911.
 Gift 22. nov. 1914 med Ingeborg Augusta Høyby, f. 13. dec. 1888, datter af kleinsmed F. G. Christen Høyby og Maria Vilhelmine Jensen.
- a 3) *Margrethe Cathrine Lund*, f. 15. aug. 1859. Lærerinde ved Kbh.s skolevæsen. Gift den 29. juli 1892 i Hammel med Carl Frederik Thorvald Emil Hammer, f. den 30. dec. 1861 i Skelund. Viceinspektør ved Kbh.s skolevæsen. Søn af højskoleforstander Jacob Frederik Hammer og Ane Grethe, f. Andersen.
- a 4) *Inger Marie Lund*, f. 25. jan. 1861. Gift 24. april 1889 med Marius Rasmussen, f. 20. juli 1852 i V. Ørum, Vejle amt. Slotsgartner på Frijsenborg. Søn af premierløjtnant Rasmus Rasmussen (der faldt ved Dybbøl den 18. april 1864) og Mariane Mathiasdatter. (3 børn)
- b 1) *Axel Lund Rasmussen*, f. 19. marts 1890. Boghandlermedhjælper. Rejst til Argentina 1912.
- b 2) *Henning Lund Rasmussen*, f. 16. august 1891. Gartner.
- b 3) *Tage Lund Rasmussen*, f. 31. jan. 1895. Sømand.
- a 5) *Anders Kornerup Lund*, f. 17. juni 1862, d. den 27. jan. 1878.
- a 6) *Ellen Kristine Kornerup Lund*, f. 21. juli 1864, død 1866.

Noter og henvisninger.

- 1) Pers. Tidsskr. 13. R. 2. Bd. S. 140 ff.
- 1^a) Fødselsårene er omtrentlige og baseret på aldersopgivelser i folketællingslisten fra 1787 samt i Smørum kirkebog vedr. begravelserne.
- 2) Jul. Bidstrup: Stamtavle over familierne Hauberg og Arbo (s. 2) (Kbh. 1911).
- 3) Ibid.: Tillæg I under A₂.
- 4) do. do.
- 5) Vartovs jordebog 1709 og fæstebogen fol. 213 og 217 b (Vartovs arkiv, Rådstuearkivet).
- 6) Kbh.s amts rytterdistrikt. Skøde- og pantebog F, 1. halvbind fol. 336 b.
- 7) Ibid. 2. halvbind fol. 194 b.
- 8) Skifteprotokol vedk. Kbh.s amt, 1795—1799 (1796 ^{9/1}). Aftrykt i Jul. Bidstrups ovenf. anførte arbejde.
- 9) Lyngby kirkebog, viede 1796.
- 10) Kbh.s amts rytterdistr. Skøde- og pantebog K fol. 47.
- 11) Ibid. fol. 61 a.
- 12) Skøde- og pantebog M fol. 529.
- 13) Ibid. Litra N (^{13/12} 1809).

- a 6) *Christian Agerskov Lund*, f. 13. juni 1883, d. 19. november 1885.
- a 7) *Louise Agerskov Lund*, f. 13. juni 1885, d. 9. september s. år.
- a 8) *Christian Agerskov Lund*, f. 18. august 1890. Møbelsnedker, senere ejer af Stokballegaard ved Børkop. Nu bosat i Helsingør, gift med Marie Christensen (1889—1953). Ingen børn.
- B *Jørgen Christian Lund*, f. 3. december 1812, Lyngby Mølle, d. 1850 som guldsmed i Sydamerika.
- C *Christian Jørgen Lund*, f. 3. december 1812, Lyngby Mølle, d. $\frac{6}{12}$ s. år.
- D *Hans Jakob Lund*, f. 20. februar 1815, Lyngby Mølle, d. 17. oktober 1905 i København. Snedkermester, gift $\frac{17}{12}$ 1845 med Emerence Kirstine Jensen, f. $\frac{21}{12}$ 1818 i København, d. $\frac{80}{6}$ 1899. (6 børn, hvoraf ingen har efterkommere).
- a 1) *Karen Kirstine Lund*, f. $\frac{7}{12}$ 1846, d. i febr. 1847.
- a 2) *Frederik Christian Lund*, f. $\frac{6}{9}$ 1847, grosserer i København, ugift.
- a 3) *Hans Jacob Lund*, f. $\frac{3}{8}$ 1848, d. $\frac{27}{6}$ 1892 i København. Ugift.
- a 4) *Karen Kirstine Lund*, f. $\frac{12}{7}$ 1849. Ugift.
- a 5) *Marie Elisabeth Kornerup Lund*, f. $\frac{21}{8}$ 1851. Ugift.
- a 6) *Peter Christian Lund*, f. $\frac{19}{8}$ 1854, d. $\frac{29}{1}$ 1897 i Hellevad i Jylland. Tømrer, ugift.
- E *Maria Sophia Kristine Lund*, f. 23. april 1816 i Lyngby Mølle, d. 1823.
- F *Frederik Christian Lund*, f. 17. juli 1821, d. 2. nov. 1856 i København. Cand. theol. 1847. Lærer ved Efterslægtens skole. Gift 7. okt. 1849 med Helen Fonnesbech, f. 2. nov. 1810 i Kbh., d. 28. dec. 1892 s. st., datter af grosserer Mads Fonnesbech og Emerentse, f. Storch. Ingen børn.
- G *Anders Borch Lund*, f. 13. febr. 1826, Lyngby Mølle, d. den 14. okt. 1865 i Kbh. Urtekræmmer i Kbh. Gift 18. nov. 1854 med Petrine Margrete Petersen, f. 6. juni 1830 i Kbh., d. den 14. dec. 1891 i Kbh. Datter af grosserer Rasmus Petersen og Eleonora, f. Krøyer. 6 børn, alle født i København.
- a 1) *Anders Christian Lund*, f. 19. nov. 1855, død 1856.
- a 2) *Karen Eleonora Lund*, f. 12. juni 1857, død 13. juli 1908. Lærerinde ved Københavns skolevæsen. Gift 29. dec. 1886 med Niels Christian Damgaard Geleff, f. den 24. nov. 1857 i Graasten. Skoleinspektør i København, søn af lærer Peder J. Geleff og Ingeborg, f. Damgaard. (1 søn)

L. Lund ejede Randrup Hovedgaard i Vinkel sogn ved Viborg fra 1874 til 1916, da han overdrog den til sin svigersøn Andreas Pape.

- a 1) *Peter Ludvig Lund*, f. 22. juli 1875, avlsforvalter på Randrup, ugift, død 1937. Han ramtes allerede i sine yngre dage af sindssyge og levede mange år på sindsygehospitalet i Risskov.
- a 2) *Michael Agerskov Lund*, 10. april 1877, isenkræmmer i Hvalsø, gift 28. marts 1907 m. *Agnes Wengel Andresen*, f. 5. august 1882 i Tostrup, datter af dyrlæge i Løgstør G. O. S. Andresen og hustru Louise Sofie Wengel. (En plejesøn).
 - b 1) *Svend Aage Lund*, f. 1914, isenkræmmer i Hvalsø. (3 børn).
- a 3) *Christian Agerskov Lund*, f. 30. okt. 1879 på Randrup, d. 16. december 1880 s. st.
- a 4) *Anna Agerskov Lund*, f. 9. juni 1881 på Randrup, d. 30. jan. 1882 s. st.
- a 5) *Anna Agerskov Lund*, f. 16. oktober 1882 på Randrup, d. $11\frac{1}{4}$ 1954. Gift 16. oktober 1905 m. Andreas Pape, forpagter af Randrup, f. 4. september 1879 på Bruunshaab, d. 27. februar 1934 på Nordgaard ved Ringsted. A. Pape ejede Randrup fra 1916 til 1926 og Nordgaard fra 1932. Hans enke solgte først gården i 1938 og flyttede til Gentofte og senere Birkerød. Sine sidste dage tilbragte hun på Fanneruplund på Djursland. (3 børn, alle født på Randrup).
 - b 1) *Carl Johan Pape*, f. 17. juli 1906, ugift. Handelsuddannet. Under 2. verdenskrig ansat i Varedirektoratet og senere ved det internationale hjælpearbejde i Tyskland. Nu selvstændig forretning. Har udgivet: Stamtavle over godsejer Johan Bendix Papes efterkommere, „Slægten Pape på Viborgeggen” (1952) og „På Randrup hovedgaard i Klunketiden” (1955).
 - b 2) *Svend Pape*, f. 16. januar 1909. Landbrugsuddannet, fra 1939 ejer af Ellegaard ved Kolind. I juli 1940 gift med Louise Margrete Rønnenkamp, f. 1. 9. 1911, datter af Georg C. S. Rønnenkamp og hustru Marie, f. Delfs, Kluesgaard ved Krusaa. (3 børn).
 - c 1) Marie Louise Pape, f. $15\frac{1}{5}$ 1941.
 - c 2) Hans Andreas Pape, f. $7\frac{1}{2}$ 1945.
 - c 3) Annelise Pape, f. $12\frac{1}{6}$ 1947.
 - b 3) *Marie Emilie Pape*, f. 31. august 1912. Bogholder i Grenå, ejer af Fanneruplund ved Kolind.

ikke lutter idyl, når Peter Lund kom til Randrup på besøg, der som regel mere havde karakteren af inspektion.*)

Peter Lunds hustru, der ikke var gjort af det samme hårde stof som manden, formåede vel af og til at mildne luften lidt, men — klimaet var ofte barsk i det Lundske hjem.

Peter Lund, der i 1839 som nævnt havde overtaget Lyngby Mølle, opgav allerede i 1847 mølleriet, idet han forpagtede denne virksomhed bort, først til møller, senere kirkeejer Olsen og efter ham til møller Kofoed, der i 1866 købte den. Da Peter Lund havde forpagtet møllen bort, købte han den gård, som da lå ved Jernbanevej over for hotel „Rustenborg” på det areal, hvor en stor beboelsesejendom, politistation og kredslægebolig m. m. nu ligger. Denne gård blev senere flyttet ud på sin mark vest for banen og fik navnet Engelsborggaard.¹⁶⁾

Til møllen hørte også en avlsgård. Den havde hverken været med i forpagtningerne eller salget i 1866, og på denne gård boede Peter Lund lige til 1874, da han solgte den til apoteker H. E. Hansen, der havde haft Lyngby apotek fra 1869 til 1873, og som senere var medstifter af Lyngby glasværk. Først da Peter Lund havde solgt møllegården med dens ca. 21 tdr. land, flyttede han til „Engelsborggaard”, hvor han boede, til han lagde op som landmand. Efter salget af gården boede han i sin ejendom, Hovedgaden 21, til sin død.

Efterkommerne.

A Peter Lund og Anna Louise Agerskov havde 4 børn:

- 1) *Karen Marie Cæcilie Lund*, f. 7. marts 1841, død 27. august 1841.
- 2) *Karen Marie Cæcilie Lund*, f. 4. september 1842, d. 29. januar 1844.
- 3) *Peter Christian Lund*, f. 24. januar 1845, d. 21. oktober 1894. Kasserer i Handelsbanken. Gift 1875 i København m. Emilie Henriette Christensen. (Ingen børn).
- 4) *Hans Carl Ludvig Lund*, f. 28. november 1847, død på Randrup 5. jan. 1923, gift 5. juni 1874 m. Marie Cecilie Agerskov, f. 9. okt. 1849 i Lyngby, d. på Randrup 27. juni 1932, datter af fhv. proprietær Mads Christian Michael Agerskov (1811—1895) og Charlotte Marie Hjortsvang (1816—1886) (8 børn, hvoraf 4 døde som små). H. C.

*) Ganske vist havde Hans Carl Ludvig næppe været kælebarnet i hjemmet. Det fortæller i hvert fald, at Peter Lund havde vanskeligheder med at styre ham og derfor fik ham i plads på Bernstorff Hovmarksgaard, hvor han foruden landbrug også skulle lære disciplin.

- 14) Stamtavle over Købmand i Roskilde Peder Kornerups Efterkommere v. N. C. Christensen (Roskilde 1913).

Fuglevadslinien.

- 1) Skøde- og pantebog litra N fol. 742.
- 2) Ibid. litra S fol. 264 b.
- 3) Ibid. litra V fol. 231—233.
- 4) Stern: Historisk statistisk Beskrivelse over Kjøbenhavns Amt, s. 366 (Kbh. 1834).
- 5) Diverse skoleregnskaber i Lyngby-Taarbæk kommunalbestyrelses arkiv.
- 6) Lyngby-Bogen 1943, side 4.
- 7) Skøde- og pantebog ltr. BB fol. 658 b.
- 8) Kgl. res. 14/6 1848. Rtk. relations- og resolutionsprotokol 1848 ltr. B, nr. 174.
- 9) Skøde- og pantebog for 1862, fol. 466 (Ndr. birk).
- 10) Lyngby kirkebog.
- 11) Fortegnelse over danske og norske Officerer 1648—1814 ved Oberstløjtnant I. C. W. Hirsch og Premierløjtnant Kay Hirsch, Bd. XI (faksimileudgave i rigsarkivet). — Under den store landbrugskrise i 1820'erne måtte de opgive Lammehave, som staten i 1826 satte til auktion. (Arthur G. Hassøe: Danske Slotte og Herregaarde, Ny samling, 2. bd. s. 205).
- 12) Dansk biografisk Leksikon.
- 13) Lyngby kirkebog (konfirmerede 1846).
- 14) Hvidbog 1868—70, pag. 195 (Landsarkivet).
- 15) Skifte efter Emma Lund.
- 16) Domænekontoret, Diverse sager, Esrom Mølle 1868—77, nr. 683 (Rtk.).
- 17) Ndr. birks skøde- og pantebog 6/12 1854.
Ibid. 9/8 1865.
- 18) Skøde- og pantebog 00, lb. nr. 383 (Ndr. birk).
- 19) Der ses dog ikke at være tinglæst noget pantebrev (Realregisteret).
- 20) Folketællingslister fra de pågældende sogne samt meddelelse fra avlsforvalter O. Kaalund, Gaunø.
- 21) Dansk biografisk Leksikon.
- 22) Charles Kjerulf: Gift og hjemfaren, side 70 ff (Kbh. 1917).
- 23) Krigsministeriets sekretariat, Indk. sager 1867—68, 92/1868.
- 24) Hans yngre broder var den kendte komponist og musiker Ludvig Theodor Schytte (Dansk biografisk Leksikon).
- 25) Ill. Tid. 7. marts 1903.
- 26) Kbh.s skifterets skifteprotokol 3/1018, 3K, 1903 6/4 pag. 324 m. fl. st.
- 27) Juridisk Stat 1881.
- 28) Embedsansøgning til Slesvigsk ministerium 1851.
- 29) Hof- og Statskalender 1862.
- 30) Esbønderup kirkebog, fødte 1864 28/8.
- 31) Frederiksberg kirkebog 5/11 1867.

- 32) Vejviser 1873. Meddelelse fra kontorchef Andersen, Sparekassen for København og Omegn.
- 33) Frederiksberg kirkebog, fødte $28/3$ 1869 og døde $25/8$ 1869.
- 34) Kbh. skifterets skifteprotokoller 2/508, 3 I, pag. 422; ibid. 1/321, 3 I, 1898 $80/4$, pag. 247.

Lyngbylinien.

- 1) Stamtavle over Købmand i Roskilde Peder Kornerups Efterkommere, ved N. C. Christensen (Roskilde 1913).
- 2) Ndr. birks skifteprotokol 1837—42, 1840, $7/8$ og $1/8$ (fol. 289).
- 3) Velgørende Forenings jubilæumsskrift 1906 og Lyngby kirkebog 1825, konfirmerede.
- 4) Københavns Amts Avis $11/6$ 1894.
- 5) E. Nystrøm: Lyngby Sogn i Fortid og Nutid, side 97.
- 6) Sejer Kühle: Søren Kierkegaard, Barndom og Ungdom, side 61 f (Kbh. 1950), C. L. B. Cramer: Gladsaxe-Bogen I, side 119—121.
- 7) V. Amundsen: Søren Kierkegaards Ungdom, side 44 (Kbh. 1912).
Henriette Lund: Erindringer fra Hjemmet, side 81—84. (Kbh. 1909).
Troels Lund: Et Liv, Barndom og Ungdom, side 51 og side 166. (Kbh. 1924).
- 8) Henrik Cavling: Efter Redaktionens Slutning, s. 50 ff. (Kbh. 1928).
- 9) Lyngby-Bogen 1943, s. 5 f, 15 ff, 21, 22, 47.
- 10) Sparekassen for Lyngby og Omegn 1898—1948, s. 3—11.
- 11) „På Randrup Hovedgård i Klunketiden” af C. J. Pape i „Fra Viborg amt” (1954 s. 101).
- 12) Københavns Amts Avis 1872 for $18/1$, $7/3$ og $80/5$.
- 13) Med hensyn til Peter Lunds kommunale arbejde henvises i øvrigt til Lyngby-Bogen 1943 (Det kommunale Styre i Lyngby-Taarbæk Kommune 1842—1892).
- 14) Brev fra Peter Rørdam til sin hustru $5/3$ 1856 i H. F. Rørdam: Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsløb og Brevveksling III (Kbh. 1895).
- 15) Københavns Amts Avis $11/6$ 1894.
Meddelelse fra Ordenskapitlets sekretariat $6/12$ 1954.
- 16) Bl. a. Københavns Amts Avis $10/8$ 1936.

Efterkommerne.

I hovedsagen på grundlag af den foran anførte stamtavle over købmand Peder Kornerups efterkommere samt meddelelser fra salgschef C. J. Pape, Fannerup.

Fra Taarbæk Sogn.

Af Sognepræst *P. Gamrath*, Taarbæk.

Den østlige del af Lyngby-Taarbæk Kommune udgøres af Taarbæk Sogn, som blev oprettet fra og med 1. Januar 1907 om den i 1864 opførte Taarbæk Kirke, der altsaa indtil Sogneudskillelsen var Fialkirke („Skovkappellet”) under Lyngby Kirke.

Sognets Grænser er mod Øst Øresund, mod Nord Mølleaaen, mod Vest Dyrehavens vestlige Hegn og mod Syd Skovens Hegn samt Enghavevej, en Del af Galopbanen, „Ryttergaarden”s Sydgrænse og en Linie gennem Bellevue Plænen tæt ved Bellevue Strandhotel. Skoven udgør mere end fire Femtedele af Sognets Areal, som er 1100 Hektarer stort, og Bebyggelsen er samlet dels paa det smalle Stykke mellem Sundet og Skoven fra Ryttergaarden i Syd til Strandmøllen i Nord, dels i Byen Raadvad, der er opstaaet om den gamle Fabrik, som ligger gemt ved Mølleaaen dybt inde i Skoven.

Om Livet i Raadvad i ældre Tider har Frøken Kibenich nedskrevet en lille Beretning, som er optrykt i Lyngby-Bogen 1953. Om tidligere Tidens Mennesker og Huse langs Øresund skulde der saa fortælles lidt i det følgende.

Nordligst ligger som nævnt Strandmøllen, mestendels dog Nord for Mølleaaen og derfor i Vedbæk Sogn (Søllerød Kommune); men med Hensyn til denne Virksomheds ældre Historie kan vi nøjes med at henvise til C. Nyrop: Strandmøllen, 1878.

Derefter følger mod Syd Kvarteret om Springforbi Station, hvilket ved Stokkerupbakken gaar over i Stokkerup Kvarteret, der har Navn efter den Sydvest for Eremitageslottet tidligere beliggende i 1670 nedlagte Landsby Stokkerup. Videre mod Syd kommer man ved Trepilelaagen over i det saakaldte Ny Taarbæk, der er vokset sammen med selve det gamle Fiskeleje Taarbæk (Gammel Taarbæk) med dettes Fiskerhuse og Villaer (tidligere Landsteder til Sommerbeboelse), som strækker

sig helt til Bellevue Plænen. Denne kaldes ogsaa Staunings Plæne, fordi Fredningen blev gennemført omkring 1930, medens Th. Stauning var Statsminister; det skete i Forbindelse med det nye Vejanlæg uden om det egentlige Taarbæk, hvor den smalle Strandvej ikke mere kunde tage den voksende Trafik; ved den Lejlighed forsvandt et Traktørsted med Strandhave samt et Par af de sydligste Sommervillaer i Taarbæk for at give Plads for den store Plæne.

Den ældste Beboer i den nordlige Del af denne Bebyggelse langs Sundet er den nu snart 90-aarige Kammerherre H. J. H. H. Konow, paa hvis Meddelelser i Forbindelse med Graver Julius Thomsens og andres Oplysninger der bygges i Beretningen om denne Del af Taarbæk Sogn. Strandvejen var forhen som andre Veje en Jordvej, mere eller mindre gruset, altid ujævn og fuld af Huller; især paa de bakkede Steder (Strandmøllebakken, Stokkerup Bakke og Taarbæk Bakke) var den medtaget af Regnskyl og Smeltevand og stod i Taarbæk og ved Strandmøllen til Tider under Vand, paa sidstnævnte Sted kom yderligere Mølleaaens Bagvand til, saa Vejen tit var et helt Morads. I Svingene mellem „Villa Konow” og Strandmøllefabrikken blev der i Tidens Løb foretaget nogle Udvidelser samt en delvis Udretning af Svingene, hvortil der af nævnte Villas Grund er afgivet indtil 20 Alen Jord; men stadig er den for smal til den stærke Trafik, og der er lagt nye Planer om fortsatte Udvidelser paa dette Sted; ja, hele Vejen sydpaa, til den nye Vej begynder ved „Bilbergs Minde”, er smal og farlig at befærde.

Der var i Kammerherre Konows Barndom fast Rutefart fra Skodsborg til Klampenborg Station, hvortil Jernbanen fra København oprettedes 1863. „Omnibussen” tilhørte Vognmand Christian Nielsen i Skodsborg og efter ham Sønnen og siden Sønnesønnen, der i 1952 solgte Vognmandsforretningen til Vognmand Poul Larsen, Skodsborg Strandvej 176; men da var den jo forlængst ophørt som Passagerbefordring. Hestene havde tit Besvær med at forcere de vanskelige Steder paa Vejen, og Køretøjet var ikke behageligt om Vinteren; det havde to Sæder paa langs, hvor man sad Ryg mod Ryg; der var en Slags Tag over, men aabent i Siderne. Som Dreng gik Hans Konow i de fordrevne Haderslevlæreres Skole i Løngangsstræde (Nr. 21), og det var jo ikke altid, at Faderen vilde lade spænde for, hvorfor „Omnibussen” saa maatte benyttes paa dette første Afsnit af den lange og besværlige Skolevej.

I 1690 købte Dronning Charlotte Amalie den gamle Papirmølle „Strandmøllen” og indkaldte i 1693 Johan Drewsen fra Ueltzen ved Hannover som Forpagter af den. I en Synsforreining af 21. November

1693 gennemgaas Bygninger og Tilbehør til de mindste Enkeltheder (se C. Nyrop: Strandmøllen, 1878, Side 78 og følgende); men der var intet Jordtilliggende ud over en Have med ca. 140 Frugttræer og en lille Planteskole Nord for Møllen og altsaa i Søllerød Kommune. Drewsen var derfor interesseret i at faa Raadighed over et større Areal og foreslog Dronningen at købe den lille Landejendom „Springforbi”, der laa skraas overfor. I hans Skrivelse af 31. August 1695 (Nyrop, Side 101)

Villa Konow.

meddeles det, at lige over for (recht vor der Tür) Strandmøllen ligger nogle af Jorderne til en lidt sydligere beliggende lille Bondegaard ved Navn „Springforbi”, som Besidderne er tilbøjelige til at sælge til en vis Niels Ibsen for ca. 300 Rdr., men at det vilde have stor Betydning for Strandmøllen et erhverve disse Stykker Eng, Agerland og Underskov, eftersom der ikke til Strandmøllen hørte saa megen Jord, at man kunde græsse et eneste Faar derpaa. Dronningen gik dog ikke ind paa dette Forslag, som jo ellers var meget fornuftigt; men i 1697 lykkedes det Drewsen for egne Midler (330 Rdr.) at afkøbe Niels Ibsen denne Ejendom, hvorom følgende vides: Da Stokkerup ved Dyrehavens Anlæg 1670 blev nedlagt, flyttede Bønderne (der var 14 Gaarde og nogle faa Huse i den af Krigen haardt medtagne By) til de omliggende Landsbyer; men

et Par af dem byggede paa den lange Strimmel Stokkerup-Jord mellem Skoven og Sundet. Saaledes blev den nedlagte Stokkerup Kro erstattet af en Kro med Gaardbrug med Navnet „Springforbi” (vistnok egentlig „Spring-ej-forbi”), anlagt af Ridefoged Thomas Holk, ligesom det meddeles, at en anden Udflytter fra Stokkerup byggede sig et Hus tæt ved. Det var disse to Huse og deres Jord, som Drewsen købte. Arealet strakte sig helt ned til Trepilelaagen, men var (og er) jo ganske smalt. Jorden var næppe ret god, saa der har ikke været opdyrket ret meget; det meste har nok ligget udyrket hen med saavel Grupper af selvsaaede Træer som Græsjord imellem; desuden er der et Stykke Eng „til 4 Høveders Græsning”; det maa have været Arealet lige Syd for Strandmøllen og maaske Stykket omkring Dammen Østen for Vejen ved „Villa Hegnslund”, Strandvejen Nr. 859. Det førstnævnte Engareal Syd for Strandmøllen har ikke været det Stykke, hvor den nuværende Strandhave ligger, for den er i hovedsagen opstaaet ved Opfyldning i Forbindelse med den 1914-15 foretagne Vejforlægning mod Øst, idet Stranden førhen gik næsten helt ind, hvor den nuværende Vejs Østside befinder sig, men snarere den Lavning, som nu Gautiers Græsplæne udgør det meste af, selv om denne var gennemskaaret i Østsiden af den gamle Strandvej. Og Springforbi-Kroen har ligget ved Vejen omtrent midt imellem Nr. 768 (Villa Springforbis Gartnerbolig) og „Beaulieu”s nuværende Funktionær- og Portnerbolig. Den senere Villa Springforbi laa ogsaa her, dog lidt mere mod Øst inde i den nuværende Park. Endvidere nævnes et Stykke Underskov mellem Huset (Kroen) og Springforbi Bro; denne Bro (en kort Træbro) maa have ført Vejen over den lille Bæk, som danner Skel mellem Haverne til Baadsgaads og Glücks Ejendomme (Nr. 793 og 801), altsaa ved Foden af Stokkerup Bakke; nu er Vandløbet rørlagt under Vejen.

Da Dronning Charlotte Amalie døde 1714, kom Strandmøllen i Sønnens, Prins Carls, Eje; den driftige Drewsen købte saa Bygningerne af Prinsen, men Mølleejeren maatte nøjes med at være Fæster af Jordarealet, indtil det i 1766 lykkedes at faa denne Jord til Eje tillige med det tidligere indkøbte „Springforbi”s Jorder. Med disse Jorder synes det nemlig at have forholdt sig saaledes, at de maa have været et Arvefæste (Nyrop, Side 102); thi den 11. Juni 1713 fik Johan Drewsen kongeligt Fæstebrev derpaa mod en Indfæstning af 10 Rdr., og den 16. Februar 1727 skal han have fæstet endnu et Hus, som lige var udflyttet fra det nedbrudte Stokkerup.

I *Strandmøllekroen* synes to Traade at løbe sammen. Som tidligere nævnt blev Stokkerup Kro nedlagt 1670; at der var en Kro i Stokkerup

fremgaar af, at Kromanden i Stokkerup 1669 fik et Par Tvillinger døbt i Lyngby Kirke. Vi har ogsaa omtalt, at Kroen blev flyttet ud til Strandvejen; efter et Forbud 1735 ophørte dog Krovirksomheden, i hvert Fald officielt. Det var noget af et Savn, vel dels for de vejfarende, dels ogsaa for Egnens Beboere. Saaledes saa i hvert Fald Christian Drewsen paa det, hvilket fremgaar af hans Ansøgning i 1803 om at faa Brændevinsbevilling; han konstaterede nemlig, at Fabrikkens Arbejdere i stor Udstrækning søgte til de omliggende Kroer eller gav sig af med ulovlig Brænding, hvilket medførte baade Tidsspilde, Svir og Uorden. Han fik da Bevilling til Udsækning for Arbejderne, og i 1806 Tilladelse til at oprette et Udsalg af Strandmøllens Papir, Mel og Gryn. Sidst i Aarhundredet laa der ganske rigtigt en gammel Bygning, omtrent hvor den nuværende Strandvej gaar og ikke mange Meter Syd for Broen over Aaen; denne Bygning rummede i Nordenden et Marketenteri for Møllens Arbejdere; tillige var der et Lager og et lille Udsalg af de almindeligste Købmandsvarer foruden en Krostue mod Syd samt en lille Krohave med Gynges til Sommerbrug. For at beskytte denne Virksomhed var der af Strandmøllen lagt Servitut paa alle senere frasolgte Grunde mod Syd, gaaende ud paa, at der ikke maatte oprettes Købmandshandel eller drives Restauration uden Tilladelse fra Møllen. Den nuværende Strandmøllekro synes altsaa at have sin Rod dels i den gamle Krobevilling for Springforbi Kro, der altsaa var standset 1735, dels og især i det gamle Marketenteri (med Rejsestald), der nedlagdes kort før Aarhundredskiftet.

Sandsynligvis opstod Strandmøllekroen i sin nuværende Skikkelse, da Marketenteriet („Den gamle Kro”) blev ophævet. Som Krohus benyttedes (og bruges endnu) en gamle Smedie; i den nordlige Del var der Beboelse, hvor bl. a. Bogholder Jørgensen fra Strandmøllefabrikken havde Bopæl. Her blev der indrettet en Krostue (en Kælderstue, der endnu findes i Husets sydvestlige Hjørne) og en lille Købmandshandel (i den nuværende blaa Stue med Bjælkeloftet). I lang Tid sad som et Minde fra Smediens Dage i Muren de Ringe, som Hestene var bundet til, naar de skulde beslaas. Selve Smede-Essen var dog vist i det gamle Udhus (eller dog paa dettes Grund), der endnu ligger langs Nordsiden af Villa Konows Have; Vest for dette var der ogsaa — altsaa lidt nærmere mod Strandvejen — bygget en 3-4 smaa Baase, hvor Kaperkuskene kunde stille deres Vogne uden at skulle spænde fra, medens de vederkvægede sig i Kælderstuen. Smeden skal en Tid have boet i et gammelt Hus, som laa i Linie med de endnu bestaaende to gamle Huse (det røde og det hvide lige over for den nuværende Kro), men helt

henne ved Hjørnet af den lille Vej, som fører op til tidligere Hertel Wulffs Villa og til Garagebygningerne ved Skoven („Skovgaarden”) samt til selve Skovens Øst for Jernbanelinien liggende Del, dette gamle Hus er forlængst forsvundet. Nord for Krohuset, tæt langs Vejen ligger et gammelt straatækt Hus, oprindeligt vel bygget som Bolig for Strandmøllearbejdere; det fulgte med Smedien, da den blev til Kro, og udlejedes til Sommerbeboelse; nu bruges det til Helaarsbeboelse samt til Oplagsrum for Restaurationens Havemøbler m. m.

Den første Kroejer hed Johan Frederik Hegner (død 1914); men det var hans Efterfølger Falck-Rasmussen, der moderniserede Kroen og udvidede den til det, den er i Dag. Ved denne store Ombygning, der ogsaa omfattede Planering og Anlæg af Restaurationshaven, blev det Indre fornyet i gammeldags Bondestil, der stadig er bevaret og virker smukt og hyggeligt paa den besøgende.

Falck-Rasmussen havde en god Smag og var en Mand med kunstneriske Interesser; han lod afholde store og velbesøgte Sct. Hans-Aftensfester, og ved en saadan Lejlighed blev der sunget ude ved Stranden af Lauritz Melchior. Falck-Rasmussen indrettede ogsaa en lille Flyvebaadsstation, hvorfra en Vandflyver fløj Smaature med Publikum ud over Sundet for 50 Kr. pr. Hoved. Trods alt blev Omsætningen ikke saa stor som beregnet, og Falck-Rasmussen solgte Kroen i 1918, forpagtede Rudersdal Kro og indrettede senere Marianelund Kro i gammel Stil. Den nye Ejer af Strandmøllekroen hed Klinksborg, der før havde Bellevue Strandhotel, men han døde allerede 1920, hvorefter Enken solgte Kroen til Carl Breum (Ejer af „Harmonien” i Birkerød); denne døde 1941, men hans Enke Ella Breum førte den videre, indtil hun i 1947 overlod Ledelsen til sin Søn Goffred Breum med dennes Hustru Asta og sin Datter Carola Kibenich, hvorefter hun og Datteren tog Bolig hos Professorinde Christensen, Taarbækdalsvej 7. Kroen er for Tiden kun Sommerrestaurant og er kendt som et godt og propert Spisested.

Et ejendommeligt Liv opstod i Strandmøllebugten, da Kulgrosserer Alfred Christensen fra „Nærumgaard” (som Formand for et Aktieselskab) af De forenede Papirfabrikker købte Strandmøllefabrikken i Aaret 1899. Da blev der nemlig sat et Skibsbyggeri i Gang. Der blev i Lavningen Nord for Kroen (nu Strandhaven) opført en overdækket Maskinhal, hvoraf den sydlige Mur endnu staar, nemlig som Støtte for den Jord, paa hvilken Krohaven ligger; den havde et meget stort Cementgulv, og man sagde, at det i givet Fald var beregnet til Kanonstillinger — ligesaa at det var Tyskere fra Flensborg, der stod bagved, hvilket maaske

skyldtes Christensens Forbindelser med Howaldtværftet i Kiel! I denne Hal blev der bygget Smaaskibe, som paa Slidsker førtes ud i Vandet, bl. a. en lille Færge, der kom i Brug paa et af de smaa Farvande mellem de sydlige Øer. Denne Virksomhed stod dog ikke længe paa; den tidligere Maskinhal fik en Tid Anvendelse som Sommerlejr for F. D. F., men forfaldt efterhaanden helt og blev nedlagt, da Staten udlagde Arealet som offentlig Strandhave.

Et andet Træk af Livet i Strandmøllebugten i svunden Tid var dette, at Drewsen, der plejede at importere sine Kul selv, hvert Efteraar lejede en Del Fiskere fra Taarbæk til i deres Baade at hente Kul fra de store i Sundet opankrede Kulskibe; Baadene sejlede derefter saa langt ind i Strandmøllebugten, at de faktisk stod paa Grund; ud til dem kørte man saa med Hest og Vogn, saa Hestene tit stod i Vand til Livet, og tog Kullene op i Vognene, der saa befordrede Brændslet gennem „Jernporten” ind paa Kulpladsen ved Fabrikken. Det var en aarlig Begivenhed for Egnens Børn, naar det første Kulskib viste sig. Et sikkert Tegn paa Julens Nærhed var det, naar Vandet i Fabrikkens eget Afløb til Øresund farvedes rødt, gult eller grønt, nemlig paa Grund af Fabrikationen af det farvede Julepapir. Fire store Juletræer stod hvert Aar i Papirsalen (hvor ellers Papirsorteringen foregik) omkring Vindeltrappen midt i Salen; ved Julefesten serveredes Kalvesteg til hele Personalet. I Marketenderibygningen boede ned mod Aarhundredskiftet Papirkusken Olsen og Kro- og Købmand Rasmussen.

Villa Konow stammer fra 1825 og blev bygget paa Jord fra Springforbi af Møllejeeren Johan Christian Drewsen til Sønnen Michael, som dengang var ganske ung; denne boede der, indtil han med Broderen Christian i 1845 grundlagde Papirfabrikken i Silkeborg. Det fortælles, at Kong Frederik VII ofte besøgte Michael Drewsen, der i 1843 af denne Grund udvidede Huset med en stor Havestue mod Syd med ny Indgang. Oehlenschläger er ogsaa kommet i Huset. Villaen blev ved Gavebrev den 8. April 1853 overladt Datteren Johanne (der var gift med Kammerherre, Generalmajor Cornelius Krieger, den kendte Kammerherre Anthonius Kriegers forældre) som Særeje, men hun solgte den 1856 til W. M. Westermann, der var gift med en Englænderinde, Lady Grant. Denne solgte Ejendommen allerede faa Aar efter (Købekontrakt ²⁷/₄ 1863) til Konsul August Konow fra Bergen, der var gift med General Hesselbergs Datter Henriette Magdalene. August Konow (1780—1873) var Forretningsmand og Politiker; han havde været Udsending til Holland og England for at skaffe Proviant til Landet i 1814 og kunde derfor

til sin Skuffelse ikke være med til Grundlovsforsamlingen paa Eidsvold, hvortil han ellers var valgt, højt værdsat af Kongen. Sønnen Hans havde forestaaet Købet, og Familien, som boede i København, benyttede nu Huset som Sommerlandsted. Efter den gamle Konsuls Død blev Huset Sønnens Ejendom; han var Skibsreder og Forretningsmand, men døde i 1897, 73 Aar gammel; derefter tilfaldt Huset hans Enke Marie f. West; men da hun døde allerede 1898, overtog hans Søn (den nuværende Ejer) Huset, og senere blev han Eneejer. Efter sin Udenrigstjeneste som dansk Konsul i Rom 1904—11 har Kammerherre Konow, der er ugift, haft fast Helaarsbeboelse paa sin Ejendom. Husets Indgang var oprindeligt — inden Havestuens Opførelse 1843 — fra Sydgvælen med den lille pompeianske Stue som Entré, hvor Væggene er malet i en hindbærrød Farve og inddelt i Felter; Frisen ovenover, der skal være udført af Maleren Löffler, er udsmykket med Motiver i pompeiansk Stil, og paa Dørkarmene er malet Vedbendranker; hele Huset har været dekoreret paa Vægge og Lofter; men i den rige Westermanns Tid blev mange Vægge dækket med Tapeter. Det langstrakte, hyggelige Hus er udvendigt næsten dækket af Vedbend. Ved Nordsiden findes en lille Gartnerbolig med Stald og en højere Mellembygning med Vognporte forneden og i Etagen ovenover en Beboelseslejlighed, der undertiden blev benyttet til Sommerbeboelse. Alle disse Bygninger vil antagelig med Tiden blive fjernet, naar Haven (5 Td. Land) forbindes med det øvrige Parkareal.

Det har nemlig været Statsskovvæsenets Ønske at forbinde Skoven bedre med Øresund, hvorfor Staten har købt Villa Konow samt de tilgrænsende Ejendomme mod Syd: „Springforbi“, „Beaulieu“ og „Havslunde“. Den spredte Skovbevoksning Øst for Strandvejen har jo nok engang hængt sammen med de større Skovstrækninger, der er samlet i Jægersborg Dyrehave, selv om det ud mod Sundet mest har været spredte Grupper af Træer. Den 2. August 1914 fældede Militæret en Del store Bøge i Villa Konows Have, fordi der skulde laves et lille Fort; de Træer var da 120 Aar gamle. Men midt i dette Aarhundrede var Naturfredningsarbejdet saa populært, at det trods de store Udgifter og i høj Grad paa daværende Skovrider Martensen-Larsens Initiativ lod sig gennemføre, at Staten tog Affære for at redde, hvad reddes kunde af endnu ikke ødelagt Naturskønhed omkring Hovedstaden. Villa Konow kom for Fredningsnævnet; det saa først ud til, at Grunden ikke skulde fredes, men vilde blive tilladt udstykket i 12 Parceller à 2000 m², hvorefter en Rest af samme Størrelse skulde blive tilbage om det gamle Hus. Kammerherren henvendte sig til Overfredningsnævnet, og ved et

Møde paa Taarbæk Kro meddeltes det, at der omgaaende var afsagt Fredningskendelse, hvis Bestemmelser i øvrigt følte meget strenge for Ejeren, der derefter (1. April 1942) solgte hele Ejendommen til Staten for 300.000 Kr. mod selv for en Husleje at have livsvarig Beboelse i det gamle Hjem. Glacis'et mod Stranden har den hidtidige Ejer selv ladet istandsætte for 70.000 Kr.

Den føromtalte gamle Ejendom „Springforbi” fik 1735 Forbud mod Krovirksomhed, vel af Hensyn til de privilegerede Kroer i Skovshoved, Taarbæk og Rungsted. Den havde vistnok ikke regelmæssigt været drevet som Kro; i Perioder var den nærmest Lystejendom til Sommerbeboelse. I 1682 tilhørte Ejendommen Landsdommer Ulrik Luft, der dog ikke selv boede der, men havde en Fæster derpaa ved Navn Jens Sibbesen; der var dog en Del Jord til den. Da Luft døde 1684, er Ejendommen formodentlig faldet tilbage til Kronen; det er allerede omtalt, at Drewsen i 1697 erhvervede den af Jens Sibbesens Eftermand Niels Ibsen (eller Sibbesen) og fik Fæstebrev derpaa. Mod Forbudet 1735 beklagede Johan Drewsens Enke (hans anden Hustru) sig forgæves, idet hun hævdede, at „bemeldte Springforbi til et Krohus er opbyggt i Stedet for en Kro og tilliggende Jord udi Stokkerup”, og at den „havde været bequem for et Korporalskab Kavallerie, som dér ud i Krigens Tid havde holdt Strandvagt.” Men Ejendommen genopstod i ny og skønnere Skikkelse (se Ejler Nystrøm: Lyngby Sogn i Fortid og Nutid, 1934, Side 261), da Enken 1736 ægtede den velhavende Ludvig Wittrock, som for nogle Aar overtog Strandmøllen med Johan Drewsen den Yngre (en Brodersøn af gamle Drewsen) som Bestyrer af Møllen, og nyopførte „Springforbi” til Sommerbeboelse; begge Ejendomme kom dog senere i Drewsens Besiddelse; 1739 fik han Skøde paa Møllen, og i 1756 fraskrev Wittrock sig Sommerbeboelsen paa „Springforbi” mod en Godtgørelse paa 800 Rdr.; den tilliggende Fæstejord (ca. 1 Td. Hartkorn) fik Drewsen til Selveje i 1767. Adskillige kendte Mænd har haft Sommerbeboelse paa „Springforbi”; men først 1826 overlod Joh. Chr. Drewsen Lyststedet med 2 Td. Land Vænge til sin Svigersøn Kaptajn, senere Landstingsmand, Simon Nic. Beutner, der en Tid udvandt Olie dér ved Presning af Rapsfrø (se Nystrøm, Side 262—63). Ejendommen bestod da af et grundmuret og teglhængt Stuehus i én Etage med to straatækte Bindingsværksudbygninger, hvori Oliemøllen var indrettet. I 1855 stillede Beutner „Springforbi” til Auktion, og Køberen blev Privatbankens Stifter, C. A. Broberg, der erhvervede Ejendommen for 16.000 Rdr. Fra 1875—1910 var Ejeren den dansk-amerikanske Skibsmægler og Gros-

serer C. F. Funck, der af sine store Midler lod Ejendommen helt nyopføre i en helt overdekoreret Stil med Snørkler og Forsringer. I 1910 overgik den til Sønnen I. C. Funck, der var Godsejer i Oldenburg, og som lod sin Faster (Enke efter Etatsraad I. A. Blom) benytte den; desuden fik hun med Boligen en aarlig Pension paa 35.000 Kr. Der levedes dyrt paa dette Sted, og der var mange Tjenestefolk. Der var en Søn, Jules Blom, som boede hos hende, ligeledes en Datter, Fru Willemoës, med dennes Datter Fritze. Fru Blom døde 1912, og da Nevøen i Nordtyskland under Krigen saa sine Penges Værdi svinde, afhændede han „Springforbi” efter nogle Arvestridigheder 1916 til den svenske Konsul Karlsson, der kostede uhyre meget paa Ejendommen, bl. a. paa Haven, hvor desværre flere ældgamle Ege og Bøge maatte vige for store Rosenbede; men da han ved Landmandsbankkatastrofen 1922 mistede sine Penge, stod Huset tomt til 1925, men blev saa købt af Dansk-Amerikaneren, Generaldirektør Th. Heyman, der havde det som Sommerbolig til 1928, hvorefter det blev erhvervet af Restaurant Wivels Direktør, Anton Pedersen. Denne omkom imidlertid ved en Bilulykke paa Roskilde Landevej et Aars Tid senere, og Sønnen Frode Pedersen boede der saa sammen med sin Moder en Sommer, indtil Ejendommen i 1930 købtes af Konservesfabrikant J. P. Steffensen, der havde den til 1940. Paa denne Tid var Statens Fredningsplaner kommet mere for Dagen, saa at Ejendommen f. Eks. ikke kunde udstykkes og bebygges med norske Bjælkehuse, som der havde været tænkt paa, og samtidig var den tyske Besættelsesmagt begyndt at interessere sig for den, hvorfor Fabrikant Steffensen henvendte sig til Statsminister Stauning, der fik Staten til at købe den til Embedsbolig for Jægersborg Skovdistrikt, idet Fabrikanten forinden havde lejet sin nuværende Villa (Strandvejen 767) med Forkøbsret til en fast Pris og var flyttet derhen. Nu blev „Springforbi” nedrevet og Arealet lagt sammen med Parken omkring „Beaulieu” (Naboejendommen mod Syd), som Staten 1. April 1942 havde erhvervet efter Direktør August Holms Død. En Gartnerbolig under „Villa Springforbi”, opført helt mod Nord ved Strandvejen og lige ved Skellet til Konows Grund, blev dog staaende; det er Strandvejen Nr. 768; den tilhører ogsaa Skovvæsenet og bebos af en af Skovens Funktionærer.

Syd for „Villa Springforbi” laa en Lystejeendom, der var opført ca. 1890 af Fabrikant Th. Wessel, den ene af Magasin du Nord's Stiftere (død 1906); den anvendtes til Sommerbeboelse og laa en Smule Sydøst for det nuværende „Beaulieu”, nærmest i den nuværende Rosen-

have. Da hans Enke døde i 1933, købte Fru Margarinefabrikant Otto Mønsted Ejendommen; hun lod den nedrive og paabegyndte Nord for Tomten Opførelsen af en stor Bygning (Grundstammen i den nuværende Hotel- og Restaurantbygning) med det Formaal at skaffe sig en Helaarsbeboelse paa sine gamle Dage paa dette naturskønne Sted; men hun døde imidlertid i 1933, inden Ejendommen var fuldført, hvorefter hendes nære Medarbejder i den store Virksomhed, Direktør August Holm købte Bygning og Grund, fuldførte Villaen og gav den Navnet „Beaulieu”, før Nr. 146, nu Nr. 758. Holm havde tidligere haft Sommerbolig paa Eremitagevej Nr. 3, men flyttede derfra i 1925 til „Belvedere” (Strandvejen 630). Han døde allerede 1941, 59 Aar gammel, hvorefter Staten købte Ejendommen som første Etape i de store Fredningsplaner; oprindeligt var Tanken, at den skulde benyttes af Skovdirektoratet med Bolig for Skovdirektøren i den nordlige Ende og Kontorer i den sydlige, men i Stedet for indrettedes der Hotel og Restaurant i den store Bygning; Portnerboligen ved Vejen, opført af Holm, er nu Bolig for Restaurantens Direktør.

Den næste Ejendom mod Syd er „Havslunde”; denne ualmindelig solide og statelige Bygning (Strandvej 740) staar uforandret i det Ydre den Dag i Dag, skønt den er bygget for ca. 100 Aar siden af Kaffeimportøren Chr. August Broberg (Privatbankens Stifter), der imidlertid som Følge af Kaffe Krisen maatte sælge den 1874; den købtes da af Kammerherre van Deurs; Kammerherre Konow husker godt den gamle van Deurs; han havde nogle dejlige Heste; han fik sit Barnebarn i Huset med dettes Guvernante, og nogle Maaneder efter blev han gift med hende; hun var smuk og statelig, og de fik en Søn, der lever endnu. Senere blev Etatsraad I. M. Bing Ejer af „Havslunde”. Bing var Søn af den ene af den kendte Porcelænsfabriks Grundlæggere, M. H. Bing. Enkens Dødsbo solgte Ejendommen i 1916 til Direktør Carl Salomonsen (Richs-Fabrikkerne). Efter dennes Død i December 1942 købte Staten Ejendommen med den store Grund til Sammenlægning med det øvrige Strandparkareal. Bygningen har i flere Aar været brugt som Skadedyrslaboratorium.

„Fra Balber Kræstersens Dave”

Taarbæk 1853—1879.

Af *Karen Christensen.*

Den 23. oktober 1853 kom mine bedsteforældre til Taarbæk, og fra den dag har de og deres efterlevende uafbrudt haft tilknytning til Taarbæk.

Om formiddagen var de blevet viede i Vor Frue Kirke i København, og derefter kørte de med Niensens dagvogn fra Hotel du Nord til Taarbæk.

Min bedstefar Daniel Baadh Lendersen (Christensen hed han slet ikke, men navnet blev hængende ved ham efter den familie, han boede hos) var født 12. august 1830 i Thisted, og her forløb hans glædesløse barndom som fattig, forældreløs dreng.

Da han voksede op, og der blev tale om at vælge en levevej, sagde borgmesteren til ham: „Du er lille og klein, du kan blive barber”, og derved blev det, ingen unødigt snak.

I foråret 1853 forlod min bedstefar Thisted og vandrede på sin fod til København, hvor han skulle tage en lille eksamen på det gamle Chirurgiske Akademi; han blev eksamineret af den gamle professor Saxtorph og fik „meget duelig”, og heraf kan man forstå, at barber dengang ikke var helt det samme som nutildags.

Verden lå nu den unge mand åben, men få dage efter blev han meget syg af kolera; en samvittighedsløs kone havde udlejet ham et værelse, hvor der dagen i forvejen var død en kolerapatient.

Elendig efter sin sygdom kunne han ikke finde arbejde, de små penge slap op, sulten kom til, og uden ven eller forbindelse i den panikslagne og kolerahærgede by vidste han ingen anden udvej end at gå hen og lade sig hverve til vestindisk soldat. Men her skete noget mærkeligt. Den embedsmand, som han henvendte sig til, Gud glæde hans sjæl, sagde til ham: „Det må De endelig ikke gøre, det er De et alt for pænt menneske til, men jeg er dansk embedsmand og derfor ikke i stand til at hjælpe Dem, men jeg har fra min konfirmation en guldspecie, den

skal De få, måske kan den bringe Dem lykke". Og det gjorde guldspecien — først og fremmest et måltid mad, dagen efter arbejde, snart efter en tur til Taarbæk. Aldrig havde min bedstefar set så dejligt et sted, skov, sø, den salte Luft og renligheden i Taarbæk, her ville han leve.

Barber D. B. Christensen med familie.

I løbet af sommeren 1853 blev han forlovet med min bedstemor Johanne Marie Georgine Vilhelmine Hansen, født 22. juni 1832, — hendes søster var gift med skuespiller ved det Kgl. Teater Sophus Petersen.

Min bedstefar indrettede sin barberstue på Taarbæk Strandvej 83 i et lille hus, hvor englænderne i 1807 havde slået gavlen ind for at opstalde deres heste, men de havde også betalt for den fortræd, de havde øvet. Stuen var ikke helt almindelig, en vinstok var trukket ind, og under loftet hang druerne.

Her kom alle de fremragende mænd, som i de dage færdedes i Taarbæk:

Gamle Ole Bang, den store læge, der som hjælp og råd til befolkningen mod koleraen lod trykke dette vers i avisen:

„Lad Frugterne raadne i Haven,
lad Bryggeren spille fallit,
tag et uldent Bælte om Maven,
saa bli'r du for Kolera kvit”.

Ole Bang var bekymret for sin sønnesøn Herman Bang. „Hvad skal der blive af ham”. „De skulle lade ham blive smed”. „Nej, det dur ikke, han er en fantast, han er en fantast”.

H. C. Andersen kom her også og fik lagt rosenblade på sine ømme tæer. — Advokat Brock fra Trepilelågen, en så overordentlig fin mand. Grosserer Broberg, som en sommer, medens han var i Wiesbaden, lod sin søn forestå forretningen, mistede millioner og i løbet af seks uger var en fattig mand. Den store Hage fra Stokkerup, om hvem man sagde, at han havde købt sin kone af præsten i Thisted. Frederik den Syvendes kusk Peter, der elskede sin konge og græd, da han fortalte, at nu var det rent galt med kongen igen. Dagen i forvejen havde han kørt for kongen og grevinden i Dyrehaven, kongen havde tvunget hende ud af vognen og skubbet hende op mod et træ, havde flået klæderne af hende og gennembanket hende. Når kongens anfald så var ovre, græd han som et barn, bad om forladelse og lovede, hvad det skulle være, og grevinden kunne efter sådanne anfald få det med kongen, som hun ville.

Og så var der naturligvis fiskerne, og „Balbér Kræstersen” var deres fuldtro ven, satte deres brækkede arme og ben sammen, hjalp for frostknuder og buldne fingre, for „tandeværk” og for „desser Galpen” og hjalp dem i deres småstridigheder med „herskerne”. — Om foråret, når fiskerne lejede ud, var det en betingelse, at de skulle bære vand fra brøndene, men ud på sommeren blev de trætte, og „herskabernes” tjenestepiger ødslede med vandet, og her var det, at Bent Jakobs Karen gik op til „Madam Fru Næser” og „Madam Fru Moldenhawer” og sagde, at nu kunne „vor far” ikke mere bære vand, „vor far” skulle vel ikke blive „skændt” og af den grund lægge sig 10 år før i graven.

Alle sommerbeboerne var „hersker” og „vor Bine” og „vor Boel” stod på stejlepladsen og så sagde „vor Bine”: „Niels Jørgen har få't et herskab”. „Har Niels Jørgen få't et herskab”. „Hvad er det for et herskab”. „Det er en landmålere”. „Hvor har han ham”. „I garnhuset”.

Og på Stejlepladsen kom Niels Oldemand gående på hosesokker og

sagde: „Jeg får gå på sokkene, eller vågner vor gris, og vi har intet at gi' han at æde”.

Fiskerne var et udmærket folkefærd, raske „pove” og kønne „tøser”, det kendtes ikke, at en fisker gjorde noget ulovligt, eller at en fiskerpige fik et barn uden at være gift, var utænkeligt, så birkedommeren, justitsråd Flensborg på „Nordre Gistrikt” havde ikke meget arbejde med befolkningen fra Taarbæk.

Fiskerne var frimodige og fribårne. Vorherre var deres arbejdsgiver, over for ham var de alle lige, og „vor mor” tog til byen og prangede, sørgede for alle fornødenheder; det var matriarkatet, der herskede i Taarbæk, og „vor mor” var højsindet nok til at give sin mand 16 skilling om ugen til at gå på kroen for.

I dette lille fribårne samfund levede mine unge glade bedsteforældre, og her blev min far Carl Christensen født 24. april 1857, og da han var en lille fyr på 5 år, blev han sendt i skolen i Taarbæk.

Her havde i en lang årrække været en meget dygtig lærer, der hed Mejlgaard, de gamle fiskere kunne både læse, skrive og regne og var vel oplyste, men da min far kom i skole, var undervisningen gået tilbage. Når min fars klassekammerater, de unge fiskerpiger, en halv snes år senere skulle til byen og prange og bestilte jernbanekort hos stationsforstander Lissner på Klampenborg station, og de skulle sætte deres navn under rekvisitionen, så sagde de: „Skrive — tror De, vi kan skrive, vi der har gå't til skole til Bechs”.

Søren Cosmos Bech skulle have været præst, men blev altså det, de gamle fiskere kaldte „præceftor”, han underviste efter denne metode: „Og Josef drog til Ægypten”.

Læreren: „Hvem drog til Ægypten”.

Børnene: „Josef”.

Læreren: „Hvorhen drog Josef”.

Børnene: „Til Ægypten”.

Læreren: „Hvad gjorde Josef til Ægypten”.

Børnene: „Han drog”.

Søren Cosmos Bech havde en lidenskab, og det var jagten. Så han fra skolevinduet noget, der kunne skydes, greb han bøssen og så afsted. Børnene sad så et kvarter, en halv time, en time, og da læreren ikke kom, så listede de af, og så var den skoledag forbi.

En dag i geografitimen hørte de om Höganäs, og lille svenske August (hvis efterslægt lever i Taarbæk den dag i dag), og hvis far lige var udvandret derfra, råbte glædesstrålende: „Där har jag varit”. „Hold kæft”,

tordnede Bech ud over klassen. Dengang var der ingen interesse for børns oplevelser eller lyst til at meddele, hvad de kendte.

Fiskerne havde deres kirke i Lyngby, en meget lang vej for folk, der ikke som bønderne havde hest og vogn i deres bedrift. Man gik til Lyngby Kirke om søndagen i sluttet trop, også ældre fiskerkoner med de dengang mange og meget lange skørter, men i slutningen af 1850'erne kom Peter Rørdam, som var præst i Lyngby, om sommeren til Taarbæk og prædikede under en stor eg i nærheden af den nuværende kirke.

Takket være Tietgens interesse for Taarbæk blev Taarbæk Kirke rejst 1863 og indviet i sommeren 1864, midt under vor ulykkelige krig.

Med Peter Rørdam lærte Taarbækkerne en stor personlighed at kende, men fiskerne var frimodige over for ham og svarede igen, hvis de ikke forstod hans tankegang; der var ingen ydmyg kryben for ham. — Maries Bents Johannes og hans unge søn druknede under en frostsvalm under Hveen, og Peter Rørdam kom ind i sørgehuset til de forsamlede slægtninge og talte til dem: „Herren gav, Herren tog, og Vorherre har givet jer så meget godt, og så må I også give noget til gengæld, nu har I jo også fået havnen”. Men så rejste enken sig og gik hen mod Rørdam og sagde: „Hvorfor skal *vi* betale havnen”?

Ole Gilt, Ole Galt, Ole Spegesild og Salt var slem til at drikke, og Rørdam sagde til ham: „Man siger om dig, Ole, at du drikker”. „Ja og ved De, hvad man siger om Dem, hr. pastor”? På den måde blev det angreb afslået.

Omkring 1860 kom den første læge til Taarbæk, den udmærkede dr. Stybe, som blev en meget afholdt læge, agtet og elsket af befolkningen, en mand med megen menneskekundskab og menneskekendskab. En vinteraften, da min far var en sytten år gammel, sad han hyggeligt sammen med sine glade forældre, så bankede det. Dr. Stybes karl, Ole Adam, bad, om Carl Christensen ville komme op til dr. Stybe. Det var et herrens vejr, og da de gennem snetykningen nærmede sig huset (senere ejet af bankdirektør Tetens og grosserer Axel Goldschmidt, som nedrev det og udlagde det til have, nu ligger „Taarbækhøj” på grunden), mærkede han duft af fin mad, fine cigarer, hørte glade stemmer og så damer i elegante kjoler. Dr. Stybe kom ud i forstuen og sagde: „Se Carl Christensen, De kan selv se, hvor godt jeg har det, mine venner fra byen er herude, om det så er kammerherreinde Berling, så har hun gjort mig den ære at komme — men nu er der hændt det, at madam Schuldt på „Elysium” har sendt bud efter mig, og da madam

Schuldt er en fornuftig kone, der har født sine 12 børn til verden, så tør jeg ikke vente med at se til hende til i morgen. Men Carl Christensen, gå De nu derop og brug øjnene godt, er der noget, De ikke forstår, så kom og sig mig det, ellers ved De jo lige så godt som jeg, hvad der skal gøres". Carl Christensen gik op til „Elysium" (Strand-

Dr. Stybe.

vejen 681), og madam Schuldt fik ordineret en rødvinstoddy og var rask næste dag; men hvad sagde hun til, at dr. Stybe sådan havde negligeret hende. Ingen verdens ting, det var dog så rimeligt, at den kære, gode dr. Stybe skulle være hos sine venner.

I kroen boede købmanden, hr. Haagensen. Han måtte naturligvis yde undertiden langvarig kredit, men i „sildetiden", og når „herskaberne" betalte sommerhuslejen, fik han sit tilgodehavende hjem igen. Når

vore „pove” og „tøser” kom hen for at købe i kroen, sagde han altid:

„du skal ha'
et hurra,
som kan runge ned til Rendsborg”;

men det hændte mange gange, når de bad om for 2 sk. bolscher, at hr. Haagensen tog en tør usælgelig gammel hvide frem, lagde den på disken og sagde: „Den har du bedre af”; at der blev gråd og tænders gnidsel, anfægtede ikke hr. Haagensen.

I 1864 var vore „pove” med ved Helgoland, og da „Svaksenberg” tonede frem, spurgte „vor Jens”: „Admiral Svendsen, må jeg nu skude”? Men admiral Svendsen sagde: „Nej Jens, du må ikke skude”. Men så endelig sagde admiral Svendsen: „Så Jens, nu må du skude”, og så skod „vor Jens”, så det smal i kabyssen.

Da efterretningen i 1864 om Dannevirkes rømning kom til Taarbæk, sad mine bedsteforældre tæt sammenslyngede i sofaen og græd så bitterligt, og naboerne kom og gik, alle var de bestyrtede, alle græd, alle følte sig forrådte, alle sørgede; det nye kongepar var på det tidspunkt meget lidt afholdt.

Min bedstemor var et år senere på Eremitagen til grundlovsfest og så den nydelige dronning Louise stå med sin lille lyserøde knækparasol på altanen og neje foran folket og sige disse ord: „Jeg er so dansk, so dansk wie nogen”, derimod var kronprins Frederik (VIII) meget elsket og afholdt.

Kronprinsen red på sin hvide hest gennem Taarbæk, og elskværdig og velvillig som han altid var, hilste han venligt på alle og uddelte guld-tikroner til de gamle fiskerkoner, som kom gående krumbøjede og næsten segnefærdige under en stor dragt kvas og grene, som de fra gammel tid havde ret til at hente i Dyrehaven. — Om morgenen mødte han også den travle etatsråd, og med sin vanlige elskværdighed sagde han: „God morgen, hr. etatsråd”, og etatsråden svarede morgenfro og ør af glæde: „God morgen, kronprins, god morgen, kronprins”. — Men en dag hændte det, at Niels Krestes Peters Ole, som vel var 8 år gammel, sprang ind på den hvide hest og hængte sig fast i hestens hale, og så stod hesten stille og blev stående; nu kunne jo enhver rytter med et lille rap af ridepiskan have jaget drengen væk, også kronprinsen, men han foretrak at parlamentere med drengen, og med sin holstenske akcent sagde han: „Min lille dring, du må sandelig slippe hestens hale, min kere, lille dring, nu må du give slip”; — men heldigvis kom „vor mor” klaprende på sine tøfler og råbte: „Kors i Vor Herre Jøsse navn, kan din vanartede pov så slippe kronprinsens hest”.

Efterhånden kom der mere velstand til huse hos min bedstefar, og han købte det lille hus, Taarbæk Strandvej nr. 79, som naturligvis blev lejet ud om sommeren til sådanne „herskaber” som admiral Duntzfeldt og kommandør Schönheyder. Om Schönheyder stod der en dag skrevet på et plankeværk med store bogstaver:

„Du bist nicht schön
und auch nicht heiter,
du er en Flab
und sonst nichts weiter.”

Når admiral Duntzfeldt flyttede ud om sommeren i det beskedne lille hus (det ligger der stadig), så havde „herskabet” husjomfru og 2 piger med, og ingen af dem havde en ledig time sommeren lang.

I 1869 blev det lille hus „Elnas Høj” bygget, og hertil fik min bedstefar et større lån af familien Næser, til gengæld bad de om, at huset måtte blive opkaldt efter en lille pige, de havde mistet. „Elnas Høj” hedder huset den dag i dag og ejes af min bedstefars oldebarn, Jørgen Thielemann.

En sommer boede indenrigsminister Tobiesen med familie i Taarbæk, og en aften havde hans to småpiger gemt sig i krattet i Cottageparken eller, som det dengang hed, „på anstalten” af skræk for deres strenge moder. Næste dag kunne alle i Taarbæk dette vers:

„Indenrigsministeren
Hr. Kartoffelsvaleren
er for sin naadige Frue
en Vante, ja en Nathue”.

Nord for Taarbæk bakke boede fiskerne ikke, det var forbeholdt de landliggende Københavnerne, som byggede deres villaer der. På hjørnet af Kirkevej byggede frøken Bertouch den store, højloftede villa, som hun testamenterede til præstebolig, og takket være hendes gave var det muligt for Taarbæk at få en kapellan bosiddende her, og i 1881 kom den første præst, pastor Gerhard Kemp til Taarbæk. Frøken Bertouch var vant til højenloftsale, og selvfølgelig var det bekosteligt at varme huset op, så et traditionsløst menighedsråd så sig under sidste krig beføjet til at sælge hendes gave.

Lige over for den gamle præstegård, Strandvej 111, boede etatsråd Ruben, på Kirkevej etatsråd Nissen-Sommerstedt med 6 smukke døtre, etatsråd Schwitzer på nuværende „Liselund”, Holmblads på „Nær og Fjern”, etatsråd Holm ved Trepilelågen, højesteretssagfører Octavius Hansen på villa „O. H.”, geheimeetatsråd Vett (villaen nu nedrevet), etatsråd

Bing på „Havslunde”, etatsråd Blom på villa „Springforbi”, og oppe ved Stokkerup et helt kulturcentrum med den store købmand Hage med sine 3 svigersønner, digteren Carl Ploug, billedhuggeren Bissen og komponisten Heise. Midt i al denne herlighed af københavnsk vindskibehed, velstand og københavnsk kultur boede min mors forældre.

Det første, jeg hørte om min mors mor Sidsel Marie, var om den dag, hun i forrygende vejr henunder jul i 1858 måtte begrave sin første mand i Lyngby og lade sin lille pige, den yngste af seks små børn, døbe ved faderens kiste. Vognen kørte skridt for skridt den lange vej gennem Dyrehaven, Fortunen og den øde Lyngby Mark. Den lille pige, der blev døbt, var den senere kendte blomsterhandler Dina Schuldt.

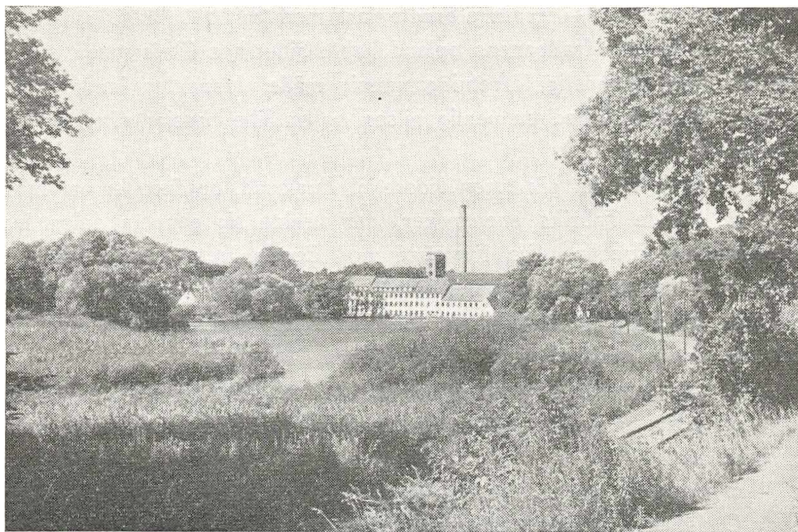
Min mormor sad i gode kår; efter sin mand havde hun arvet flere huse, bl. a. „Camonita” på Taarbæk Strandvej. En dag kom en ung håndværker vandrende på sin fod fra sin fødeegn Holsten, dengang dansk, og spurgte, om der var noget arbejde at udføre på hendes mange huse, og længere kom han aldrig. — Hans navn var Julius Schuldt. Ganske kort tid efter blev de gift og levede alle deres dage i Taarbæk.

Den sidste glæde, „balber Kræstersen” havde her i livet, var da hans eneste søn Carl, 21 år gammel, i 1878 forlovede sig med den 15-årige Alexandra Schuldt. Under det glade, lykkelige forlovelsesgilde udbragte sønnen fra Taarbæk Kro, Alfred Winther (så smukt omtalt i Clara Pontoppidans erindringer) i kådhed en skål for professoren og professorinden; ved deres sølvbryllup udbragte han den samme skål, og da var det en realitet, men det fik „balber Kræstersen” ikke lov at opleve. Han døde 13. januar 1879.

Fra Brede om Brede.

Ved *F. M. Madsen.*

Overlærer F. M. Madsen:	I. Lyngby—Brede.
	II. Bredes historie.
	III. Brede Skole.
Kasserer Signe Veel:	Beretning fra Brede.
Tvindemester Andreas Schmidt:	” ” ”
Væver Peter Petersen:	” ” ”
Tekstilarbejder Chr. Nielsen:	” ” ”
Direktør Niels E. Daverkosen:	” ” ”

Brede.

I. Lyngby—Brede.

Når man for et halvt hundrede år siden ville fra Lyngby til Brede, kunne det ske ad forskellige veje.

Man kunne f. eks. tage med toget ad Lyngby-Vedbæk Banen, den jernbane, der senere fik navneforandring til Lyngby-Nærum Jernbane. Banen havde dengang endestationer i Lyngby og Vedbæk. Toget mod Brede og videre mod Vedbæk udgik nogle gange om dagen fra Lyngby statsbanestation. Det blev i almindelighed kaldt Grisen på grund af de spæde, men gennemtrængende hvin, hvormed det anmeldte sin ankomst til og afgang fra de forskellige holdepladser, hvoraf de tre første var Smedebakken, Fuglevad og Brede.

Når toget fra Lyngby station var nået til Lyngby Hovedgade, holdt det et øjeblik stille eller næsten stille. Konduktøren hoppede af, tog en klokke i hånden, og svingende og ringende med klokken gik han så foran Grisen, der forsigtigt fulgte efter ham over gaden. Imens standsede naturligvis al trafik ad Hovedgaden, og trafikanterne fik lejlighed til at beundre og forundre sig over Grisens særdeles forsigtige og hensynsfulde adfærd. Konduktøren, der hed Christensen og kendte og var kendt af de fleste mennesker, der boede langs banen, steg derefter igen op i toget, der fortsatte sin afbrudte fart mod Smedebakken.

Når passagerer fra banens opland købte billet hos Christensen, skete det ikke på almindelig forretningsmæssig måde. Handelen fandt gerne sted i forbindelse med en venlig hilsen og en lille passiar efter tid og lejlighed.

Fra Smedebakken gik turen videre til Fuglevad, og derefter var man inde på Brede Fabriks enemærker, der strakte sig gennem dalen fra Fuglevad til Ørholm. Fra Fuglevad mod Brede kørte Grisen som nu langs den østlige side af dalen med udsigt mod vest over Mølleåens bugtede løb gennem mosedraget. Så standsede toget, og man stod ud ved det gamle sprøjtehus ved Brede Dam.

Ville man i stedet for at tage med toget befordre sig selv, til vogns, til bens eller på anden måde, fra Lyngby til Brede, havde man flere muligheder.

Man kunne benytte Caroline Amalievej, der har fået navn efter kong Christian den VIII's enke, enkedronning Caroline Amalie, som i en lang årrække, til sin død i 1881, boede på Sorgenfri Slot hver sommer. Vejen var dengang en stille og kun lidet befærdet villavej.

Man kunne også fra Lyngby følge Kongevejen mod nord til Bredevej, dreje og følge denne, til man ved Jernporthusene nåede Brede. Nogen jernport, der spærrede vejen, var der ikke; men en sådan havde der formodentlig tidligere været. Jernportnavnet og de to Jernporthuse markerede, at her havde man den egentlige og officielle indkørsel til Brede.

De her nævnte veje blev dog sjældent benyttede af fodgængere. Af den slags mennesker var der for 50 år siden flere end nu. Dels var det mindre livsfarligt for folk til fods at færdes på vej og gade end i vore dage, og dels havde man ikke dengang så let adgang som nu til anden befordring end med apostlenes heste.

Den korteste, den smukkeste, den helt rigtige vej fra Lyngby til Brede var for fodgængere gangstierne gennem Sorgenfri Skov og videre gennem Brede Allé og langs den bevoksning af mægtige gamle ege, som man i Brede kaldte Egeskoven. Københavnerne og folk fra Lyngby kendte og benyttede den vej. Hver helligdag i sommerhalvåret gik der en næsten uafbrudt strøm af gående, om formiddagen fra Lyngby mod Brede og Ørholm og om eftermiddagen den modsatte vej. — Det er egentlig en skam for menneskene, at det er anderledes nu.

De meget store og smukke, henimod 150 år gamle bøge i Brede Allé er, efter hvad gamle Bredeboere har fortalt, plantet af Frederik den Syvende, da han som prins boede på Sorgenfri. Prins Frederik blev født 1808, og Sorgenfri var på dette tidspunkt og indtil 1855 kongefamiliens private ejendom, så traditionen om prinsens deltagelse i alléplantningen *kan* altså være rigtig.

Bredes ege er noget ganske særligt. For den, der har færdedes meget mellem dem, har hvert træ sin ejendommelige karakter. Når man tænker på dem, tænker man ikke på „egeskoven”, men på hvert enkelt træ for sig. Den største af egne står uden for haven til den bygning, der 1894—1937 var Brede Skole. Der skal tre-fire voksne mennesker til for med armene i fællesskab at nå rundt om stammen. De ældste af egne menes at være 5-600 år gamle. De har altså stået, hvor de står, siden dronning Margrethes tid, og de er endnu så levedygtige, at de nok vil opleve også at stå der under en ny dronning Margrethe. Men netop på det tidspunkt, da disse ege begyndte at være til, begynder også den del af Bredes historie, som er kendt.

II. Bredes historie.*)

Man ved, at i året 1370, fem år før dronning Margrethe overtog styret her i landet efter sin fader Valdemar Atterdag, var Brede en kornmølle, der med tilliggende jorder hørte under borgen Hjortholm ved Furesøen. Brede Mølle blev ved med at male korn i 250 år. Den sidste møller hed *Oluf Hansen* og levede i Christian den Fjerdes tid.

I 1625 var kongen blevet deltager i 30-års-krigen og sendte en dansk-norsk hær til Tyskland for at kæmpe mod kejseren og katolikkerne. Der var altså stærkt brug for krudt.

Købmand i København *J. B. von Delden* og *Laurentz von Meulengracht* overtog derfor i 1628 Brede kornmølle og omdannede den med kongelig bevilling til krudtmølle. Den tidligere ejer Oluf Hansen fik kongeligt tilsagn om en anden mølle i stedet for Brede, når sådant mølteri blev ledigt i Københavns, Frederiksborg eller Kronborg Lehn. Krudtmøllen fik kongelig understøttelse, men svarede dårligt regning. 1633 måtte skriveren ved Københavns Tøjhus på kongens vegne gøre udlæg for gæld hos Bredes ejere, og i de to følgende år tilhørte krudtmøllen kongen. 1635 skænkede Christian den Fjerde Brede til *Henrik Rosenmeyer*, der fortsatte med tilvirkningen af krudt. Ifølge et gammelt regnskab fik Henrik Rosenmeyers enke i 1641 udvist brændsel til krudtmøllen.

1668 afstod Henrik Rosenmeyers arvinger Brede til kobbersmed *Henrik Ehm*, der nedlagde krudtmøllen og i stedet oprettede et kobberværk. Dette kobberværk, som Henrik Ehm i 1695 solgte til kobbersmed *Jacob Zitzke*, fik privilegium på at lade sine varer forhandle over hele landet ved de såkaldte kobberførere.

Kobberet til fabrikationen fik man fra kobberminerne i Rørås i Norge, der jo dengang havde samme konge som Danmark. 1719 overtog Jacob Zitzkes stedsøn *Poul Badstuber* kobberværket i Brede og Nymølle, længere mod øst ved Mølleåen. Men han gik fallit i 1746, hvorefter grossererfirmaet *Fabritius og Wever* på en interessentkredsens vegne fik overdraget „Brede og Nymølle Kobber-, Le- og Jernværker” for tilgodehavender. En af interessenterne, *Joost van Hemert*, blev senere eneejer. Sønnen *Peter van Hemert* lod i 1795 den nuværende hovedbygning (direktørbolig) opføre.

*) Med Brede menes her Brede Fabrik med dertil hørende bygninger (boliger) og grundareal.

Bredes ældre historie er udførligere omtalt i Eiler Nystrom: „Lyngby Sogn i Fortid og Nutid” (1934). — Historiske oplysninger findes desuden bl. a. i Schovelin: „De danske Byerhverv i Tekst og Billeder”, i festskriftet „I. C. Modeweg og Søn. 1810—27/1 — 1935” og „Textilfabrikantforeningens Historie i de første 50 Aar” (1945).

Brede omfattede på den tid et stort område af landbrugsjord og betegnedes som et gods. Til godset hørte bl. a. syv fæstegårde i Lundtofte, der imidlertid blev solgt til fæsterne i 1796.

I 1805 gik Peter van Hemert fallit, og i 1806 overgik Brede til professor *L. Mantey* og to baroner *Wedel-Jarlsberg*, og i 1812 blev kammerråd *Hans Schmith* ejer af værket. 1814 købte statsminister grev *Ernst Schimmelmann* halvdelen af Brede og i 1817 resten af godset. På auktionen efter grev Schimmelmanns død i 1831 købtes Brede af agent *Theodor Suhr* og urtekræmmer, „fabrikeur“ *Johan Carl Modeweg*.

Fabrikeur Modeweg havde i 1810 i henhold til kongeligt privilegium oprettet en klædefabrik (et dugmagerværksted) i Bredgade i København. Kongen havde støttet ham med et rentefrit lån.

Privilegiebrevet lyder således:

„Vi Frederik den Siette, af Guds Naade Konge til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug til Schlesvig, Holsteen, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg,

Gjøre Alle Vitterligt: At vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra I. C. Modeweg om Privilegium til at entreprenere en Klæde Fabrik, og lade samme drive ved en dertil antagende Mester, Allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi hermed bevilge og tillade, at benævnte I. C. Modeweg må her i Staden anlægge og drive en Klæde Fabrik og dermed lade forfærdige Klæder og andre til Dugmagerprofessionen henhørende uldne Varer, mod at han til Klædefabrikationens Drift stedse holder en Mester eller en i Dugmager Professionen udlært Svend, hvilken sidstes Duelighed til at forestaa et sådant Anlæg skal bevisliggjøres for den anordnede Fabriks-Direktion, og at han iøvrigt nøje iagttager, hvad Halle-Anordningen af 11' Oktober 1769 paabyder om Varenes Stempling og Halling, og hvad der ellers om Klædefabrikationens Drift er eller maatte blive anordnet. Derimod skal de ved Entrepreneurens Fabrik antagende Læredrenge behørig ind- og udskrives ved Lauget og derefter meddeles Lærebrev som udlærte Svende. Endelig maa ogsaa de ved Entrepreneurens Fabrik tilvirkede Varer udsælges til alle og Enhver i Lighed med, hvad der i Almindelighed finder Sted hos alle øvrige Fabriker; men forinden han benytter sig af dette Privilegium, haver han at forevise Samme for Magistraten her i Staden og deraf meddele verificeret Gjenpart.

Givet i Vores kongelige Residenzstad

Kjøbenhavn den 27' Jan. 1810.

Under Vort Kongelige Segl

L. S.

Sehested Ewald Ljungberg / Lawætz.”

1831 blev Modeweg altså medejer af Brede. Kort efter købet delte Suhr og Modeweg deres ejendom, således at Modeweg overtog det meste af det endnu ret store jordareal (skyldsat til 13 tdr. hartkorn) samt hovedbygningen og andre bygninger, svarende i alt til $\frac{3}{4}$ af den samlede assurancesum på 108.650 rigsdaler. Suhr fik resten og fortsatte kobberværkets drift, til han 1854 solgte det for 17.000 rigsdaler til grosserer *H. L. Danchell*. 1832 havde Modeweg flyttet sit dugmagerværksted fra København til Brede, og dermed begynder den nuværende Brede Klædefabriks historie.

I 1838 optog I. C. Modeweg sin søn *Julius Emil* i firmaet, der fra den tid har heddet „*I. C. Modeweg og Søn*”. 1855 købte firmaet kobberværket af grosserer Danchell for 60.000 rigsdaler. Kobberværket blev nedlagt, og Brede var atter samlet på een hånd. Efter den ældre Modewegs død 1849 blev sønnen Julius Emil Modeweg eneindehaver af firmaet til sin død 1869.

1872 solgte hans enke Brede til grossererne *Carl Albeck* og *William Salomonsen*. 1879 udtrådte Albeck af firmaet, som derefter alene ejedes af W. Salomonsen. 1887 optog han *Edmund Daverkosen* og *Carl C. Jensen* som kompagnoner. 1895 omdannedes firmaet til aktieselskab med Edmund Daverkosen og Carl C. Jensen som administrerende direktører.

Dermed begyndte en ny opgangstid med stadig fortsat udvikling og udvidelse af fabrikationen, opførelse af nye fabriksbygninger, bygning af arbejder- og funktionærboliger og gennemførelse af nye og videreførelse af allerede bestående sociale foranstaltninger. Ligesom Brede vistnok er den ældste af Danmarks klædefabriker, blev den i E. Daverkosens tid en af de største. Det var Daverkosen, der som den tekniske og administrative leder i særlig grad prægede udviklingen, mens Carl C. Jensen forestod salget af fabrikkens produktion.

Edmund Daverkosen var født i Aachen 1854. Efter et par års ophold i Sverige kom han i 1880 til Danmark og blev her, kun 26 år gammel, teknisk leder af Brede Fabrik. Han blev 1894 gift med Olga Josephsen, datter af justitsråd Josephsen, Frederiksberg, og i ægteskabet blev der i de følgende år født i alt 8 børn. 1918 døde Daverkosen af „spansk syge”, 64 år gammel, og 1922 døde Carl C. Jensen.

Efterfølgerne blev direktørerne *H. W. Jacobæus* (administrerende direktør med bolig i fabrikkens hovedbygning), *William Hansen* og *E. Munck*. 1933 udtrådte E. Munck af direktionen efter 52 års tjeneste i firmaet, og E. Daverkosens ældste søn *Carl Leo Daverkosen*, født 1898, blev direktør. Leo Daverkosen døde 1949, og H. W. Jacobæus fratrådte som

direktør i 1951 på grund af alder. Direktør William Hansen var død 1937. H. W. Jacobæus havde været ansat i firmaet fra 1904. I hans direktørtid 1918—51 førtes fabrikken videre efter de traditioner, der var fastlagt i E. Daverkosens tid, og han havde ligesom sin forgænger stor social forståelse for fabrikkens arbejdere. Men var Jacobæus afholdt og respekteret af Bredes befolkning, var Leo Daverkosen det i endnu højere grad. Han var selv født og opvokset i Brede, og der var virkelig sorg blandt Bredeboerne, da han døde, kun 50 år gammel.

Hermed er der i korte træk givet en oversigt over Bredes historie, hvad ejerforhold og virksomhedens art angår, gennem næsten 600 år. Hvorledes den daglige tilværelse gennem dette lange tidsrum har formet sig for Bredes beboere, for arbejderne og for virksomhedens ledere, kan der kun antydningvis gøres rede for her, når det drejer sig om tiden før slutningen af det nittende århundrede.

Poul Badstuber, ejer af Brede 1719—46, indkaldte til virksomheden 6 arbejderfamilier fra udlandet, men skulle ellers i henhold til sit privilegium „være tilforpligtet at antage af Landets egne indfødte Drengébørn til at lære dette Haandværk og ingen fremmede, saa længe de indfødte er at bekomme”. Der er senere, bl. a. i fabrikant E. Daverkosens tid, antaget en del arbejdere og funktionærer fra Tyskland og Sverige. Men dette islæt af fremmede har dog ikke i nogen større grad præget befolkningen. Bredes arbejdere lærte efterhånden at føle sig som et eget særligt lille samfund, og adskillige familier blev i flere slægtled boende i Brede og følte sig knyttet til stedet og virksomheden. I 1821 arbejdede ca. 120 mennesker i kobberværket, og 1858 havde Brede Klædefabrik 139 faste arbejdere. Arbejdstiden var indtil 1872 13 timer daglig, nemlig fra kl. 6 morgen til kl. 8 aften med 1 times middagsfrihed. Lønnen for en sådan arbejdsdag var omkring 1870—75 for mænd 4—5 $\frac{1}{2}$ mark (ca. 1,25—1,75 kr.) og for kvinder ca. 1 $\frac{1}{2}$ —2 $\frac{1}{2}$ mark (ca. 0,50—0,80 kr.), når det drejede sig om akkordarbejde. Omkring år 1900 var arbejdslønnen for timelønnede arbejdere indtil 12 kr. om ugen, for akkordarbejde noget højere, og som en særlig god løn nævnte fabrikant Daverkosen 1905 i fabrikantforeningen 24 kr. om ugen for kædeskærere (en slags specialarbejdere). Huslejen var for lejligheder i fabrikkens arbejderboliger 1 kr. om ugen for lejligheder med have og 60 øre ugentlig for enkelte værelser. 1935 havde Brede Klædefabrik ca. 600 arbejdere og funktionærer. Til fabrikken hørte et jordareal på 126 tdr. land og arbejderboliger med 210 lejligheder med haver og desuden 172 enkelte værelser. Indbyggerantallet var ca. 1000.

Bredes tidligere ejere Johan Carl og Julius Emil Modeweg havde skænket kommunen Brede Plejehjem i Fuglevad og Lyngby Asyl og sammen med hvert af disse en sum på 10.000 kr. Desuden var grunden til Grundtvigs Højskole, hvis bygninger og grundareal nu tilhører Fri-landsmuseet, en gave fra Bredes ejere. I sammenhæng med omtalen af plejehjem og asyl bør der måske mindes om, at Sorgenfris beboer, enke-dronning Caroline Amalie, der havde stor interesse for oprettelse af børneasyl, med mellemrum indbød børnene fra Brede til besøg og be-værtning på slottet eller i slotsparken.

Der blev i Julius Emil Modewegs tid stiftet et legat på 10.000 kr. til fordel for arbejderne, og hans enke skænkede senere ejendommen „Modewegs Stiftelse” til Brede Arbejderforening, der blev stiftet 1873. Foreningen omfattede en pensionskasse og en sygekasse. I 1910 blev der i anledning af firmaets 100-års jubilæum stiftet et legat på 100.000 kr., hvis årlige udbytte skulle anvendes til gavn for fabrikkens personale. 1877 oprettedes Brede Asyl og Vuggestue, der fik ny bygning med til-behør som gave fra fabrikant E. Daverkosen i anledning af hans 25 års jubilæum 1905. Samme år, altså 1877, genoprettedes Brede Skole efter 5 års overflytning til Lundtofte.

III. Brede Skole.

Den første skole i Brede blev vistnok bygget engang i tiden 1770—80. Den stod der i alt fald 1786. Som før omtalt hørte gårdene i Lund-tofte dengang til Brede gods, og børnene fra Lundtofte gik i Brede Skole, for så vidt de i det hele taget gik i skole. Skolen var oprettet af Bredes ejere. 1872 indviedes en ny kommuneskole i Lundtofte, og børnene fra Brede blev da flyttet til denne skole. Som før sagt varede overflytningen kun fem år. Fra 1877 til 1894 brugtes den tidligere be-nyttede skolebygning, der endnu står i Brede (Brede nr. 101 A, B og C). 1894 flyttedes skolen til en ny bygning ved Brede Allé og forblev der, til den 1937 blev nedlagt, og Bredes børn blev henvist til den nyopret-tede Kongevejens Skole. Angående skolens historie henvises i øvrigt til Vald. Fraas: Skoleforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune gennem Tiderne. Udg. af Historisk-topografisk Selskab 1928.

Lærerne ved Brede Skole blev ansat og lønnet efter samme regler som kommunens øvrige lærerpersonale, medens Brede Fabrik indtil 1914 stillede skolebygning med lærerbolig til rådighed. Skolen havde 4 klasser, hvoraf de to yngste, for børn i 7—11 års alderen, blev undervist som tilsvarende klasser i kommunens andre skoler. De 2 ældste klasser var

begge for 12—14 år gamle børn. Det var altså parallelklasser og ikke fremadskridende klasser. De fleste af børnene i disse to klasser arbejdede på fabrikken, og fabrikken bestemte, i hvilken af klasserne de enkelte børn skulle gå. Så arbejdede den ene klasse på fabrikken, medens den anden var i skole, og omvendt, skiftevis formiddag og eftermiddag. Børnearbejdet på fabrikken, der tidligere havde omfattet børn helt fra 10 års alderen, var efterhånden indskrænket til at angå 12—14 års børn og blev fra 1914 forbudt ved lov. Fra 1914 blev Brede Skole derfor almindelig kommuneskole, og kommunen lejede indtil videre fabrikkens skolebygning for 1.100 kr. om året.

Hvad husker man nu fra dette sted, når man har boet og virket der i 25 år, og der senere er gået næsten 20 år?

Først naturen.

Der var en stor have, hvis karakter bestemtes af 5-6 store, gamle ege og af tjørne- og hasselkrattet under dem og på skråningen ned mod mosen. I en af egne boede der en uglefamilie. I en anden havde et egernpar sin vinterbolig, hvorfra egernungerne om foråret kom frem og legede tagfat, op og ned og ud og ind, rundt i træets krone med en helt urimelig hurtighed. Skovduer, skovskader og spætter var almindelige gæster, og i revnerne i egenes bark satte spætmejerne de nødder, de plukkede eller fandt under haslerne, fast, medens de hakkede hul på skallerne for at få fat i nøddekerne. I krattet langs mosen og i selve mosen med dens buskads og øvrige tætte bevoksning levede i sommertiden en mængde forskellige fugle. Mest lagde man mærke til nattergalene, som man hørte synge sommernætterne igennem. Man kunne af dem lære, at en sommeraften er egnet til sang såvel som til søvn.

Om vinteren var der mere stille i mosen. Men vildænderne og blishønsene og forskellige andre var der endnu. Af og til kunne man både sommer og vinter se en ræv titte frem mellem mosens rør eller komme frem for at se sig om. Ræven sørgede for, at antallet af mosens andre beboere ikke blev alt for stort, og den havde det sikkert dejligt. Desværre kunne den ikke holde sig fra hønsebestanden i husene ved mosen, og bl. a. derfor lå den i stadig krig med menneskene. Det var menneskenes skyld, at den havde ondt ved at finde sig et sted, hvor den kunne leve et ordentligt familieliv og opføde sine unger. Da dens huler på mosens østskrånt stadig blev ødelagt, fandt den et år på at indrette sig en bolig under gulvet i et af de gamle huse, der tilhører Frilandsmuseet. Men også der var menneskene på færde. Ræveboligen blev op-

daget og ræveungerne interneret på museet, medens deres forældre redede sig tilbage til mosen.

Skolens nærmeste nabo var Meulengracht, måske — men også kun måske — en ætling af den Laurentz von Meulengracht, der var med til at indrette krudtmøllen i Brede 1628. Meulengracht lignede de gamle, knudrede ege, der groede langs mosen og i hans have. Men når han kom i stadstøjet og var i det rette humør, prægede det ham, at han stammede fra en gammel slægt af storkøbmænd, brændevinsbrændere, teglværksejere o. s. v., en slægt af mænd, der var vant til at bestemme over sig selv og andre. Meulengracht var i sin tid kommet til Brede som farvermester, og da fabrikant Edmund Daverkosen efter sit bryllup i 1894 holdt sit indtog i Brede, var det Meulengracht, der på de forsamlede Bredeboeres vegne holdt festtalen.

I Brede var det Daverkosen, der bestemte, hvad der skulle ske, og hvad der ikke måtte ske. Det vidste alle andre, og det fik også Meulengracht at mærke. En dag, da fabrikanten på sin ridetur kom forbi Meulengrachts have, så han, at der i haven var sat et lysthus op ud mod vejen. Dette lysthus syntes fabrikanten ikke om, og Meulengracht fik ordre til at fjerne det. Det skete. Men den dag brugte Meulengracht nogle grimme gloser om fabrikanten modsat dem, han havde anvendt som festtaler i anledning af brylluppet i 1894.

Fabrikant Daverkosen var meget venligt stemt over for skolen, hvor hans egne børn da også begyndte deres skolegang. Skolelokaler og lærerlejlighed blev uden karrighed holdt fint i stand. Brændsel blev leveret med indtil 6 favne brænde om året og dertil koks ad libitum, og dette blev fra skolens side husket særlig godt i krigsårene 1914—18, da kommunen havde overtaget brændselsleverancen, men på grund af den almindelige brændselsnød kun kunne gøre det sparsomt, i 1917 så sparsomt, at skolen, som vel også de øvrige skoler i kommunen, helt måtte lukkes en måneds tid på grund af brændselsmangel.

Da fabrikanten et efterår blev underrettet om, at det på grund af gældende bestemmelser havde vist sig vanskeligt at opnå kommune- og statstilskud til en påtænkt aftenskole, erklærede han, at så ville han betale, hvad aftenskolen kostede. Det gjorde han (eller fabrikken), og da der på grundlag af dette tilskud alligevel blev opnået bidrag fra stat og kommune, gik han smilende ind på, at hans tilskud blev overført til en fond til dækning af eventuelt underskud ved skoleudflugter og lignende. Denne fond gjorde god gavn gennem årene og blev i 1937 overført til

Kongevejens Skole. Aftenskolen var gennem årene godt besøgt, ikke alene af de unge, men også af ældre arbejdere ved fabrikken.

Det kan vist være rimeligt her under omtalen af forholdet mellem fabrik og skole at anføre en god pædagogisk regel, som Daverkosen formulerede således: „Vil man have en god ridehest, må man røre den dagligt, men hver gang ikke ride den for længe eller for hårdt. Noget tilsvarende må gælde for al opdragelse og undervisning.”

Da kommunen 1914 helt overtog Brede Skole, skete det ved forhandling mellem fabrikant Daverkosen og sognerådsformand, folketingsmand Johan Wilmann, der i 1913 efter et valg havde overtaget kommunestyret efter landstingsmand, proprietær Emil Piper. Om Wilmann kan man vist nok med rette sige, at han, for øvrigt ligesom sin formand Piper, blandt flertallet af befolkningen i sit større rige, kommunen, nød samme respekt og tillid som Daverkosen i sit mindre rige, Brede. For Bredeboerne var der det særlige at lægge mærke til hos Wilmann, at hans forfædre i flere slægtled havde været arbejdere i Brede. Efter overenskomsten mellem fabrikken og kommunen blev der adgang til Brede Skole for børn fra omegnen. Børnetal, klassetal og lærerpersonale voksede, og en tid blev skolens to klasseværelser benyttet 10 timer daglig. I 1921 udvidedes skolen med en ny bygning, som kommunen lod opføre på fabrikkens grund, og som fabrikken efter tidligere truffen aftale overtog ved nedlæggelsen af skolen i 1937. Indtil 1921 havde skolen ingen gymnastiksal. Nu fik den en sådan og samtidig særlokaler til skolekøkken og sløjf.

Der bestod et venligt og fortroligt forhold mellem hjemmene og skolen. Forbindelsen mellem de to parter formidledes ved et forældreudvalg, der blev oprettet allerede 1913, ved forældremøder og ved de enkelte forældres besøg på skolen. Der stod i flere år i hvert klasseværelse en „forældrebænk” parat til forældrebesøg i skoletimerne. I sandhedens interesse må det dog tilføjes, at bænken de fleste skoledage stod tom.

Om sommeren skete det meget tit, at kong Christian den Tiende, der jo havde sommerbolig på Sorgenfri, lagde sin daglige ridetur om ad Brede og red forbi skolen. Børnene var fortrolige med dette og hilste ærbødigt på kongen, når der var lejlighed dertil. Kongen hilste altid venligt igen eller sagde et par venlige ord til børnene. Det kunne også hænde, at kongesønnerne Frederik og Knud kom forbi skolen i et lille hestekøretøj, som de havde at lege med.

I børnenes øjne og vel på en måde i forældrenes med var der tre stormagter, som man i særlig grad måtte respektere. Den ene var fabrikanten, den anden var kongen, og den tredje var sognerådsformand Wilmann, som Brederne regnede for en af deres egne.

F. M. Madsen,
lærer ved Brede Skole 1912—1937.

Signe Veels beretninger.

Brede Fabrik og Fabriksbyen Brede lærte jeg at kende ¹⁶/₄ 1904, idet jeg da fik stilling som kvindelig kontorist på fabrikkens kontor.

Jeg kom fra København og havde følelsen af, at jeg nu var kommet langt uden for byen, idet togforbindelsen ikke var livlig og navnlig ikke brugbar om aftenen. Sidste tog ankom fra Lyngby kl. 6.30, og vi kaldte det nattoget. Ved min ankomst med „Grisen” kl. 8.30 om morgenen blev jeg modtaget af fabrikkens forvalter, som tog mig med over på kontoret; før der var fabrikant Daverkosen, og ham skulle jeg hilse på. Han bød mig velkommen, og til min overraskelse tilføjede han, at jeg hellere måtte gå over til min bolig og installere mig, for i dag lørdag havde de ikke tid at sætte mig ind i mit arbejde, da det var lønningssdag. At der var travlt på en lønningssdag, var ikke mærkeligt; ugen regnedes fra mandag til lørdag, og lønnen udbetaltes lørdag aften lidt før kl. 7 for indeværende uge, og personalet bestod af bogholderen og en herre, som på gammeldags vis kaldtes skriveren, samt en kontordame.

Fabrikkens arbejdstid var fra 7—7 med frokost 8—8.30 og middagspause 1—2, altså 10¹/₂ time daglig. Pauserne var lagt 8—8.30 og 1—2 af hensyn til de unge arbejdere mellem 14 og 18 år, idet de i henhold til fabriksloven kun måtte arbejde 4¹/₂ time uden hvil. De mødte om eftermiddagen først kl. 2¹/₂, så på det klokkeslæt kunne man se ungdommen spadserere ind gennem porten. Der arbejdede også mange børn mellem 12 og 14 år; de passede skolen den halve dag og fabrikken den halve.

Så godt som alle arbejderne boede på Brede, og hele familien arbejdede i fabrikken, mand, hustru, de voksne sønner og døtre og de større børn. Alle stiledes de mod fabrikken, når fløjten lød anden gang. Der fløjtedes nemlig første gang kl. 6.30 for at vække alle beboerne og anden gang 5 minutter før 7.

Men hvordan så med de små børn? Jo, dem var der tænkt på. For-

ældrene tog dem med om morgenen og bragte dem til vuggestue eller asyl. På vuggestuen fik de fuld forplejning og kunne blive der til arbejdstidens ophør. Asylbørnene skulle hjem sammen med forældrene i middagspausen og tilbage til asylet efter middag.

Så var der de skolesøgende børn under 12 år. Med dem gik det også meget let, for skolen begyndte altid kl. 7 om morgenen og havde middagspause kl. 1—2, så forældrene kunne sende børnene af sted, før de gik på arbejde, og hele familien kunne spise middagsmad sammen.

Middagsmaden hentedes på Brede spisehus. Den kostede 30 øre portionen og bestod som regel af 2 retter. Maden var god, og portionerne var store. Så godt som alle familierne hentede middagsmaden hjem. De satte madspanden ind kl. 8.30 og hentede den i fyldt tilstand kl. 1. Enlige personer kunne spise maden i spisehusets lyse og propre lokaler.

Det var trælsomt med så lang arbejdstid hver dag. Men arbejderne følte sig alligevel knyttet både til stedet og til fabrikken. De følte sig hjemme. Det var ikke sjældent, at en eller anden for sin fornøjelses skyld gik en lille tur over i fabrikken om søndagen, måske medtagende en gæst, som skulle se hans arbejdsplads. Det havde fabrikant Daverkosen ikke noget imod. Han regnede med, at der ikke blev beskadiget noget, og han var tilhænger af, at der så vidt muligt skulle være fri adgang overalt. Det var nemlig fabrikant Edmund Daverkosen, der regerede over det hele som en konge.

Han boede i hovedbygningen, og den var meget forskellig fra arbejderboligerne. Den var fornem og rummelig og beboedes af en stor familie, nemlig fabrikanten, fruene og 8 børn. Så var der tjenestefolk, der talte omtrent lige så mange personer, som der var medlemmer i familien. Til boligen hørte have og gartnerbolig, staldlænge og vognporte. Der var både ride- og køreheste. Det var et rigtigt herskab, og det var en selvfølge, at alle medarbejdere i tiltale og omtale titulerede herskabet som „fabrikanten og fruene”. Børnene derimod var kammerater med arbejdernes børn, og de begyndte deres skolemæssige uddannelse med at gå i Brede Skole.

Fabrikanten begyndte sin dag med en ridetur, som i nogle tilfælde havde fabrikken Stampen som mål, idet Brede Klædefabrik i adskillige år havde lejet Stampen, dels til fabrikation og dels til lager. Fabrikanten benyttede så lejligheden til at se, hvordan det stod til. Han havde ingen hastværk på rideturene. Når børnene nejede, kunne han godt holde hesten an og tale venligt med dem. Det hændte også, at fabrikanten i

stedet for at ride ud dukkede frem i fabrikken kl. 7 om morgenen for at se, om alt gik planmæssigt.

Efter rideturen var fabrikanten som regel på fabrikkens kontor. Da stod han og arbejdede ved en pult, der var pendant til den, som jeg arbejdede ved. Det var de høje pulte, som man under arbejdet kunne stå op ved, eller man kunne sidde ned på en høj taburet, som kunne drejes opad eller nedad. Fabrikanten anbefalede mig at stå op, for det var langt sundere end at sidde ned. I et par formiddagstimer stod fabrikanten der og reviderede indførsler og udregninger, der fandtes i forskellige bøger, som angik fabrikationen af varer fra uld til færdige varer. Eftermiddagen tilbragte fabrikanten i sit privatkontor med administration, konferencer etc.

I begyndelsen af 1905 havde fabrikanten 25 års jubilæum som direktør. I den anledning skænkede han til firmaet en ny bygning til asyl og vuggestue. Den blev opført ved I. C. Modewegsvej på grunden ved siden af hovedbygningen. Det var fabrikantens tanke at gøre noget til nytte og glæde for arbejderne og først og fremmest til gavn for børnene i deres første leveår, idet han var sikker på, at en god forplejning ville give dem en god start, som de kunne nyde godt af hele livet. Bygningen blev indrettet med sovestuer og legestuer, hvori væggenes nederste flader blev dekorerede med underholdende billeder. Der var stor legeplads, tøj til omklædning af børnene, legetøj og alt muligt. Det var nok ikke helt almindeligt, at en arbejdsgiver på det tidspunkt havde så stor en interesse for at forbedre forholdene for virksomhedens arbejdere.

På asylet var der også nogle beboelsesværelser, som egnede sig godt for enlige kvinder med små børn, og da der på et noget senere tidspunkt kunne bruges flere kvinder i fabrikken, averterede fabrikanten efter enligt stillede kvindelige fabriksarbejdere med børn, hvilket gav et københavnsk dagblad anledning til forargelse over, at Brede Klædefabrik fremmede usædeligheden ved at foretrække ugifte kvinder med børn.

På jubilæumsdagen blev der af funktionærer og arbejdere arrangeret et fakkeltog til ære for jubilaren, og ideen fandt god tilslutning både hos de voksne og de helt unge arbejdere. Vi tændte faklerne ude ved den daværende skole, gik gennem alleen op mod hovedbygningen og stillede os med faklerne på ridepladsen. I vinduerne ud mod ridepladsen var tændt stearinlys, så det var nu helt flot. Nu stod vi så bare og ventede på, om fabrikanten ville komme ud og hilse på os. Det var ikke helt let at vide, for han var forkølet og havde måttet holde sengen

hele dagen. Men han kom ud på hovedtrappen foran døren, godt indpakket i pels og skindhue, og holdt tale og takkede os, fordi vi glædede ham med fakkeltøget. Om fabrikanten fortalte om asylet, husker jeg ikke. Men jeg ved, at han udtalte sig om, at det var ham en glæde, hvis vi alle kunne føle os tilfredse og lykkelige ved at leve på Brede, og han havde altid „bestræbet” sig for at ordne alt så godt som muligt.

Fabrikanten var født i Vesttyskland og talte udmærket dansk, men han sagde nu alligevel „bestræbet”. En gang på et andet tidspunkt hørte jeg en mand fortælle til fabrikanten, at der var glemt en del i en fraflyttet lejlighed, deriblandt nogle pakkenelliker. Det gav fabrikanten skriftligt videre til mig som „nogle pakker nelliker”. Ud over de to nævnte tilfælde husker jeg ikke, at fabrikanten nogen sinde begik sproglige fejltagelser.

I 1905 var fabrikant Daverkosen formand for Textilfabrikantforeningen, som var en ret ny forening og havde lokaler inde i byen. Dens personale bestod af een mand; han kaldtes sekretær. Han svarede ikke rigtigt til de fordringer, som fabrikanten stillede, så han blev afskediget. Fabrikanten fortalte mig, at nu kom alle foreningens papirer til Brede. „Bogholder Hansen tager sig af korrespondancen og kassen. De skal føre regnskabet, og så får De 10 kr. mere i månedsgage!” Det var en ordre, så der var ikke noget spørgsmål at besvare, og det var meget godt, for ellers havde jeg nok sagt, at jeg ikke havde lyst til at få mere arbejde.

I sommeren 1905 kom strejken i tekstilfabrikkerne. Den varede et halvt år og fik det ellers travle Brede til at ligge så godt som stille. Så lang en tid uden arbejde har været drøj for arbejderne. Lønnen var på det tidspunkt meget lav, og understøttelsen må have været endnu lavere. Godt, at der var haver til alle lejlighederne. Så gik en del af tiden med at passe dem, og der var ellers stille og roligt. Selv om der var strid mellem arbejdsgiver og arbejdere, syntes fabrikanten dog, at det var synd, om det skulle gå ud over børnene, så han indbød alle børn til et måltid varm mad hver dag på spisehuset, og det blev også modtaget, i hvert fald en del af strejketiden.

Alt imens bragte nogle aviser hver dag skarp kritik af tekstilfabrikanterne, og den rettedes fortrinsvis mod formanden. Der var billeder af de „elendige” arbejderboliger på Brede, indvendig og udvendig, og til sammenligning af den fornemme hovedbygning. Der blev dog ikke noget fjendtligt forhold mellem fabrikanten og arbejderne. „Krig er krig”, sagde fabrikanten, „og der er ikke noget at sige til, at det skal gå ud

over mig". Efter strejken fortsattes i god forståelse, og fabriksbyen Brede voksede stærkt.

I 1904 lå der øst for jernbanen 13 beboelseshuse, som alle havde navn, nemlig Nazareth, Betlehem, Gamle Skole, Indelukkehuset, Mesterbolig, Boston, New York, Wien, London, Paris, Amsterdam, Rom og Venedig. I løbet af de følgende 15 år byggedes endnu 14 huse på bakken, som alle ligger der endnu, og der er ikke senere bygget flere. Nede ved fabrikken, i alléen, byggedes også 3 nye huse; men et gammelt hus „Hanehytten” er nedrevet.

Foreningslivet florerede, og spisehuset blev taget i brug til fester, af hvilke dog fabrikkens juletræ for alle børn, som hørte til Brede, alle dage har været den, der blev imødeset med de største forventninger. Den fest med juletræ, chokolade, sodavand og gaver har været afholdt hvert år lige til den aller nyeste tid, medmindre en epidemi har forhindret det, og fabrikkens direktør og frue har været vært og værtinde.

Byens udseende ændredes også en del, idet de gamle hulveje, som nærmest kun var et hjulspor, blev grundigt forbedrede. Så blev der tale om at gruse vejene i glat føre; men det kunne fabrikanten ikke rigtigt lide, for det skulle være sådan, at børnene kunne kælke på vejene ned ad bakkerne. Vejene blev nok alligevel undertiden grusede. Men i hvert fald skete det engang en søndag formiddag, at to småpiger kom kælkende ned ad bakken fra porthusene, og da fabrikanten just var på vej fra staldbygningen over vejen til hovedbygningens trappe, væltede de ham med kælken. Børnene blev mere forskrækkede over det, end om det havde været kongen, de havde væltet. Men det gik godt. Fabrikanten så på en lille rift, som en af pigerne havde fået af hans ridepisk. Så klappede han dem på skulderen, og så var det overstået.

Foruden de allerede nævnte institutioner, spisehus, vuggestue og skole, har fabrikken også altid haft en arbejderforening og sygekasse, som fabrikkens direktør var formand for. Det er en gammel forening; den er stiftet i 1873.

I tidligere tid var det således indrettet, at dr. Lemche to gange om ugen indfandt sig i lægeværelset, som fandtes i kontorbygningen. Når dr. Lemche ankom, ringede vi over til fabrikken, at der skulle „fløjtes”, og så kom de medlemmer af Brede Sygekasse, som ville konsultere lægen, op på lægeværelset. Desuden kom også de unge piger og unge mænd under 18 år, som skulle begynde at arbejde i fabrikken. De skulle lægeundersøges og have attest, før de begyndte at arbejde. Fabrikanten

mente, at arbejdet blev unødigt forsinket, hvis så mange skulle gå til lægen i Lyngby.

På kontoret havde vi en jernbanetelefon, hvori det blev meddelt, når der kom vognladningsgods. Det kunne også hænde, der blev ringet, at et tog var kørt fast. Så måtte vi gå over til holdepladsen og sige til de ventende passagerer, at der ikke kom noget tog.

Den 27. januar 1910 havde firmaet I. C. Modeweg & Søn 100 års jubilæum, og det blev en storslået fest. Der blev udbetalt gratiale til alle de mennesker, som var ansat i firmaet, og façaden af fabrikken, hovedbygningen og mange andre bygninger var pyntet med flag og guirlander. Om aftenen gav fabrikanten i sit hjem en middag for lederne og en del af personalet. Samtidig var på spisehuset arrangeret servering af smørrebrød til samtlige arbejdere og funktionærer med familier. Der var engageret smørrebrødsjomfruer fra København til at smøre alt det smørrebrød, og da der natten før jubilæet havde været stærkt snefald, var der fare for, at de ikke skulle komme igennem. Men de kom, fra Lyngby til Brede blev det til kanetur. Efter middagen var der bal, som afholdtes i en nyopført fabriksbygning, der endnu ikke var taget i brug. Ballet åbnedes stilfuldt med, at fabrikanten dansede med madam Schmidt, som var gift med fabrikkens ældste arbejder, maler Schmidt.

Det patriarkalske forhold på Brede bestod i mange år efter fabrikkantens død i 1918, selv om udviklingen efterhånden fjernede noget af underdanigheden.

Signe Veel Jeppe.

Tvindemester Andreas Schmidt fortæller.)*

Jeg er født $14/8$ 1883 som den yngste af 11 børn og er søn af maler Johan Schmidt, født $14/5$ 1837. Hvorvidt min fader har haft tilknytning til Brede Klædefabrik som barn, ved jeg ikke; men efter hans udtalelser begyndte børn at arbejde på fabrikken ved 7 års alderen.***) Arbejdstiden, da min fader begyndte på fabrikken, var fra kl. 5 morgen til kl. 8 aften med en halv times frokost, en times middag og en halv times pause om eftermiddagen. Han fik ansættelse ved Brede Klædefabrik i 1863

*) Andreas Schmidt døde $14/2$ 1956, få dage efter at denne beretning var skrevet færdig. — Faderen, Johan Schmidt, arbejdede endnu 1912 som maler på fabrikken, 75 år gammel. Billede og omtale af ham og hustru findes i Folkets Avis $26/1$ 1910.

**) I 1873 blev det ved lov forbudt at anvende børn til fabriksarbejde, før de var fyldt 10 år.

som maler og ved andet ellers forefaldende arbejde, efter at han i København havde stået i malerlære og bestået svendeprøven i 1857. Hans første bopæl her var i „Lars Frederiksens Hus” på Bredevej, nu kaldet „Lindely” (opbygget, efter at det oprindelige hus brændte ved lynnedslag for ca. 15 år siden). I slutningen af 1863 flyttede han ned i „Hanehytten”, hvor han boede, da han i 1864 blev indkaldt til tjeneste ved infanteriet (efter at være udtaget til artillerist ved sessionen, hvor han havde trukket frinummer).

Efter at have deltaget i hele krigen genoptog han sit arbejde på fabrikken og boede endnu nogle år i „Hanehytten”, hvorefter han flyttede til „Den lange Længe”, der brændte i 1886 eller 1887. Derefter fik han bolig i den nyopførte længe, hvor han boede til sin død 1920.

Da lønnen var beskednen, og børneflokket stor, måtte min moder også arbejde på virksomheden med nupning, pudsnings og reparering af stykker (først på fabrikken og senere, da hun blev ældre, i hjemmet, hvortil min fader og undertiden moder selv måtte bringe klædestykkerne).

Ved fabrikkens hundrede års jubilæum 1910 blev min fader dannebrogsmænd, og jeg var inviteret op på hovedbygningen hos fabrikant Daverkosen for at overvære overrækkelsen af dannebrogskorset. Ved mine forældres guldbryllup 1912 gav fabrikanten festmiddagen på „spisehuset”.

Da jeg blev født, kom jeg til verden 6 uger for tidligt, og lægen mente ikke, at jeg kunne leve. Men min fader gjorde, hvad han kunne, for at holde liv i mig. Nede ved fabrikken stod et par tøndere, hvor spilddampen ledtes ud, og disse tøndere var altid fyldt med varmt vand, som arbejderne kunne afhente efter deres behov. En dag, da fader havde fyldt to stendunke med varmt vand, kom fabrikanten og spurgte, hvad han skulle bruge det til. Min fader forklarede da, at han havde en lille søn, som han forsøgte at holde i live ved at anbringe de varme dunke ved siden af ham, der lå indsvøbt i vat. Fabrikanten siger: „Er det nødvendigt at holde liv i ham? De har jo nok i forvejen.” Fader svarer: „Det er lige meget, hvor mange man har, man har dog ingen at undvære. Men det kan De ikke tale med om, men måske, når De bliver gift og får børn, vil De opdage det.”

Jeg havde en god og temmelig lang barndom, idet jeg først begyndte at arbejde på Brede Klædefabrik, da jeg var 10¹/₂ år. Ellers begyndte børn at arbejde ved 10 års alderen. Min fader ville ikke have, at jeg skulle på fabrikken, men min moder holdt på, at man af hensyn til

andre mennesker måtte sende mig på arbejde, og så var der ikke så rig anledning til at finde på tossestreger.

Da jeg begyndte at gå i skole, var det i „Den gamle Skole”. Bygningen ligger stadig oppe på bakken ved „Indelukket”. Der var kun een klasse, og vi små nybegyndere sad på sidste bænk og skulle nu have indprentet vore skolekundskaaber. Nogle af drengene, som jeg kom til at gå sammen med, var i nærheden af garderhøjde, og jeg lille purk kom vældig godt ud af det sammen med de store. Vi gik i skole i to hold, formiddags- og eftermiddagshold, fordi børnene arbejdede på fabrikken, om sommeren fra kl. 7—11, om vinteren fra kl. 8—12. Om eftermiddagen var skoletiden fra kl. 14—16. Der var ca. 40 elever på hvert hold, både piger og drenge.

Da den nye fabriksskole blev bygget, fik vi to store klasseværelser og en lærerinde, som hed frk. Koch. Hun skulle undervise de børn, der var under 10 år. Jeg kom til at gå i hendes klasse ca. $\frac{3}{4}$ år og kom derefter tilbage til min gamle lærer Skjoldager.

Før „spisehuset” blev bygget, lå der et hus med 4-5 lejligheder til arbejderne, og i en af dem boede en gammel dame ved navn jomfru Hering. Det blev sagt, at hun var datter af en kobbersmedemester på det dengang værende kobberværk, og at hun skulle have lov til at bo der, så længe hun levede. Jeg kan huske, at huset på hendes 90 års fødselsdag var illumineret med kulørte lygter, og guirlander var ophængt. Hun fortalte, at hun som barn i 1807 havde set engelske soldater samle sig oppe på højen, som kaldes „Runde Sten”. — Ved siden af huset lå der tre lave bygninger, som vi kaldte „Hytterne” (det må vel have været kobberværket), og som blev brugt til lager af uld, farvestoffer og stamper samt andre materialer.

Før Lyngby-Vedbæk banen blev anlagt, lå der, hvor holdepladsen nu er, en ladebygning, som også blev brugt til opbevaring af materialer til fabrikken. Til højre på den anden side af jernbanelinien lå en arbejderlænge, og i enden af bygningen var der rullestue. Vejen oppefter mod Brede Brugsforening kaldtes „Hulvejen”. Den var meget ujævn og stenet og løb nede mellem store skrænter. Oppe på skråningen til venstre lå en bygning som hed „Betlehem”. Den blev revet ned og opført igen oppe på bakken ved siden af vandtårnet.

Jeg arbejdede på fabrikken på spinderiet fra kl. 7 morgen til kl. 13 — og så i skole fra kl. 14—16 — næste dag i skole fra kl. 7—11 og på fabrikken fra kl. 14—19. Om vinteren var skoletiden fra kl. 8—12 og kl. 14—16.

Da jeg var 15 år, kom jeg til væveriet for at lære det. Der var jeg så til 1903.

Da nu fabrikanten havde lejet „Stampens Klædefabrik” for 5 år, blev det til en forandring for mig. En dag fik jeg besked om at komme ned på hans kontor; han ville tale med mig. Det første, han sagde, var: „Kan De tænke Dem, hvorfor jeg har sendt bud efter Dem?” Da jeg ikke kunne svare ham derpå, sagde han: „Jeg vil have Dem til Stampen, for at De kan passe væveriet, og hvis der er noget, De vil have besked om, kan De tale med dessinatøren.” Jeg gjorde ham opmærksom på, at der var en anden slags væve end dem, vi havde på Brede. Derpå svarede han: „Det skal De nok klare, De er ikke så tungnem, og jeg kender Dem og har tiltro til Dem.” Så tilkaldte han prokuristen og sagde, at nu var jeg ansat som funktionær på Stampen Fabrik med samme rettigheder og pligter som hans funktionærer på Brede.

Den 30. oktober 1903 begyndte jeg så på min nye virksomhed. Jeg var da 20 år gammel og syntes selv, det var en ung alder at få en betroet stilling i. — 1908 var tiden udløbet, og jeg kom så tilbage til Brede, der havde fået en ny fabriksbygning opført i 1907. Der var installeret nye tvinde- og spolemaskiner, og dem skulle jeg nu overtage og lede den afdeling. Den har jeg passet til 1952, da jeg tog min afsked efter 58 års tjeneste i firmaet.

I 1951 fik jeg den kongelige belønningsmedaille af 2. klasse med krone. Jeg er ikke ene om at have fået den anerkendelse, da 5-6 til også har fået den for lang og tro tjeneste i firmaet.

Andreas Schmidt.

Væver Peter Petersen fortæller.

Når jeg skal skrive historie om mig selv og mine forældre, kan jeg oplyse, at min far er født i Kirke-Værløse 1857 af fattige forældre. Hans mor blev efter en øjensygdom til dels blind. Han måtte tidligt ud at tjene for at hjælpe til med at skaffe lidt til familiens underhold. Efter sin konfirmation kom han i smedelære hos en landsbysmed i Kirke-Værløse, hvor han var i to år. Da en smedesvend samme sted ved navn Ludvig startede sin egen forretning som smedemester i Uitterslev, tog han min far med sig. Far blev udlært og kom så til Lyngby og fik arbejde hos smedemester Malmgreen, hvor han arbejdede nogle år, tog derfra til smedemester Reisenberg i Lyngby (der, hvor den nuværende brandstation er), og kom derfra til smedemester Pritzel lige over for Store Kro

i Lyngby. Derfra kom han til Dronninggård som smed og fyrbøder og blev kendt med min mor, som tjente på Dronninggård. De blev gift 1881 i Søllerød Kirke og kom i 1889 til Brede, hvor far blev til sin død 1926.

Der var 10 børn i ægteskabet. Jeg er nummer tre og blev født på Dronninggård $\frac{1}{5}$ 1886. Da jeg var 10 år, begyndte jeg på Brede Fabrik som spinderdreng. Spinderiet beskæftigede hovedsageligt børn, og man arbejdede i to hold, A. og B. Den ene dag arbejdede man fra kl. 7 til 1 med $\frac{1}{2}$ times pause, den anden dag fra kl. 2 til 7 uden pause, og man gik i skole den ene dag om sommeren fra kl. 7 til 11, den anden dag fra kl. 2 til 4; om vinteren gik vi i skole fra kl. 8 til 12.

På spinderiet, hvor så mange drenge og unge mennesker var samlet, gik det altid lystigt til. Når en ny dreng begyndte, skulle han måles, hvilket foregik på den måde, at han blev stillet op ad en af reolerne, der kun var et almindeligt bræt, som stod på højkant. Når han så stod med nakken til, var der en anden dreng, som slog med et lod på den modsatte side af brættet, så han fløj hen ad gulvet. — Eller han skulle „kigge stjerner”, hvilket foregik på følgende måde: vi havde nogle store spanskrørskurve, som brugtes til opsamling af garnet. Sådant en kurv med bunden i vejret fik han over sig; 2-3 andre drenge sprang oven på kurven, og så blev han overpøset med vand.

En gang ville vi demonstrere over for fabrikant Daverkosen, da han kom på fabrikken, ved at beholde kasketterne på, mens vi arbejdede. Dette kunde fabrikanten ikke lide, og han spurgte den første dreng: „Fryser den om hovedet?” I sin forfjamskelse svarede drengen nej, og han fik da sådan en på siden af hovedet, at kasketten røg hen ad gulvet. Alle vi øvrige drenge fik kasketterne af i en fart for ikke at få samme omgang.

Hvor afhængig fabrikken var af børnenes arbejde, fremgår af følgende. Engang rettede vi en henvendelse til lærer Skjoldager, om ikke vi kunne få en skovtur med skolen. Han forhørte sig hos fabrikant Daverkosen; men det blev afslået, da hele virksomheden ville gå i stå, hvis drengene skulle have fri en dag.

Sommerferien i skolen varede fra 1. august til 1. september, for at børnene kunne være behjælpelige med høstarbejdet på Brede Ladegård.

Sådan gik min barndom, indtil jeg blev konfirmeret $\frac{8}{4}$ 1900.

Begyndelseslønnen på spinderiet var 1,50 kr. pr. uge, og lønnen steg til 2,75 kr. pr. uge ved konfirmationsalderen.

Angående levetilstandene må jeg sige, at selv om vi var mange børn

hjemme, havde vi det meget godt, da min fars løn som smed var 20 kr. pr. uge, mens de almindelige arbejdere kun havde 12 kr. om ugen.

Jeg kan huske, at enker, som sad med børn, efter arbejdstid måtte gå i skoven og hente brænde. Brændesankning foregik i al almindelighed i Geels Skov. Da håndværkerne på Brede var højere lønnede end almindelige arbejdere, kunne min far ikke lide, at min mor gik i skoven for at hente brænde. Men da min mors mor boede hos os, gik hun i skoven, og min bror og jeg måtte gå med for at få kvas til komfuret. Min far købte hovedsageligt granstød som brændsel, hvilket kunne lade sig gøre, da han selv lavede kiler og hamre til arbejdet med at flække dem. Kul kunne man købe på fabrikken for 3 kr. pr. tønde, ca. 300 pund, som man måtte bære hjem eller få kørt hjem for ca. 25 øre pr. sæk, alt efter som man havde råd.

Når man søndag eftermiddag så en eller anden komme ud med ren arbejdsbluse og pudsede træsko, blev der sagt: „Nu skal han ikke lave mere i dag.” — Så var det helligdag.

Fra år 1900 til 1904 fortsatte jeg som spinder. Hvor meget jeg fik i løn, kan jeg ikke huske; men jeg vil anslå det til omkring 10 kr. pr. uge. I august måned 1904 kom jeg over at lære at væve. Man fik ingen løn i læretiden, men skulle betale den, man lærte hos, 25 kr. Det drejede sig om ca. 14 dage. Men derved havde man ikke lært at væve, så lønnen var straks meget lille; jeg vil anslå den til ca. 10—12 kr. pr. uge. Efterhånden som man kom bedre ind i det, tjente man noget mere; men man kom ikke over 14—15 kr. pr. uge.

Jeg blev indmeldt i fagforeningen $\frac{4}{6}$ 1904, og $\frac{1}{7}$ 1905 blev der strejke på fabrikken. Strejken varede ca. 5 måneder. Det var en meget bevæget tid. Da jeg ikke havde stået i fagforeningen mere end et år, fik jeg kun 9 kr. pr. uge i understøttelse. De, der havde stået i fagforening 3 år og derover, fik 11 kr. pr. uge. Lønnen var på daværende tid 15 kr. om ugen. Det var næsten en kamp på liv og død, syntes vi. Vi blev ved strejkens begyndelse tilbudt en krone mere om ugen og fik ikke mere efter de 5 måneders strejke. Tiden gik med at spille kort rundt omkring i lysthusene. Skråningen med græs ved Brede station blev fuldstændig afslidt, da den var et almindeligt samlingssted. — Imidlertid kom vi i arbejde igen, og så gik det videre i den gamle gænge.

En gang fik vi en ulovlig strejke, hvor både mestre og arbejdere strejkede. Grunden var, at to mestre kom op at slås, nemlig farvermester Bjergstedt og appreturmester Derkum. Det var noget blåt kamgarn, som blev skjoldet i farvningen. Farvermesteren gav Derkum skylden og påstod,

at stykkerne ikke var vasket rene, hvilken påstand han beviste ved en prøvevaskning. Derover blev Derkum så rasende, at han slog farvermesteren med en flaske oven i hovedet, så han måtte på sygehus for at blive forbundet. Sagen gjorde så stærkt indtryk både på de andre mestre og på os arbejdere, at vi straks nedlagde arbejdet som protest og for at få Derkum afskediget. En del af de strejkende samledes foran fabrikkens kontor, og der blev råbt, at Derkum skulle kastes i dammen. Men Derkum holdt sig skjult. — Efter at have været i forbindelse med fagforeningens hovedbestyrelse måtte vi indrømme, at strejken var ulovlig. — Imidlertid fik Derkum sin afsked fra fabrikken og blev transporteret ud af landet, da han var tysk statsborger, og arbejdet blev genoptaget.

Den 16. marts 1907 blev jeg gift og fik i tidens løb 5 børn, hvoraf den ældste døde, da hun var 10 år, en døde ganske lille. — Da jeg altid har været interesseret i fagforeningsarbejde, kom jeg tidligt ind i bestyrelsen og sad der som medlem, til jeg i 1924 blev formand. Jeg fungerede derefter som sådan i 6 år. I 1929 blev jeg valgt som sognerådsmedlem og sad i sognerådet til 1946, da jeg blev afløst af Richard Simonsen. Min kone var på dette tidspunkt ikke rask og kunne ikke være helt alene, så jeg kunne ikke være hjemmefra så godt som hver aften. Hun døde $23/8$ 1949.

Peter Petersen.

Textilarbejder Chr. Nielsen fortæller.

Da jeg begyndte mit arbejde på Brede Klædefabrik i 1922, var der en slags højkonjunktur, hvad arbejdet angik, og der blev antaget et større antal arbejdere. De fleste af dem forsvandt efterhånden igen, men nogle af dem er dog endnu i arbejde på fabrikken.

Brede har jo altid været et idyllisk sted, et lille paradis, hvad natur-skønhed angår. På selve fabrikken var der også gode vilkår, idet der var en ledelse, der havde god forståelse af arbejdernes kår, som de frembød sig dengang. Jeg fik i 1924 min bolig i „Den gamle Skole”. Og i sandhed, det var vel nok noget, der svarede til sit navn. Gammelt var huset, og skole havde der været i det i mange år, før skolen ude i Brede Allé blev taget i brug.

Der var på det tidspunkt ligesom nu tre lejligheder i huset. Den ene havde i sin tid været lærerbolig, de to andre klasseværelser — d. v. s. der havde egentlig kun været ét stort klasseværelse, hvor de to lejlig-

heder nu var. I disse to lejligheder var og er der betydeligt højere til loftet, end der er i den lejlighed, hvor læreren engang boede, og det har, efter hvad folkesnakken siger, sin forklaring i, at den daværende lærer, Skjoldager, var så usandsynlig høj, at han ikke kunne stå oprejst i klasseværelset, og for at manden ikke ustandseligt skulle gå krumbøjet, sænkede man så klasseværelsets gulv et spadestik ned i jorden. Man har formodentlig ment, at manden opholdt sig sin meste tid i klasseværelset, og om natten kunne han jo ligge på langs i sin lejlighed. — Slægtninge til ovennævnte Skjoldager tager som regel en tur hertil hver sommer for at beskue det gamle hjem.

Da jeg flyttede ind i den gamle skole, havde skolen i alléen været i brug i mange år, og der fik selvfølgelig mine børn deres skolegang. Skolens leder var dengang F. M. Madsen, der senere sammen med Bredes børn flyttede til Kongevejens Skole. Samme hr. Madsen var på en måde lidt forud for sin tid, idet han fik oprettet et forældreråd for Brede Skole, et råd, der dels bestod af repræsentanter for lærerne og dels af forældre, der havde børn i skolen.

Nu skete det, at forældrerådets formand fru Alvilda Rasmussen blev syg og måtte afstå fra formandspladsen. Jeg blev da valgt til formand, hvilken stilling jeg beklædte i 10 år, og jeg må sige, at de 10 år bragte såvel mig som de øvrige medlemmer af rådet mange fornøjelige og interessante timer. Vi havde godt besøgte forældremøder to eller flere gange om året og altid et møde lige efter skolens årsafslutning.

Det hændte også nu og da, at forældre og elever blev inviteret til en munter sammenkomst i gymnastiksalen, hvor der vankede kaffe med kager, der var bagt af de store piger, som frekventerede skolekøkkenet. Og så var der „bal bagefter” med dans til violin og klaver, og — Madsen fløjtede gerne for. Han var også med i dansen, og særlig dygtig var han til at danse „syvspring”. — Det var hyggelige tider!

Skolens klaver blev skaffet ved indsamling af bidrag fra Bredes beboere. Vi repræsentanter for forældrene gik rundt med lister og fik de nødvendige penge skrabet sammen. Daværende direktør ved klædefabrikken, Jacobæus, var meget interesseret og gav et rundeligt bidrag.

Foruden at passe min her beskrevne rolle som en slags forbindelsesled mellem hjem og skole og mit job som tekstilarbejder dyrkede jeg i nogle år den ædle kunst som forfatter af Brederevyerne. Den første af dem hed „Mens vi venter paa Toget”, en anden, fra krigsårene, hed „Den rød-hvide”. Denne sidste blev spillet med nogen risiko for indgriben fra „besættelsesmagten”s side; men der skete ingen af os noget.

Da jeg her ikke skriver for Bredeboere alene, må jeg i øvrigt om revyerne nøjes med at sige, at det morede mig at skrive dem, og at de, så vidt jeg forstod, var til fornøjelse både for de stedlige revyskuespillere og for publikum. De blev skrevet ud fra den betragtning, at det tit er sundere at le ad egne og andres særheder og små dårskaber end at græde over dem, selv om der mange gange er god grund til både at græde og le over, hvad man oplever.

Chr. Nielsen.

*Direktør Niels E. Daverkosen**) :

Mit barndomshjem i hovedbygningen på Brede Klædefabrik.

Kom man fra Lyngby, gennem Sorgenfri Slotspark, og fortsatte forbi Fuglevad Mølle ad den sorte vej med den sjældne, pragtfulde allé af store bøge forbi skolen og egeskoven, så man Brede lige for med sine hvide bygninger, der spejlede sig i dammens vand. Hovedbygningen lå direkte foran og til højre fabriksbygningerne.

Valgte man at gå ad stien, som var omgærdet af arbejdernes haver, kom man ned mellem de mandshøje ligusterhække lige ud på gårdspladsen, som var flankeret af „Mesterlængen” mod øst og „Den lille Længe” mod vest. I Mesterlængen var der foruden bolig til tre mestre ogsaa hestestald. Den lille Længe beboedes af arbejdere, og i den ende, der var nærmest hovedbygningen, var der vognport. Vejen til fabrikken gik lige foran trappen, som førte op til hoveddøren.

Man skulle være meget uheldig, dersom man ikke så en hel flok børn lege på gårdspladsen eller gynge på de kæder, som hang mellem og blev båret af tre stenpiller på hver side af trappen. De to nærmeste piller tjente desuden til at bære de smukke, gamle smedejernslygter, som oprindelig havde været oplyst med petroleumslamper og derefter med gas, som i min barndom blev afløst af elektricitet.

Gik man op ad den høje stentrappe og ringede på, kom en pige med kadetstribet kjole, hvidt forklæde og kappe på hovedet ud og lukkede op. Det vil sige, denne påklædning var hun kun iført om formiddagen, om eftermiddagen ville hun være iført sort kjole, hvidt forklæde og kappe.

Man blev da ført ind i stengangen, hvor pigen hjalp en af med overtøjet og anbragte det på stumtjeneren, som foruden egetræslågekisten var

*) Niels E. Daverkosen er søn af direktør Edmund Daverkosen og født 1901 i Brede.

dette ret store rums eneste møbel. På gulvet, som bestod af store, fir-kantede stenfliser, var anbragt nogle overdimensionerede kokosmætter, hvoraf de to blev anvendt til at tørre benene på, mens den tredje tjente som leje for husets store St. Bernhardshund, som vogtede indgangsdøren. Væggene var udsmykkede med motiver fra tropiske skove, malet i olie på væggen. — En ting har jeg glemt at nævne, skildpadden, som var lavet af jern, og som tjente til spyttebakke. Når man trådte på dens hoved, løftede rygskjoldet sig, og man så da bakken, som var hulvt fyldt med sand, hvori man kunne spytte, dersom man følte trang dertil.

Foruden hoveddøren var der tre fløjdøre i dette rum; de førte til billardværelset, havestuen og den lille entré. Gik man gennem den lille entré forbi trappen til 1' sal, kom man ind i dagligstuen, som vendte ud mod gården og lå nærmest fabrikken. Denne stue var den, hvori man kunne finde min mor, når formiddagens gerning var slut ovenpå. Det var her, hun sad, når husjomfruen kom for at få besked om, hvilken mad der skulle serveres til frokost og middag, ligesom 1' stuepigen også fik sin besked om det, der skulle foregå i dagens løb. Det var her, vi børn blev hørt i vore lektier, mens vi var små, og hvor vi drak eftermiddagste om hverdagene, når vi kom hjem fra skole, ligesom det var her, vi samledes før middagen, inden far kom hjem fra fabrikken klokken seks om aftenen. Kaffen efter middagen blev også drukket her, og min mor og de børn, der var inde om aftenen, sad her og broderede eller kniplede eller læste indtil tetid klokken ni, da min far kom ind og drak te med.

Straks man kom ind, blev man hilst velkommen af min mor, som om dagen havde sin plads ved vinduet ud mod vejen, som regel travlt optaget af at brodere eller kniple eller reparere tøj, selv når hun hørte et af de mange børn i lektier eller underholdt sig med dem eller husets gæster. Om aftenen havde mor sin plads i sofaen under det store billede af Sigvard Hansen, „Snelandskab fra Hulvejen i Ørholm”, som min far havde foræret hende. På den modsatte væg hang et billede af et middagsselskab i spisestuen på Brede. Dette billede var malet, mens min far endnu var ungarl, og han som gæst var inviteret med til middag hos en af de daværende ejere. Han var midterfiguren i billedet. Herudover var der et venetiansk spejl på væggen ud imod gården. I hjørnet mod indervæggen var der en kamin, bygget af grønne, glaserede sten. Foruden bordet foran sofaen, to armstole og nogle almindelige stole kan endnu nævnes bordet med mors kanariefugl.

Gik man fra denne stue gennem fløjdørene ind i musikværelset, som lå ud mod haven, mødte de to store billeder af Mønsted først ens øjne.

Det var motiver fra Mølleåen mellem Brede og Ørholm. Desuden var der et maleri, forestillende en af de kongelige kuske, iført sin røde uniform og med høj hat, stående på staldgangen. Her stod mors flygel, som hun spillede på hver eftermiddag, og bag dette ved vinduet ud mod haven stod hendes lille skrivebord, hvor hun dagligt førte de udgifter, som var forbundet med den store husholdning, ind i sine tykke kvartfolio regnskabsbøger med kolonner til de forskellige arter af udgifter. Alt var skrevet med en usædvanlig tydelig skrift og meget nøje konteret, inden bøgerne blev efterset af min far. Møblerne i denne stue var lette mahognimøbler med et lyst silkebetræk.

Fortsatte man til næste stue, kom man ind i kabinettet, hvor min mors vitrine stod med forskellige porcelænstallerkener og kopper, dels med motiver fra Brede og Gammel Mariedal, min moders barndomshjem, og dels med motiver af blomster og skønne damer. Disse ting var fremstillet på Den kongelige Porcelænsfabrik eller hos Bing & Grøndal eller hjembragt fra Dresden eller Sèvres og andre udenlandske fabrikker af min far, når han havde været på forretningsrejser. Jeg husker også min bedstefar Niels Josephsens ur, som lå i sit eget lille glasskrin med sølvkanter og ben, samt forskellige andre sølvgenstande og udskårne elfenbensfigurer. I den anden side af kabinettet ud mod haven stod et lille møblement, bestående af en sofa, et bord og to stole, udført i rosentræ med silkebetræk i en lysegrå tone med blomstermotiver. I loftet var der lavet en kuppel, og her var der malet nogle engle flyvende med blomster; baggrunden var himmelblå. I dette værelse var jeg i sin tid blevet døbt.

Gik man videre frem, kom man ind i den omtrent kvadratiske, store havestue, som gjorde et meget lyst indtryk med de hvide empiremøbler med lysegrønt silkedamaskbetræk og med de lyse, gule vægge og hvide døre, over hvilke var malet motiver, dels fra Egebakken og marken bag haven og dels fra Furesøen. Den eneste vægpryd i dette værelse var tre store spejle, som nåede fra de konsolborde, de stod over, helt op til det tre en halv meter højt liggende loft. Denne stue anvendtes til daglig kun til at drikke eftermiddags- og aftente i, når vi var for mange til, at vi kunne være i dagligstuen. Var der derimod flere gæster til selskab, var det her og i det tilstødende billardværelse, man opholdt sig efter middagen.

Fra havestuen førte en dør ud til havetrappen, hvorfra der var en vid udsigt ned over den store græsplæne og mosen til Geels Skov.

Det næste værelse mod haven var den meget smukke empirepise-

stue, hvor den store buffet stod med spejlet over, som i buffetens bredde nåede op til loftet. Det store, brede bord, ved hvilket der meget rigeligt var plads til to personer for bordenderne, stod under den store prisme-krone med elleve stole omkring, og langs væggene stod yderligere 10—14 stole, alle betrukket med det røde uniformsstof, som blev lavet på fabrikken til den kongelige staldetat. Denne farve stod nydeligt til væggenes lyseblå felter, ligesom gardinerne af samme stof som stolenes be-træk havde en meget smuk virkning med deres guldagramaner. Når dette bord var trukket helt ud, kunne der sidde 24 til bords, uden at man derfor sad trykket.

Her spiste min mor og far samt de børn, der var hjemme fra skole, og den tyske eller engelske frøken både morgenmad og frokost og vi alle sammen middag. Måltiderne indtoges på ganske bestemte klokkeslæt, og ve den, der ikke var der til tiden! Sådant måtte det være, når man daglig var 11 til bords. Vi børn, der skulle i skole, spiste vort morgenmåltid oppe.

Når det var spisetid, havde de to stuepiger dækket bordet i god tid, og alt var parat til klokkeslættet, hvorpå første-stuepigen lukkede fløj-dørene op og gik ind i dagligstuen og sagde „Værsgod”, derefter gik familien med mor og far i spidsen gennem stuerne ind i spisestuen, hvor vi børn selvfølgelig blev stående op, til vore forældre havde sat sig. Maden, som til hverdag bestod af en forret, enten suppe eller grød, en kødret eller om fredagen fisk og til slut dessert eller frugt, blev serveret af de to stuepiger under kyndig ledelse af første-stuepigen. Vi børn måtte ikke tale, undtagen vi fik tilladelse dertil, mens min mor og far underholdt sig med hinanden eller med frøkenen, og efterhånden som mine store søskende blev voksne, fik de også lov til at deltage i samtalen. Dersom naturen skulle gå over optugtelsen, og vi alligevel kom til at virke for urolige, var et blik fra min mor nok til at bringe os til ro igen. Når vi var færdige med at spise, åbnede stuepigen atter fløj-dørene ind til havestuen, hvor hun i forvejen havde tændt lysene, ligesom hun havde gjort det i de andre stuer.

Til maden drak vi børn vand, mens mor og far fik en flaske Zel-tinger, hvoraf de og frøkenen drak et glas hver; resten kom ind til min fars skrivebord og blev drukket, mens han sad og arbejdede om aftenen.

Når man gik fra havestuen ud mod gårdsiden, kom man ind i billard-værelset. Her stod min fars carambolebillard, som han spillede på hver aften, og her fik vi drenge lært dette ædle spil, så snart vi var store nok til det. Dette spil er ikke blot en god form for afslapning, men også

medvirkende til at opøve ens sans for akkuratesse og beregning, sagde min far. Billardet fyldte kun halvdelen af stuen; i den anden halvdel stod min fars store skrivebord foran den lange hjørnesofa. Her sad min far, efter at kaffen var drukket, og han havde spillet lidt billard, alene eller sammen med os børn, inden vi skulle i seng klokken otte. Ved tetid gik han ind i dagligstuen og var der en halv til en hel time for derefter at gå tilbage til sit arbejde. Han gik sjældent i seng før klokken elleve.

I dagligstuen var der et stort bogskab, et spillebord, en chaiselong og flere tunge armstole, betrukket med brunt plys. Også her stod en kamin, bygget af grønne, glaserede sten. Væggene var beklædt med grøn, mønstret hessian, som var spændt ud på rammer, der var fastgjort i væggene. Over dørene var der motiver af dansende kvinder.

Fra billardstuen kom man gennem døren ved spillebordet ud i den gang, der førte til køkkenet. Inden man kom til køkkendøren, passerede man en ret stor serveringslem, som var anbragt her for at lette stuepigerne for at bære de store fade et stykke af vejen. Køkkenet var meget stort, idet der her foruden det lange køkkenbord under de tre vinduer ud mod vejen var plads til et stort brændekomfur, et bord, hvor de fem fast ansatte piger og de to mere løst ansatte koner kunne sidde bekvemt og spise, endnu et køkkenbord under serveringslemmen og endelig en fri plads så stor som en mindre stue. Her og i spisekammeret, som lå inde bagved, herskede husjomfruen, assisteret af kokkepigen. Husjomfruen havde sit værelse bag ved spisekammeret, mens de andre piger havde deres værelser på loftet. Det var værelser, som målt selv med nutidens målestok var gode og rummelige, men udsigten herfra standsedes brat af de fabriksbygningers tage, der rejste sig i få meters afstand.

I kælderen var der indrettet en dagligstue, fælles for alle pigerne, møbleret med en del af de møbler, der tidligere havde stået i havestuen. Her fandtes også viktualiekælder og syltetøjskælder, som hvert år blev fyldt godt op med alle slags syltede og henkogte frugter og grøntsager fra den store have. Centralfyret og kulkælderen samt brændekælderen optog tre rum, vinkælder, tørre- og strygekælder resten. I strygekælderen kunne man se, hvor der i sin tid havde været køkken, inden den „lille hovedbygning“, hvori køkkenet nu lå, var blevet opført.

Hvis man atter gik ovenpå gennem køkkenet, billardstuen, stengangen og ind i den lille entré, kunne man fortsætte op til første sal og kom da op i den lange gang, som gik gennem hele den oprindelige hovedbygning. Herfra førte til begge sider døre ind til de tilstødende værelser.

I det værelse, der lå nærmest fabrikken og ud mod vejen, boede mine to brødre og jeg. Foruden vore senge og tre små servanter var der i værelset et skab til vort tøj. Alt tøjet var mærket med vore navnebogstaver og nummer. Dette sidste tjente til, at mor kunne kontrollere, at såvel undertøj som strømper og skjorter blev lagt på plads i rigtig orden, og at vi skiftede vort tøj på de bestemte dage, som vi havde fået besked på. Lige over for dette værelse lå vores legestue, hvor vi også læste vore lektier. Nærmest mod fabrikken, ud mod haven, var skabsværelset. Her stod der to rækker skabe: linnedskabe og skabe, der indeholdt kørekapper og vintertøj og meget mere. I dette værelse sad jomfru Larsen, når hun kom på sine regelmæssige besøg for at reparere vasketøj eller for at sy kjoler til mine søstre.

Gik man hen ad gangen og kikkede ind i værelserne mod haven, kom man efter vor legestue til den tyske eller engelske frøkens værelse, derefter til det dobbelte og så til det enkelte gæsteværelse (de var lige store) og endelig til det lille gæsteværelse. Ud mod vejen, på den anden side af trappen, som førte op til første sal, lå fars påklædningsværelse, mine forældres soveværelse og min mors påklædningsværelse. Når man kom ind i det næste værelse, var man kommet ind i den lille hovedbygning. Her havde mine to små søstre deres soveværelse. Fortsatte man videre frem gennem dette, kom man ind i mine søstres dagligstue og derfra ind i de tre store søstres soveværelse. Man kunne herfra gå gennem den lille gang, der lå over den trappe, som i fortsættelse af den lange gang førte ned til døren i den vestlige gavl, og kom da ind i gymnastiksalen, som den blev kaldt, idet her var ophængt et par trapezer og opsat en ribbe. Her havde min ældste broder Leo også sin samling af udstoppede fugle og sine kasser med sommerfugle, som han var meget ivrig til at samle og ordne med den ham iboende sans for orden og akkuratesse. Her lå også husets badeværelse.

På loftet var der foruden pigernes værelser et utal af rum og pulterkamre, og det øverste loft blev anvendt til at tørre tøj på, når vejrguderne forbød tørring ude, eller der ikke var plads i kælderens.

Fra havestuen i stueetagen var der udgang til haven med den ca. 1 tønde land store græsplæne, hvor der stod to gamle rødtjørne og en meget stor akacie samt en magnolie og en halvægte kastanje. Mod fabrikken var græsplænen afgrænset af en lindeallé, ligesom hele haven var omgærdet af høje lindetræer. Vest for græsplænen hævede terrænet sig til en bakke, og her havde man, da haven blev anlagt, dannet tre terrasser, hvorpå der var plantet alle slags frugttræer. På den øverste

var der i den ende, der lå nærmest asylet, anlagt en tennisbane, mens der på den nederste var anlagt aspargesbede. Fortsatte man videre ned i haven, kom man til gartnerboligen og de to drivhuse samt det lange vinhus, hvor man på bagvæggen havde figener og abrikoser. Her nede omkring havde gartner Mortensen sine mistbænke og bede til urter. Desuden drev han sammen med havemand Bengtsson og havekonen den gamle skolehave og solgte hver fredag aften, når det var lønningsdag, ved fabrikkens port grøntsager til arbejderne, ligesom han forsynede spisehuset med de grøntsager, som skulle anvendes her. En af gartnerens opgaver var at sørge for, at der altid var friske blomster til hovedbygningen, så længe disse fandtes i haven, eller han kunne fremskaffe dem fra drivhusene.

Fra haven førte to broer over til det lille lystanlæg „Indelukket”, som altid var velholdt, og hvor en mindstøtte for Julius Emil Modeweg og hustru var rejst på „Syvstjernen” i anledning af deres sølvbryllup.

Gik man tilbage gennem haven og hovedbygningen, kom man til stalderne. Der var to stalde. Den ene var til arbejdshestene, som dels anvendtes til at køre fabrikkens færdige klæde til København og tage uldballer og kludeballer hjem, og dels brugtes til den fornødne kørsel ved fabrikken og til de transporter, der var nødvendige til og fra Stampen, som dengang var under Brede. Til disse formål var der tre spand heste. I samme stald stod også den lille ølænder Claus, som trak jumben, der bragte os børn til og fra skolen, da vi gik i skole i Lyngby eller Nærum, inden vi endnu var store nok til at cykle. Samtidig med, at kusken kørte os til eller hentede os fra skolen, foretog han de indkøb, som han havde fået besked om af husjomfruen eller min mor. Her i denne afdeling lå også seletøjskammeret, hvor det sølvpletterede seletøj, der altid var blanktpudset og skinnende, hang, og hvor også sadlerne, der ligeledes var særdeles velpassede, blev opbevaret. Dette, at seletøj og sadler var holdt i den allerbedste orden, var lige så stor en æressag for kusken som det, at hestene var velfodrede og blankt skinnende. I herskabsstalden var der et spand køreheste, som udelukkende stod til disposition for min far og mor. Herudover havde de hver sin ridehest, og der til kom to heste, som vi børn fik lov at ride på.

Far red hver dag til Stampen for at tilse fabrikken der, og senere, da denne var blevet nedlagt efter en brand, gik turen til Skodsborg, efter at hattefabrikken var blevet flyttet dertil. Mor red hver dag, ledsaget af kusken, en tur på 1—2 timer. Mor sad, som ridende damer dengang plejede, sidelæns i damesadlen, mens Kristian kusk fulgte hende

i ærbødig afstand. Om søndagen fik vi børn lov til at ride sammen med vore forældre. Da gik turen som regel gennem Geels Skov til Paradis-skoven og til Løjesø, som var det sted på egnen, min far satte mest pris på. Om sommeren, så længe man kunne bade, gik turene dog til Skodsborg, og så kørte resten af familien som regel i charabanc derned.

Vognene stod i vognporten i den lille længe lige over for staldene. Foruden charabancen og jumben, som alt er nævnt, var der en kalechevogn, en landauer og en landalet. Disse sidste anvendtes fortrinsvis, når mine forældre skulle køres til toget i Lyngby eller til selskab eller til teater i København, ligesom de blev anvendt, når man afhentede gæster ved toget i Lyngby eller bragte dem dertil igen, når de skulle hjem.

Både min mor og far var meget liberale med hensyn til vor opdragelse. Naturligvis måtte der være nøje afstukne regler for de tider, hvor familien skulle spise, og for de tider, da vi skulle til skole eller passe vore lektier, men bortset herfra kunne vi tumle os frit overalt uden for fabrikken, hvortil vi absolut ikke havde tilladelse til at komme. Vi måtte lege med alle de børn, vi havde lyst til at lege med, uden hensyn til, hvem vi valgte som vore kammerater. Der var altid nok at lege med, og med mange knyttedes bånd, som har holdt langt op i årene.

Erindringer fra Kongens Lyngby i slutningen af det nittende og begyndelsen af det tyvende århundrede.

Af *Valborg Orlamundt.*

Når jeg er blevet anmodet om at fortælle lidt om gamle slægter i Lyngby, så er det svært at vide, hvor jeg skal begynde, og hvor jeg skal ende, men det ligger vel nærmest for mig at begynde med stedet, hvor jeg er født. Det var det nuværende nr. 11 på Hovedgaden, dengang kaldet „Holland”, ved siden af den gamle rejsestald. Det ejedes af en mand ved navn Petersdorff; hvad han var, ved jeg ikke. Han boede selv i lejligheden til højre; der var dengang indgang midt på huset med en stentrappe, der førte op til en gang med en lejlighed til hver side, og en trappe, der førte op til den øverste lejlighed. Værtens lejlighed havde en veranda i gavlen ud til haven, en dejlig have, der førte helt op til købmand Sophus Lunds gamle stråtækte hus, hvor han i mange år havde kolonialforretning. Haven havde mærkeligt nok den samme form, som Hovedgaden endnu har, hvor gaden pludselig breder sig ud; langs med gaden var der en poppelallé. Til venstre i huset boede mine forældre, og begge vi familier havde køkkenen i kælderen, naturligvis med nedgang fra gården.

I den øverste lejlighed boede en gammel dame, fru Landsperg; hendes mand havde været skovrider, og de boede dengang i Jægersborg. Der lå i mange år — og ligger måske endnu — til højre for foden af bakken i Jægerborg Allé et hus med et gevir over indgangsdøren, dør havde de boet. Fru Landsperg havde en datter, som var gift med sin fætter, prokurator Thorvald Landsperg; han ejede dengang „Gramlille” — hvad det for øvrigt først kom til at hedde senere. Han døde temmelig ung, vistnok i 1874. Hans enke havde i mange år en lille pigeskole her i Lyngby; hun havde to døtre, den sidste døde først i 1953. De ligger alle begravet på kirkegården ved kirken på skrænten over for „Gramlille”.

Prokurator Landspergs sagførerforretning blev overtaget af sagfører Baumann.

Da min fader døde 1872, blev hans praksis overtaget af læge Brodersen, hvem mange Lyngbyere vel endnu kan huske. Medens min fader var læge her, var professor Mürer distriktslæge, og foruden de to læger var her i nogle år en læge til, dr. Olsen, som blev homøopat og ret hurtigt flyttede til København.

Professor Mürer boede i det hus, som senere ejedes af kandidat Jensen, et hus som sikkert endnu huskes af mange herude, det blev først revet ned, da R. W. Rasmussen byggede sin forretning på hjørnet af Hovedgaden og Toftebæksvej. Professor Mürer havde en datter og to sønner. Fru Mürer var født van Wüllich og var søster til originalen til præsten i „Nøddebo Præstegaard”; hun var et meget begavet og morsomt menneske, ikke helt almindelig, og hun bragte altid fest med sig, når hun kom på besøg. Den ene søn, William, ejede Virumgaard; datteren, Marie, blev gift med dr. Lund, som ejede „Friheden” ved Høsterkøb. Den anden søn, Otto Mürer, havde, så vidt jeg husker, en skotøjsforretning.

Der, hvor Toftebæksvej går ud fra Hovedgaden, lå et lille hus, som ejedes af urmager Jørgensen. Han hørte til en gammel Lyngbyslægt; vistnok 3-4 generationer har levet her. Det sidste af hans børn, Valborg Jørgensen, døde i 1954; hun boede i Sophus Lunds stiftelse — en del år sammen med søsteren Alvilda, som i mange år var en søgt dame-skræderinde; hun døde i 1946.

Blandt mine forældres gode venner var apoteker Trier, der dengang var apoteker i Lyngby. Senere flyttede han til København og havde dør en lille medicinalhandel i Pilestræde over gården. Han havde en særlig bevilling, så han måtte sælge mange ting, som materialisterne ikke må. Det privilegium faldt bort ved hans død, men forretningen drives stadig som materialhandel af Sven Holm og er nu i Silkegade. Triers havde en del børn, den yngste datter, Mathilde, blev gift med N. F. Zahle, den senere statsminister.

Ved siden af Mürers, der hvor milepælen stod, boede i mange år to ældre damer, frøken Leocadi Mackeprang og frøken Jacobi. Den sidstes broder var, så vidt jeg husker, borgmester i København. De ligger begge to begravet oppe ved kirken. I det hele taget kan jeg deroppe finde mange af de gamle navne fra min barndom. I samme hus boede også i en del år min faders forældre.

Efter at fru Landsperg var flyttet fra nr. 11 til sin datter, boede de tre søstre, Mathilde, Vilhelmine og Cornelia Levetzow dør i mange år.

Den yngste, Cornelia, var vel nok den mest kendte, hun var forfatterinde og skrev under pseudonymet „I”. Hendes første bog „En ung Piges Historie” gjorde dengang megen lykke; nu er der vist ingen, der kender hendes bøger mere, men dengang var de en yndet konfirmationsgave. Alle tre søstre var meget godgørende i det stille og flittige til at besøge syge og fattige. Der gik vist aldrig nogen uhjulpel fra deres dør. Vilhelmine Levetzow lejede et værelse på Brede Ladegaard, hvor hun om

Hovedgaden i Kongens Lyngby, 1870.

aftenen samlede fabrikspigerne og begyndte søndagsskole. Det var vistnok på hendes initiativ, at der blev bygget missionshus; hun gjorde et godt arbejde der. Senere boede søstrene i „Volmerhus”, der lå, hvor nu det nye posthus ligger.

Efter faders død flyttede vi hen på Bleggaarden, der lå, hvor nu Gardinfabrikken ligger. Den var en trefløjet gård, gammel, men meget hyggelig. Der har vist engang i tiden været kaserne, for når vi som børn gravede i haven, fandt vi altid så mange hestetænder. Den ejedes dengang af lieutenant, senere kaptajn, Nørgaard, og der hørte en del jord til. Der, hvor nu Nørgaardsvej er, og bag ved Nygaard havde han vistnok sine marker. Nede ved skoven lå et vaskeri, som hed Bleggaardens Vaskeri. Efter at fabrikken blev bygget, blev det flyttet, så vidt jeg husker til Nørgaardsvej.

Vi boede i Bleggaardens sydlige fløj, og lige overfor boede i flere år kapellanerne, først pastor Spreckelsen og efter ham pastor Heiberg, begge kapellaner hos pastor Peter Rørdam.

I den midterste fløj boede en gammel provst Ingerslev og hans hustru. De havde guldbryllup, medens de boede der, og selveste enkedronning Caroline Amalie kom kørende ind i vor gård for at ønske dem til lykke. Det var naturligvis en begivenhed for os børn.

Senere boede der mange forskellige familier, bl. a. kammerråd Faur-schou med hustru og datter; en søn var officer, og datteren blev gift med skovrider Borch på Jægerspris.

Efter at pastor Heiberg var rejst, boede der i mange år en familie Duncan. De havde en talrig børneflokk. En datter, Ursula, bor endnu i Roskilde; hun kom jævnlig til Lyngby og besøgte sine gamle skolekammerater Alvilda og Valborg Jørgensen.

På Bleggaarden boede også direktøren for Lyngby Glasværk. Det lå omtrent, hvor Bauneallé nu er. Han hed Hoffmeyer; der var en del børn. Så vidt jeg kan regne ud, må den nuværende biskop i Århus være en sønnesøn af ham.

Min søster og jeg gik i skole hos to frøkner Gamborg. En søster til dem var gift med kancelliråd, senere etatsråd, Petersen på Nygaard. De to frøkner Thora og Mathilde Gamborg havde i mange år pigeskole her, lige til frøken Marie Hansen kom hertil og overtog den. Vi var slet ikke så få elever. Jeg tror ikke, at der lever flere af mine skolekammerater her; den sidste, der levede, var fru Elisabeth Møller, født Rostруп, men hun hørte til „de store”, da jeg kom i skole.

Det skete ikke så sjældent, at pastor Peter Rørdam kom hen for at overvære undervisningen. Han var altid mest interesseret i historie, og hver gang skulle vi synge „I alle de Riger og Lande” for ham. Det syntes vi jo alle var en dejlig afbrydelse i det daglige.

Da frøken Marie Hansen overtog skolen, boede hun også på Bleggaarden sammen med sin moder, præsteenke fru Hansen, indtil skolen på Sorgenfrivej blev bygget til hende.

Endnu en familie, som har levet i Lyngby i mange år, var Thornams. Han var dessinatør og kobberstikker, og hans datter Marie havde tegne- og maleskole. Det var også dengang en modesag at male, så vi var mange unge, der har tilbragt mange fornøjelige timer sammen dér. De boede, da jeg var barn, i det gamle hus, som endnu ligger på hjørnet af Bagsværdvej og Sorgenfrivej. Dengang var der ingen Sorgenfrivej og ingen kanal. Det var mark altsammen. Senere flyttede de ned på Hoved-

gaden lige over for Hotel Lyngby. Deres have gik ned til Mølledammen, og dér havde de båd, så om sommeren roede vi, medbringende vor frokostpakke, i flere både over til Frederiksdal og malede i skoven. Betty Aller, hvis fader var tømrermester Aller, som ejede Gl. Rustenborg, hvor haven også gik ned til Mølledammen, havde også sin båd med, så vi var ofte et større selskab og morede os herligt. Thornams flyttede senere til København, hvor de kom til at bo i kunstnerhjemmet i Gothersgade, og dér havde Marie Thornam en meget søgt maleskole.

Der var i min barndom en del originaler i Lyngby, blandt andre husker jeg en ældre mand, som kom og bar vand for os. Dengang havde man jo ikke hver sin brønd, så vandet måtte ofte hentes langvejs fra. Manden hed Kronemann og boede på Fattiggården — den lå lige bag ved kirken, hvor der nu er aldersrenteboliger. Han var en herlig skikkelse, høj med et fint, nærmest raceansigt og langt kunstnerhår, men han havde også været artist ved et omrejsende cirkus. Jeg ser ham for mig komme med et åg på skulderen med sine to spande, næsten med dansetrin, altid oplagt til en spøg og parat til at fortælle om sine mange oplevelser. Han havde to sønner, som vist aldrig bekymrede sig om deres fader, den ene havde en stor forretning på Østergade i København, jeg tror nok manufaktur, den anden var „stærk mand” på Dyrehavsbakken, de sønner var han ikke så lidt stolt af. Når han fik sin frokost hos vore to piger i køkkenet, tog han sin skrå ud af munden og lagde den i tallerkenrækken og blev regelmæssig skældt ud af kokkepigen, men kunne han se sit snit, så lå den der igen. En gang spurgte en af pigerne ham, om han aldrig gik i kirke. Næh, svarede han, men jeg bærer vand for præsten!

En anden original var en helt anden type, det var en lille, gammel mand — ja måske var han slet ikke så gammel, som vi børn syntes — cand. theol. Larsen. Han havde udgivet et konversationsleksikon og var vistnok en kundskabsrig mand. Der var dengang en realskole, der lå omtrent dér, hvor „Rottefælden” er; bestyreren hed Hoffmann-Hansen og kom senere til Roskilde, og så hørte skolen op. Dér underviste kandidat Larsen; jeg tænker, at han ikke har haft det let, for drenge var vel ikke anderledes dengang; han så jo lidt aparte ud, havde en lille mørk paryk på, hvorudunder der stak nogle hvide tjavser, store hornbriller, som han altid kiggede over med store forundrede øjne, og gik altid sommer og vinter i en lang frakke med hænderne krydsede ind i ærmerne og dertil en gammel høj hat. Hans kone var syg og lå altid i sengen. Hvad hun fejlede, ved jeg ikke, men hun var meget bleg, næsten gen-

nemsigtig; hun havde vist været meget smuk. De boede i Agiers gård, den lå imellem „Gramlille” og den gamle mølle. De har sikkert ført en kummerlig tilværelse, men hun klagede aldrig og var glad og taknemmelig, når vi børn blev sendt over til hende med lidt godt. Hvor har det været svært for sådanne mennesker dengang. Hvordan han har kunnet klare det, forstår man ikke; der var altid rent og ordentligt, når man kom.

Der var naturligvis mange flere, man kunne fortælle noget om, men en gang må det jo være slut, og nu kan det vist være nok.

Nogle erindringer fra min barndom i Lyngby.

Af gardinvæver *Hans Hansen.*

Da mine forældre i 1886 flyttede fra Frederiksberg til Lyngby, kom vi til at bo i et gammelt hus på Smedebakken, hvor nu ejendommen Lundtoftevej 13 ligger. Huset ejedes af et par frøkner Westphall, som boede i villaen ved siden af, Lundtoftevej 15, den samme bygning, som endnu ligger der.

Dengang gik Aastræde som kørevej ikke længere end til det, der nu hedder Aastræde, så var der en sti langs de gamle huse, der nu er nedrevet, hen til Hovedgaden, som vi dengang kaldte Kongevejen. Man kunne komme ned i åen mellem stien og den plads, hvorpå Gardinfabrikken nu er bygget.

I 1888 blev der bygget et missionshus ved Aastræde på den grund, hvor Gardinfabrikkens portnerbolig nu ligger. Ejeren af Gardinfabrikken, fabrikant Hasselbalch, købte hele Bleggaarden af kaptajn Nørgaard, der dengang havde en hel del gamle huse på grunden. Der lå en lang længe ud til det daværende Aastræde og et 3-længet hus på hjørnet af Smedebakken og Aastræde. Gardinfabrikken havde senere pensionat for unge piger på hjørnet. Så var der en lang bygning, der strakte sig helt op til, hvor vi boede. Man kaldte den „Krystalpaladset”; der var mange smålejligheder beboet af arbejdere. Bag ved alt dette ned mod åen havde Nørgaard vaskeri og stalde med sine heste og køer. Den lange længe, der lå op ad Smedebakken, blev nedrevet, da man anlagde Nærumbanen. Der, hvor aldersrenteboligerne Høstvej 2 nu er, lå dengang en gammel gård, som kaldtes „Gemytligheden”. Alle gårdens bygninger, der var bygget om til beboelse, nedbrændte i 1904. På hjørnet ud til Smedebakken lå et købmandshus, hvor købmand Scherg havde butik. Scherg byggede senere ejendommen Bagsværdvej 6, hvor han havde sin købmandsforretning i mange år.

Den gamle skole i Bondebyen.

Jeg var 11 år, da vi flyttede til Lyngby, og det var en stor forandring for mig at blive overflyttet fra skolen på Niels Ebbesensvej på Frederiksberg til den gamle skole i Bondebyen.

Den kommunale skole i Lyngby lå dengang midt i Bondebyen med gadekæret lige uden for skolens plankeværk. Der gik en sti fra det gamle sprøjtehus over til den nuværende Peter Lundsvej. Når isen om

Smedebakken ca. 1906.

foråret begyndte at smelte i gadekæret, løb vi på isstykker, en leg, som vi kaldte „at tage fregatter”. Når vi så kom ind i skolen og var våd om benene, kom spanskrøret frem, og så fik vi af lærer Skjoldager to slag over fingerspidserne, det gjorde væmmelig ondt, navnlig når man havde været ude at slås med sne og var kold om hænderne. Ved grovere forseelser gik Skjoldager ind og hentede tampen, og det var endnu værre.

Skolen bestod af to klasseværelser. Pigerne gik i den østlige ende af skolen med indgang i gavlen og drengene i den ende, der var sammenbygget med lærerboligen. Vi havde fælles korridor med førstelærer Skjoldager, der underviste os drenge. Pigerne havde lærer Jørgensen, som senere kom til Lundtofte. Skolen var inddelt i storeklasse, mellemklasse og lilleklasse. Jeg kom straks i storeklasse, og undervisningen bestod

hovedsagelig af religion samt lidt historie, geografi, regning og skrivning. Gymnastik havde vi ikke dengang. Sangøvelse foregik som fællesundervisning for drenge og piger. Skjoldager, som var organist i kirken, spillede violin. Storeklassen mødte kl. 7 om morgenen om sommeren og kl. 8 om vinteren.

Når der var begravelse, tog Skjoldager gerne en halv snes drenge med til at synge i kirken, og det fik vi hver 10 øre for, som omgående blev brugt til napoleonskager hos bager Hamann. En af drengene trådte bælgen. Lærer Hammelev var kirkesanger i Lyngby Kirke, og lærer Skjoldager fra Lundtofte fungerede som kórdegn.

Hos fru Skjoldager har jeg fået mange kopper kaffe med hveder, så jeg har også mange gode minder fra min skoletid i Lyngby.

På den tid var det sådan, at når bønderne havde brug for nogle drenge til roerne eller kartoflerne, sagde de det til førstelærer Skjoldager, og så fik så mange, som der var brug for, fri fra skolen så længe for at kunne arbejde i marken. Vi fik gerne en krone om dagen. Engang var jeg med til at klappe ved en kongejagt. Ellers havde jeg ikke megen tid til den slags arbejde. Jeg blev kort efter, jeg var kommet til Lyngby, bydreng hos en købmand og hos en manufakturhandler; der skulle jeg også komme og feje butikken, når de lukkede kl. 9 om aftenen. Samtidig havde jeg en morgenplads, hvor jeg hentede vand, brød og mælk. Alle tre pladser, som indbragte mig tilsammen 7 kr. om måneden, havde jeg, til jeg knap 14 år gammel kom ud at tjene. Vinteren 1888 gik jeg til præsten hos dr. Holger Rørdam, men da jeg først fyldte 14 år midt i maj, gik jeg hos kapellanen om sommeren. Da var jeg altså ude at tjene og gik til præsten derfra. Jeg tjente på Stengaarden i Gladsaxe, som dengang var på 210 td. land, og blev der i 3½ år. Der måtte vi bestille noget. Vi begyndte kl. 5 om morgenen, og da jeg snart blev sat til at passe heste, var jeg ikke færdig før ved 9-tiden om aftenen. Så måtte jeg endda ofte køre op og hente en eller anden ved nattoget i Lyngby og næste morgen alligevel op kl. 5. Den 1. november 1892 tog jeg så derfra og tænkte så småt på at komme ud som landvæsenselev på en større gård, men da det først kunne ske til maj, og Gardinfabrikken lige var bygget og skulle til at begynde, tog jeg plads der i ventetiden, og det gik sådan, at jeg blev der i 55 år.

Gl. Rustenborg.

Mine forældre flyttede i maj 1886 til Lyngby fra Frederiksberg, fordi tømremester Aller i 1885 købte Gl. Rustenborg. Min far havde i nogle

år været kusk hos Aller, som dengang havde tømmerplads, værksted og stald ved Vodroffsvej på den grund, hvor Spiritisttemplet nu ligger.

Gl. Rustenborg var dengang en herskabelig ejendom med sidefløje, stald, gartneri og jordarealer, der strakte sig fra Kongevejen til Nordbanen og fra Mølledammen til Bagsværdvej og Jernbanevej. Der var en indgangsport ved Kongevejen, og når man kom ind ad den og op gennem alleen til hovedbygningen, var man ligesom uden for byen. Noget af ejendommen var mosearealer, og jeg erindrer, at jeg har hjulpet min far med at grave tørv på arealet ved Jernbanevej. Det var før, man sidst i firserne begyndte udgravningen af kanalen som et led i Københavns befæstning. Det gamle stråtækte hus på den anden side af Rustenborgvej, der nu ejes af skorstensfejermester Sørensen, og det lange lave hus på hjørnet af Bagsværdvej og Sorgenfrivej hørte til Gl. Rustenborg.

Aller boede i hele stueetagen i Rustenborg. De ingeniører, der var med til at anlægge fæstningsværkerne, havde kontor på 1. sal. For at anlægge fæstningskanalen var man nødt til at skære et lille stykke af haven. Dette stykke hørte dog stadig til Rustenborg, og Aller lod bygge en hvid bro, der førte derover. Derovre stod der et træ med gråsteneræbler, som drengene var meget ivrige efter at få fat på, også jeg, og engang da jeg var derovre for at stjæle æbler, mødte jeg en af ingeniørerne, der advarede mig mod at komme igen, og så blev jeg bange, for min far arbejdede jo for Aller på Rustenborg. For øvrigt havde ingeniøren ikke mere der at gøre, end jeg havde.

Aller udlejede første sal af Rustenborg. I 1892 boede der en frøken Fønss. Hendes far havde ejet Sophienholm (kammerherre Fønss). Hun havde først boet på Sorgenfridal, Hovedgaden 6.

Der, hvor nu Binders fabrik ligger, boede en vaskemand Johansen. Han byggede Lille Engelsborg på Bagsværdvej, hvor nu malermester Valdemar Jørgensen bor.

Aller boede på et vist tidspunkt i skorstensfejermester Sørensens senere bolig.

I de år havde vi gendarmerne; jeg tror, vi fik dem i 1884. De havde kvarter i staldbygningen på Sorgenfri, og de kom væk igen efter forliget i 1894, da Københavns befæstning blev godkendt, og provisorieårene hørte op.

Dengang var politistationen i Knüppels ejendom ved kirken. Overbetjenten hed Kristensen og de andre to betjente Götche og Kolte. Arresten eller „brummen“, som vi kaldte den, var i en tilbygning til Drewsens Minde i gavlen ud for det lille røde hus, der dengang til-

hørte en gartner Petersen. Han havde lejet et stykke jord af kaptajn Nørgaard der, hvor nu Gardinfabrikken ligger.

I efteråret 1898 dannede vi byggeforeningen „Frem” og begyndte at bygge i foråret 1899; men så kom det, vi dengang kaldte „den store lockout”, der varede i 16 uger, og så blev der ikke mere end en halv snes huse færdige den sommer. Resten blev derefter færdigbygget i 1900. Jeg skulle have været gift det forår, men så blev jeg „udlånt” til fabrikken i Norge; Hasselbalchs fabrik i Norge lå i Frederikshald. Der rejste jeg op påskedag 1900 og kom hjem igen i slutningen af juli. Jeg var deroppe for at afløse en arbejder, der skulle være soldat. Med byggeforeningen gik det ikke så godt de første år, den blev snart op-hævet, og medlemmerne fik hver sit hus.

Fredede bygninger, skulpturer, mindesmærker og oldtidsminder i Sorgenfri Slotshave og på de fra Sorgenfri Slot udskilte ejendomme.

Af J. A. C. Rastrup og V. Rud-Petersen.

Sorgenfri Slot.

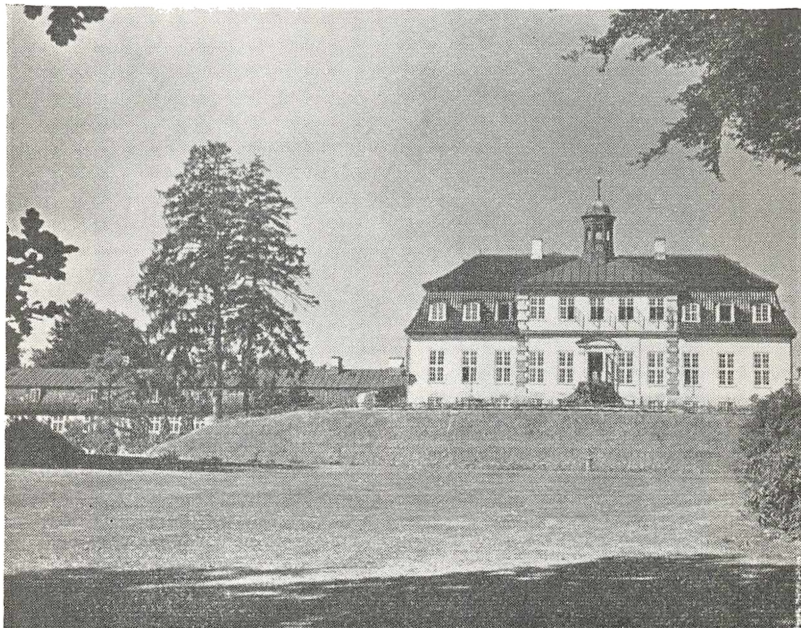
Sorgenfris historie kan føres helt tilbage til middelalderen. Dengang lå der mellem Kongens Lyngby og Fuglevad en lille torp bestående af een gård kaldet „Mølletorp” på grund af dens naboskab til møllerne ved Fureåen. Navnet ændredes efter reformationen, da gården var blevet indlagt under krongodset, til „Møllestrup” og senere til „Stenhuggergården” efter stenhuggeren Jacob Meus, som i mange år var fæster på gården.

Stamparcellen til Sorgenfri, mener man, er den såkaldte „Møllestrup Lund”, som i 1685 købtes af vicepræsidenten i kancellikollegiet Michael Vibe. Denne byggede en lystgård, som kort efter hans død overgik til Ulrik Frederik Gyldenløve. Kong Christian V gæstede af og til denne og kalder i sin dagbog gården „Sorgenløs”. Navnet „Sorgenfri” menes at stamme fra Gyldenløve, som man formoder har udvidet og afrundet ejendommen, bl. a. ved køb af Store Kro.

I 1702 overlod Gyldenløve Sorgenfri til sin svigersøn greve Carl Ahlefeldt, som i 1705-06 lod lystgården ombygge under ledelse af bygmesteren François Dieussart. Han anlagde haver og orangerier, byggede fasan- og lysthuse i skoven og sørgede for, at kroens bygninger blev istandsat. Ahlefeldt lagde grunden til det Sorgenfri, der kendes fra midten af det attende århundrede. Efter hans død var boet konkurs.

I 1742 blev slottet skænket til kronprinsen (Frederik V). I anledning af dennes forestående bryllup blev det året efter ombygget. Man rørte

da ikke ved slottets palladianske ydre, men anlægget forandredes ved de nye udbygninger. Hofbygmester Lavrids de Thurah kom til at lede opførelsen, og han omdannede den isoleret beliggende lystgård til et sammenhængende anlæg. Omkring midteraksen — opkørselsalléen — lagde han symmetrisk de forskellige udbygninger, og ad det stigende terræn nåede man op til hovedbygningen, som, selv om den var lille, dominerede

Sorgenfri Slot fra haven.

det hele ved sin høje beliggenhed. Bag slottet fortsattes anlægget med de terrasseformede franske haveanlæg. Til et sådant slot hørte også en jærggård, og denne opførtes i 1744 i skoven på den anden side Kongevejen ved den nuværende Prinsessesti. Allerede tre år efter, i 1747, afhændedes jærggården til lyststed. Thurahs placering af bygningerne er tildels bevaret til vore dage.

Fyrstinden af Ostfriesland, som var kongens moster, overtog slottet i 1756 efter at have haft det som sommerbolig fra 1747. Hun døde i 1764, hvorefter slottet igen tilfaldt kronen.

Fyrstinden lod udføre byggeri af ikke ubetydeligt omfang, men man har ikke klarhed over dets udstrækning og beliggenhed.

Christian VII skænkede ved fyrstindens død slottet til sin 12 år gamle halvbroder, arveprins Frederik. Ikke desto mindre afstodes det allerede 1768 og gik over på private hænder. Det skiftede ejer nogle gange. En af disse købte det på spekulation, en anden gik bankerot. I 1785 overtog arveprins Frederik, der havde ejet det som barn, igen slottet

Buste af Frederik V.

som privateje. Arveprinsen forbedrede og udvidede ejendommen. Han købte bl. a. kroskoven tilbage og rejste slottet i dets gamle glans. Han lod stadsarkitekten i København, P. Meyn, foretage en gennemgribende ombygning i 1791—94, hvor Ahlefeldts gamle slot blev brudt ned og muret op fra grunden. Planen bibeholdtes dog. Dieussarts barokbygning genopstod som et palæ i nyklassicisme. Udbygningerne undergik også forandringer, men blev liggende på deres gamle plads. Sorgenfri fik i

det væsentligste den skikkelse, som det har i vore dage bortset fra enkelte ændringer i det 19. århundrede, bl. a. et veranda-anlæg ved hovedbygningen tegnet af arkitekt F. Meldahl. Haven nyordnedes også, de gamle franske anlæg forsvandt, og haven blev anlagt i engelsk stil, medens skoven blev park til slottet.

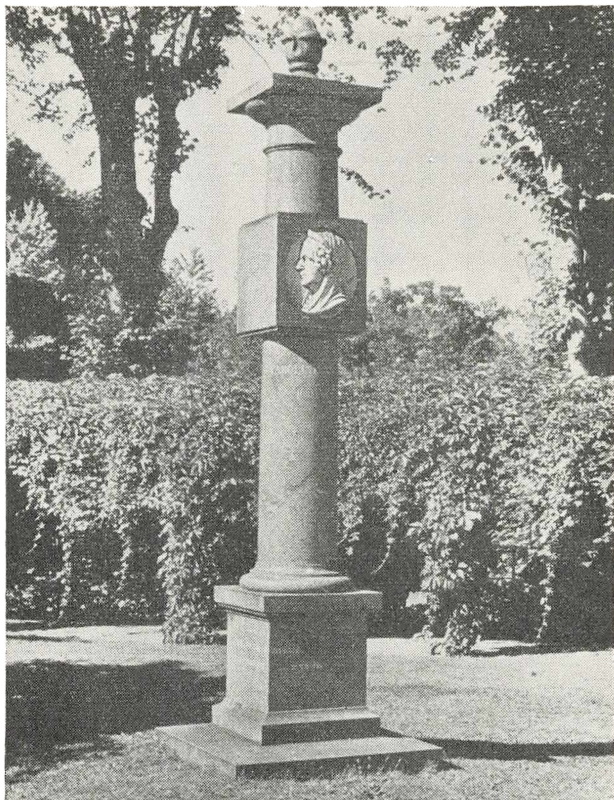
Marmorstøtte med portrætsilhouet af prinsesse Sophie Frederikke.

Arveprins Frederiks ældste søn Christian Frederik arvede Sorgenfri 1806. Som kronprins og konge havde Christian VIII sommerbolig herude, og hans dronning Caroline Amalie elskede dette sted. Frederik VII, som arvede Sorgenfri efter sin faders død, overdrog det til statskassen 1856. Siden har det hørt under civillisten.

I 1898 blev slottet ved lov afgivet til brug for prins Christian, der som kong Christian X sammen med dronning Alexandrine foretrak

Sorgenfri til sommerresidens fremfor mange større slotte i omegnen.

Kong Frederik IX og arveprins Knud er begge født på Sorgenfri, som nu beboes af arveprinsen og hans familie. Sorgenfri Slot er fredet i klasse A.

Granitstøtte med portrætmedaillon af dronning Caroline Amalie.

Buste af Frederik V.

I haven tæt ved Sorgenfri Slot står en buste af Frederik V udført af billedhuggeren Saly 1764.

Kronprins Frederik (V) fik i 1742, endnu inden han fyldte 20 år, skænket Sorgenfri af sin fader Christian VI. Da Frederik V i 1746 ved faderens død blev konge, anså man Sorgenfri for at være for ubetydeligt til kongebolig.

Marmorstøtte med portrætsilhouet af prinsesse Sophie Frederikke.

Mindesmærket er rejst af prinsessens gemal, arveprins Frederik, efter hendes tidlige død 1794. Ligesom busten af Frederik V og mindesmærket over dronning Caroline Amalie står dette mindesmærke i den del af slotshaven, som er spærret for offentligheden. På støtten er indhugget: „Mindet er af u dødelighed, den vindes ikke ved guld og diadem, men ved dyden.” Der, hvor opholdet i teksten findes, er portrætsilhouetten af prinsessen indsat, og man læser: „Mindet er skyggen af u dødelighed . . . o. s. v. Inskriptionen er af digteren Thaarup, og Abildgaard har tegnet støtten, der populært kaldes „Dyden”.

Granitstøtte m. portrætmedaillon af dronning Caroline Amalie.

Støtten er opstillet af danske mænd og kvinder væsentlig fra Lyngby og omegn. Afsløringen fandt sted den 28. juni 1882. Portrætmedaillon er udført af Evens.

Dronning Caroline Amalie var gift med kong Christian VIII. Hun elskede Sorgenfri, hvor hun første gang tog ophold i sommeren 1815, og hvor hun endnu boede sommeren 1880. Dronningen trådte især efter kongens død (1848) i nær forbindelse med egnens beboere.

Tepavillonen (Schweizerhuset).

Arveprins Frederik byggede, som den engelsk-kinesiske havestil bød det, te-lysthus i lunden, anbragte borde og bænke og lukkede op til parken for offentligheden. „Schweizerhuset” er fra arveprinsens tid opført på bakken nærmest Store Kro efter tegning af Abildgaard.

Norske Hus.

Prins Christian Frederik lod i 1808 på dansebakken under Abildgaards medvirken opføre det endnu stående såkaldte „Norske Hus”. Denne lille pavillon minder måske ikke så meget om et norsk hus, men sådanne små træbygninger, som kaldtes norske huse — og ofte var tro kopier af norsk almuebygningskunst — var på mode i datidens herskabs haver, og det menes, at pavillonen på bakken har givet hele den lille skov navn.

Musikhuset.

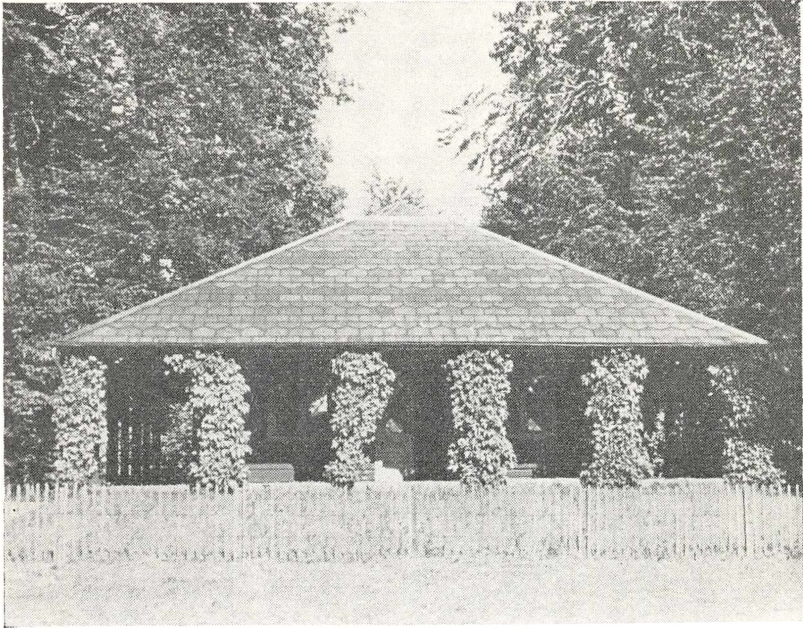
Koncertmester Claus Schall købte 1799 „Schallsborg”, der bestod af et hus ved den nuværende Nørregade og et stykke toftejord bagved.

Af mølleren på Fuglevad erhvervede han et areal over for Sorgenfri gamle skov på den anden side åen. Efter at have opfyldt og drænet arealet, byggede Schall en lille stråtækt bygning med kun eet rum — „Musikhuset” kaldet. Her dyrkede han sammen med sine venner klassisk

Schweizerhuset.

musik, især Mozart. Grunden til, at „Musikhuset” lå så langt fra hovedbygningen, var, at husets frue ikke var meget for den højere musik. Hun holdt mere af den lettere musik, som du Puy og hendes mand skrev. Uden for huset lod Schall opstille mindstene for Haydn, Mozart og Gluck. Senere kom de for Romberg, Weber og Kuhlau til. Schall afhændede 1834, året før sin død, sit lyststed til prins Christian (VIII), der senere føjede en mindsten over Schall til de andre. Pavillonens er nu indrettet til bolig for en af skovbetjentene ved slottet.

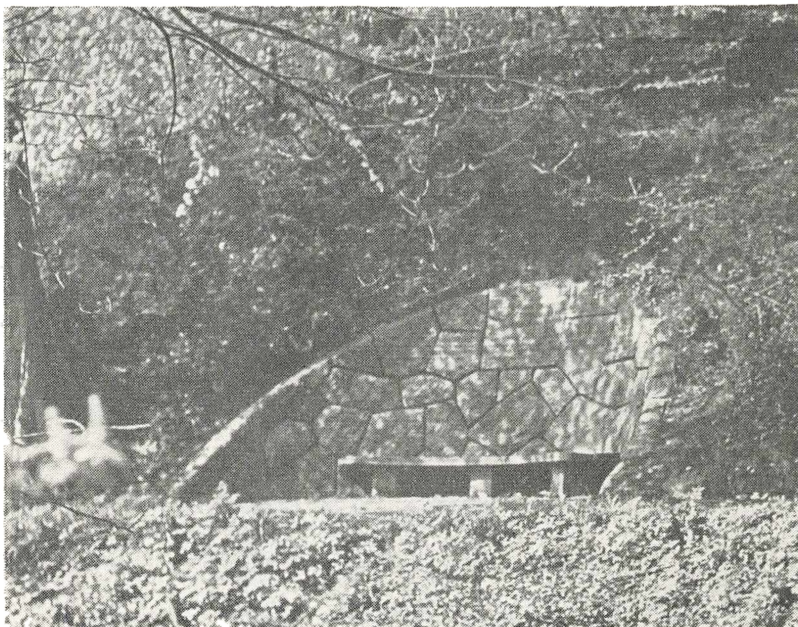
Norske Hus.

Musikhuset med komponiststenene.

Stuckenbergs bæk.

En kreds, der havde tilknytning til Viggo Stuckenberg og hans livsgerning, enedes i anledning af 25-årsdagen for digterens død om at rejse et mindesmærke for ham i Sorgenfri Slotshave.

Stuckenbergs bæk.

Mindesmærket, der blev opstillet i 1934, fik form som en bæk omgivet af en stensætning, hvori er indhugget: „Til Minde om Digteren Viggo Stuckenberg. Født 1863. Død 1905” og nedenunder digtet „Nu brister i alle de kløfter”.

Stuckenbergs bæk er tegnet af professor Kaare Klint.

Genforeningsstenen.

Genforeningsstenen i Sorgenfri Slotshave på skrænten ned mod åen blev afsløret 28. november 1920.

Stenen er fundet i Jægersborg Dyrehave, udgravet og transporteret til den nuværende plads på skrænten ned mod Mølleåen af en række Lyngby-borgere, af hvilke særligt må nævnes repræsentant Carl E. Lehwald (komiteens formand), fabrikant Reisenberg, slagtermester A. Petersen, vognmand J. A. Jensen og købmand Johs. Petersen.

Genforeningsstenen.

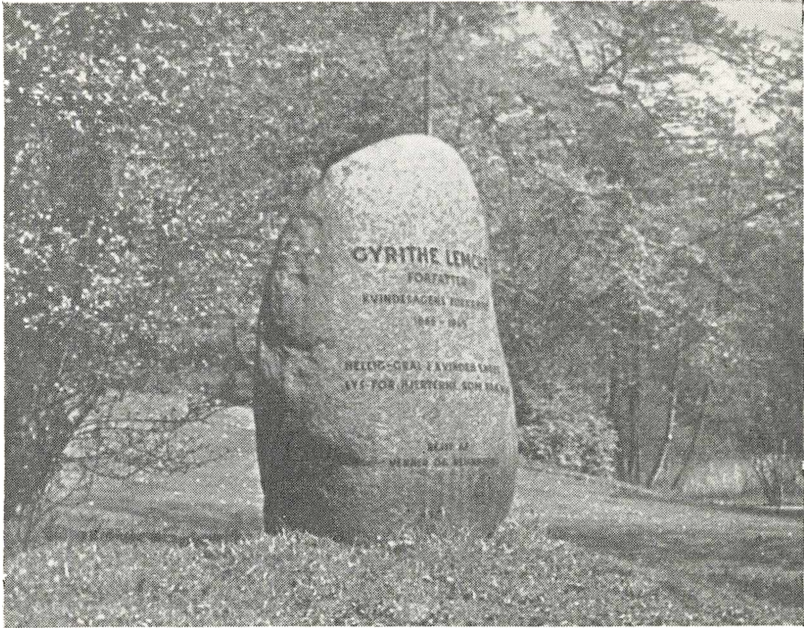
Den meget smukke og rammende versificerede indskrift er forfattet af Gyrithe Lemche. Indfatning og bogstaver er tegnet af billedhugger Sondrup. Udhugningen er foretaget af stenhuggermester Hansen.

Inskriptionen er sålydende:

„Disse Ord i Stenvæg ristet
vidne skal mens Sekler gaa
Troskab har af Voldshaand vristet
Dannevangen sønden Aa.”

Mindesten for Gyrithe Lemche.

I Sorgenfri Slotshave mellem slottet og åen på den åbne plads lige over for „Musikhuset” er rejst en mindesten for forfatterinden Gyrithe Lemche. Stenen afsløredes på dette sted, som fru Lemche holdt meget af, på hendes fødselsdag den 17. april 1946 i overværelse af en stor, repræsentativ forsamling.

Mindesten for Gyrithe Lemche.

Stenen, som er en stor bautasten, og som er rejst på initiativ af Dansk Kvindesamfund, Forfatterforeningen og mange andre sammenslutninger samt Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk kommune, bærer indskriften:

„Gyrithe Lemche

Forfatter

Kvindesagens Forkæmper

1866—1945

Hellig Gral i Kvindehænder

Lys for Hjerterne som brænder”

og forneden:

„Rejst af Venner og Beundrere.”

Frieboeshvile.

Vajsenhusets apoteker August Günther blev i 1747 ejer af arealerne langs hele skovvejen øst for „Fiskerhuset” (nu „Fuglsang”), idet han, som i 1745 erhvervede „Jægerhuset”, i 1746 fik radighed over en plads, der fik navnet „Vildnis”, og året efter erhvervede „Jægergaarden”, da denne

Frieboeshvile.

blev skilt fra „Sorgenfri” ved Frederik V's tronbestigelse. Kort efter at Günther i 1755 ved tvangsauktion havde afhændet „Jægerhuset” og „Jægergaarden”, mener man, at han må have bebygget „Vildnis”. Han døde 1758, hvorefter ejendommen kom på auktion i 1765 og senere i 1782, hvor agent Andreas Bodenhoff fik tilslået ejendommen, som derefter indtil nutiden har været i samme families eje. Hans svigersøn,

general G. F. C. Frieboe, lod lystgården belægge med fideikommissariske bånd og bestemte, at den efter hans død skulle bære navnet „Frieboeshvile”, idet han ligesom sin tidligere afdøde hustru skulle gravlægges i haven. Ved general Frieboes død 1846 overtog hans universalarving, premierløjtnant F. C. C. Funck, ejendommen. I 1921 blev fideikommisset ophævet og overgivet til ingeniør Chr. Frieboe-Funck som fri ejendom. Endelig har Lyngby-Taarbæk kommune i 1953 erhvervet ejendommen.

Af ejendommene i den gamle stenhuggervang står „Frieboeshvile” som den bedst bevarede privatbygning, idet kun taget i nyere tid er om-lagt med skifer. Rokokoen præciseres af bygherrens monogram, det sammenslyngede „A. G.” i kartouchen over hovedindgangen. „Frieboeshvile” er fredet i klasse B.

Lottenborg.

Ved Virum led lå en hytte for vangemanden, der skulle passe på, at fremmede kreaturer ikke kom ind på marker og græsgange. På et kort fra 1765 findes navnet „Hop-ind” på huset. Siden blev vangehuset kaldt „Lottenborg”. Ejeren tjente i regelen på Sorgenfri. Til huset hørte kun lidt havejord, hvoraf en del blev solgt 1792. Pligten til vagttjeneste findes så sent som i 1842 i den nye besidders fæstebrev.

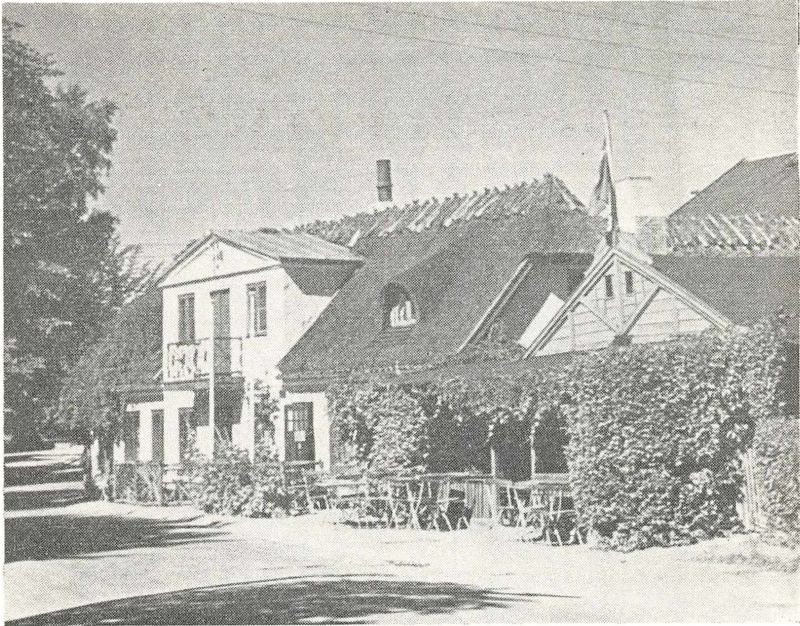
Lottenborg blev navnlig efter midten af det nittende århundrede et af skovgæster stærkt søgt traktørsted.

Kilden i Sorgenfri Slotshave.

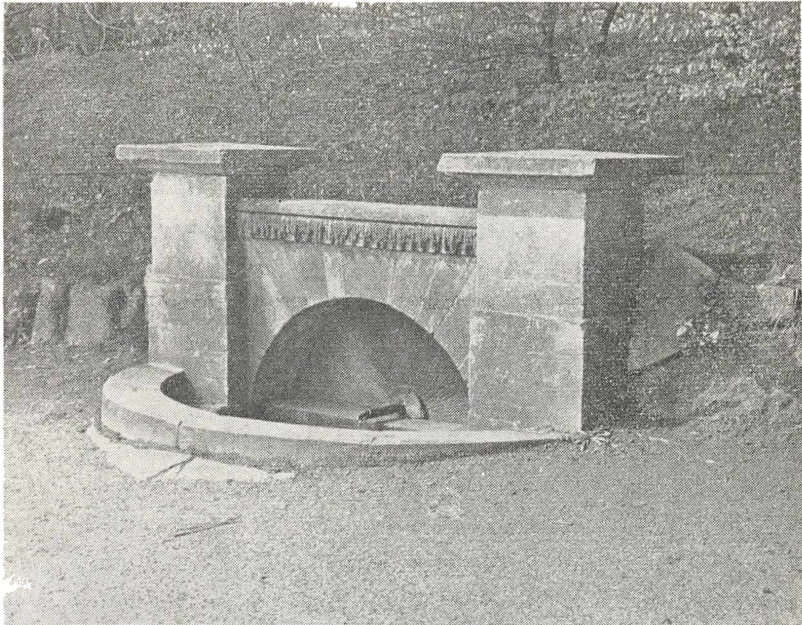
Det kan af gamle papirer i slotsgartnerens arkiv ses, at kilden i Sorgenfri Slotshave er blevet istandsat i 1872 og 1934. Ved sidste istandsættelse blev det ordnet således, at kommunens vandværk nu leverer vandet til den. Deværre kan det ikke af papirerne ses, hvem der i sin tid har formet sandstensopbygningen.

Christian VII's bøg.

Det menes, at Christian VII i 1774 har indskåret sit navn i bøgens stamme. I 1944 blev der foretaget boring efter årringe. Denne boring viste, at træet i 1774 har haft en diameter på 21 cm, og at træet derfor har været stort nok til, at indskriften kan være udført på dette tidspunkt.

Lottenborg.

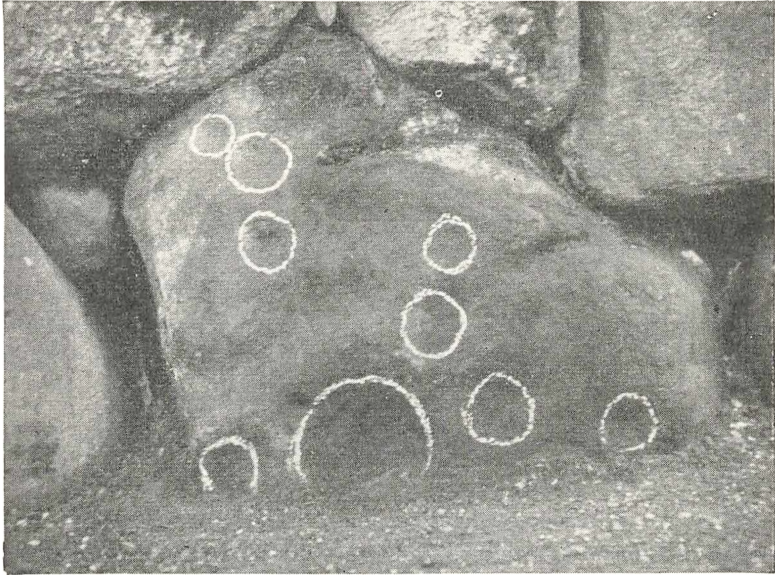
Kilden.

Christian VII's bøg.

Prinsessehøj.

Broncealdersten, Skovbrynet.

Broncealdersten i gærdet over for Sorgenfri Kirkegård.

Prinsessehøj.

Prinsessehøj er en kæmpehøj. Det fortælles, at Frederik VII i sin tid udgravede højen og bagefter plantede træet på den. Det menes, at Prinsessehøj har fået sit navn, fordi dronning Caroline Amalie hyppigt gik affentur ud til højen med prinsesserne.

Sten med skålgruber i stengærdet ved Sorgenfri Slotshave.

Stenen sidder nederst i stendiget ud mod Skovbrynet. Kun den øverste del er synlig og bærer en halv snes skåltegn, som er 4—6 cm i diameter og 0,5—1,5 cm dybe — centralt findes dog en større grube.

Sten med skålgruber i havegærdet over for Sorgenfri Kirkegård.

Stenen er af grovkornet kvartsit, forvitret på overfladen. Det menes at være halvdelen af en større skålsten. Der findes en halv snes gruber, nogle kun antydet, 4—5 cm i diameter og indtil 3 cm dybe.

Det menes, at begge sten stammer fra Lyngby-området. Skålgruberne er helligtegn fra bronzealderen. De findes udbredt over det meste af verden.

Mindesten foran Statens Planteavlslaboratorium for dr. phil. h. c. Harald R. Christensen.

Direktør K. Dorph-Petersen tog initiativet til stiftelsen af en indsamlingskomité, som bestod af ledende mænd inden for statens forsøgsvirksomhed i plantekultur samt repræsentanter for landbrugs- og havebrugsorganisationer.

Mindestenen, der er udført af billedhuggeren Rasmus Andersen, blev afsløret den 7. maj 1929. I stenen er indhugget:

„Harald R. Christensen
dr. phil. h. c.
1879—1926

Grundlægger af Statens Planteavlslaboratorium.”

Harald Refsgaard Christensen var født den 7. maj 1879 på Frammerslevgaard i Salling, søn af proprietær H. P. Christensen, landbrugskandidat 1898, specialeksamen i landbrugets planteavl 1902, dr. phil. h. c. 1924, gårdbestyrer 1899—1901, lærer ved Grejsdalens landbrugs-

skole, assistent ved Askov Forsøgsstation 1903—04 og ved Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur 1905—09, forstander for Statens Planteavlslaboratorium fra 1909 indtil sin død den 27. august 1926.

Harald R. Christensen var medlem af Kungl. svenska Lantbruksakademien, medudgiver af „Soil Science”, medlem af bestyrelsen for Nor-

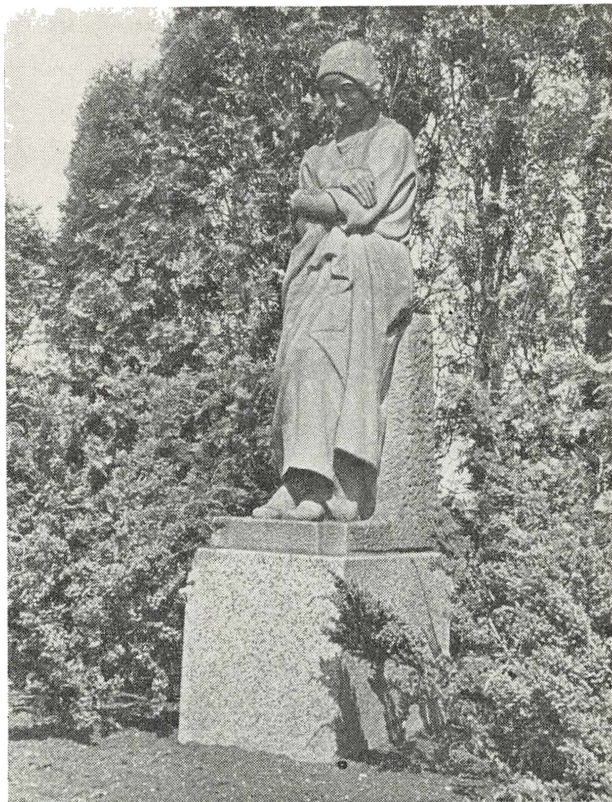

Mindesten for dr. phil. h. c. Harald R. Christensen.

diske jordbrugsforskeres danske Afdeling, formand for sektionen for jordbundsforskning under dette, medlem af generalkomiteen for The International Society of Soil Science og vicepræsident i samme selskabs kommission for jordbundsbakteriologi og biokemi og for studiet af jordbundsfrugtbarheden.

Kvindefigur på Sorgenfri Kirkegård.

Foran kapellet på Sorgenfri Kirkegård har kommunen omkring 1944-45 ladet opstille en kvindefigur udført i dolomit af billedhuggerinden Olga Wagner. Figuren er hugget i 1939 (modelleret 1931).

Kvindefigur på Sorgenfri Kirkegård.

Statue af forstander J. C. la Cour opstillet i Landboskolens have.

Statuen er rejst efter opfordring af ca. 200 mænd, væsentligt inden for landbruget. Den er udført af billedhuggeren Rasmus Andersen, støbt i bronze og opstillet på en granitsokkel, der bærer indskriften: „J. C. la Cour, 1838—1898”. Statuen blev afsløret den 21. juni 1903 i overværelse af en talrig forsamling af J. C. la Cours venner og bekendte. Til højtideligheden havde forfatteren Andreas Dolleris fra Vejle skrevet

en kantate, som udførtes af Lyngby Sangforening samt et hornorkester. Endvidere blev der talt af etatsråd N. Andersen og sognepræst dr. Rørdam. Til sidst takkede forstander la Cours søn, cand. mag. L. F. B. la Cour, alle, der havde bidraget til rejsningen af mindesmærket for hans far.

Statue af J. C. la Cour.

Jørgen Carl la Cour var født den 8. juni 1838, søn af proprietær L. U. la Cour, Skærsø ved Ebeltoft, landbrugskandidat fra Polyteknisk Lærestalt 1857, assistent i landøkonomi ved Landbohøjskolen i København 1858—64 og 1866—67, frivillig løjtnant i krigen 1864, 1881 udnævnt til kaptajn, forstander for Arresødal Folkehøjskole vinteren 1864-65.

J. C. la Cour oprettede 1867 landboskolen ved Lyngby på grundlag af aktietegning blandt omegnens bønder. Denne skole, for hvilken han var forstander fra 1867—84 og fra 1889—98, blev mønster for de

senere landbrugsskoler i Danmark. Endvidere var han redaktør af „Tidskrift for Landøkonomi” fra 1867, sekretær i Det Kgl. danske Landhus-holdningsselskab 1875—91, præsident i dette selskab 1891—98, ejer af Brede Ladegård fra 1889, generalsekretær ved den 1. nordiske landbrugs-

Mindesten for Emil Piper.

kongres i København 1888, formand for Københavns amts landbofor-
ening fra 1892, samt medlem af Kungl. svenska Lantbruksakademien.
La Cour døde den 21. februar 1898.

Mindesten for Emil Piper på hjørnet af Kongevejen og Lottenborgvej.

Ved bidrag fra det konservative partis organisationer i hele landet
skabtes det økonomiske grundlag for rejsningen af stenen for Emil Piper.

Stenen er fundet i Københavns havn og stillet til rådighed for formålet af Københavns havnevæsen. Den er 4 meter høj, 2 meter bred og 2 meter tyk. Den bærer istidsmærker i form af skurestriber. Portrætmedaillon er udført af billedhuggeren Rich. Mortensen, og stenhuggerarbejdet i øvrigt er udført af E. Niensens stenhuggeri.

Afsløringen fandt sted den 13. november 1928. Den blev foretaget af landstingsmand Tvede, der overdrog mindesmærket til Lyngby-Taarbæk sogneråd. Ved afsløringen talte desuden proprietær Lehwald og folketingsmand Grathwohl, medens overretssagfører Ketil Carlsen på sognerådets vegne modtog mindesmærket.

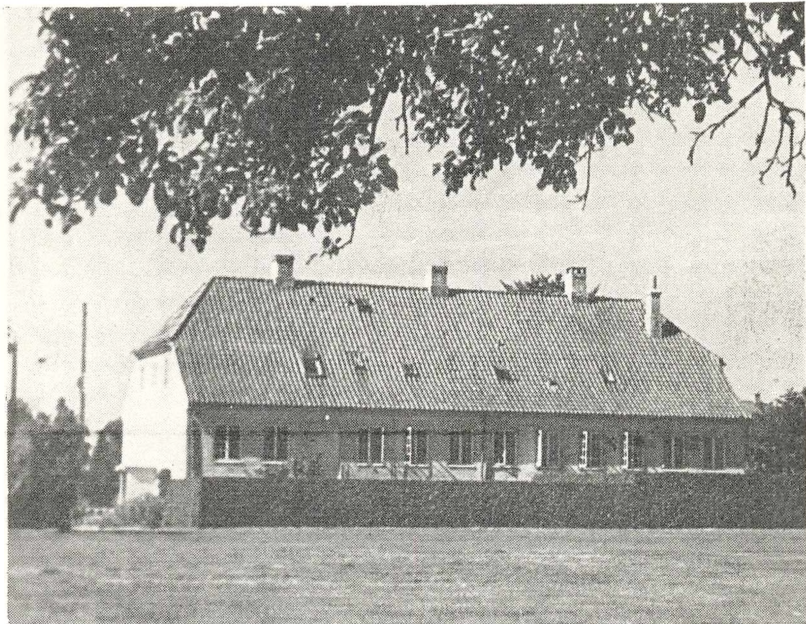
På stenen står følgende indskrift:

„Emil Piper, det konservative Partis Fører, 1908—28.”

og forneden på stenen: „Medlem af Lyngby Sogneraad 1886—1913, Formand fra 1892, Amsraadsmedlem 1892—1922, Folketingsmand for Lyngby 1898—1901, 1903—1906, Landstingsmand 1906.”

Sorgenfri gartnerbolig ligger i slottets køkkenhave ud mod Kongevejen. Den er opført efter tegning af arkitekt J. H. Koch i tiden 1840—48.

Digteren Viggo Stuckenberg boede her en tid i slutningen af det nitende århundrede.

Sorgenfri gartnerbolig.

Benyttet litteratur m. m.

E. Nyrstrøm: Lyngby Sogn i Fortid og Nutid. 1934.

H. H. Engquist: Danske Landsteder. 1949.

De tidligere af Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune udgivne Lyngby-Bøger. 1933—1953.

Hs. kgl. Højhed arveprins Knud har givet sin tilladelse til fotografering i den afspærrede del af Sorgenfri Slotshave.

Fotografier taget af Ole Wolsing-Hansen og V. Rud-Petersen, undtagen Schweizerhuset, Frieboeshvile og bronzealderstenene, af hvilke fotografier er udlånt fra Lyngby-Taarbæk kommunes fotoarkiv.

Kortet over Sorgenfri Slotshave er udlånt af Inspektoratet for de offentlige Lysthaver.

Endvidere er oplysninger givet af følgende:

Forstander N. Dyrbye,
statsskovfoged A. Løvdal,
proprietær G. Piper,
kommunalbestyrelsesmedlem, fru Karen Schack,
Statens Planteavlsudvalg,
viceinspektør A. C. Tandrup,
slotsgartner N. J. Treschow.

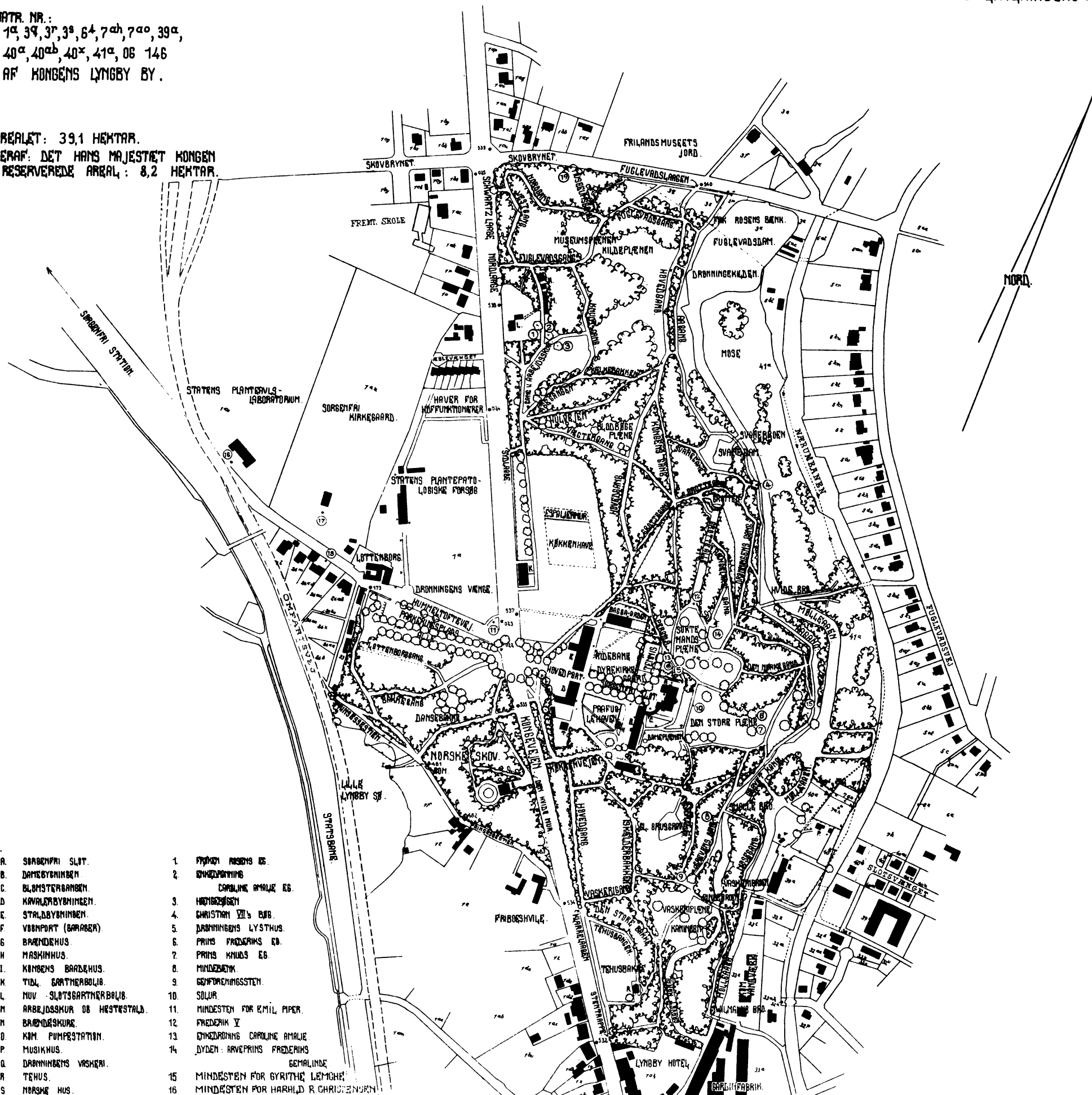
SORGENFRI SLOTSHAVE.

A: SIGNATURPLAN.

ORIENTERINGSKORT.

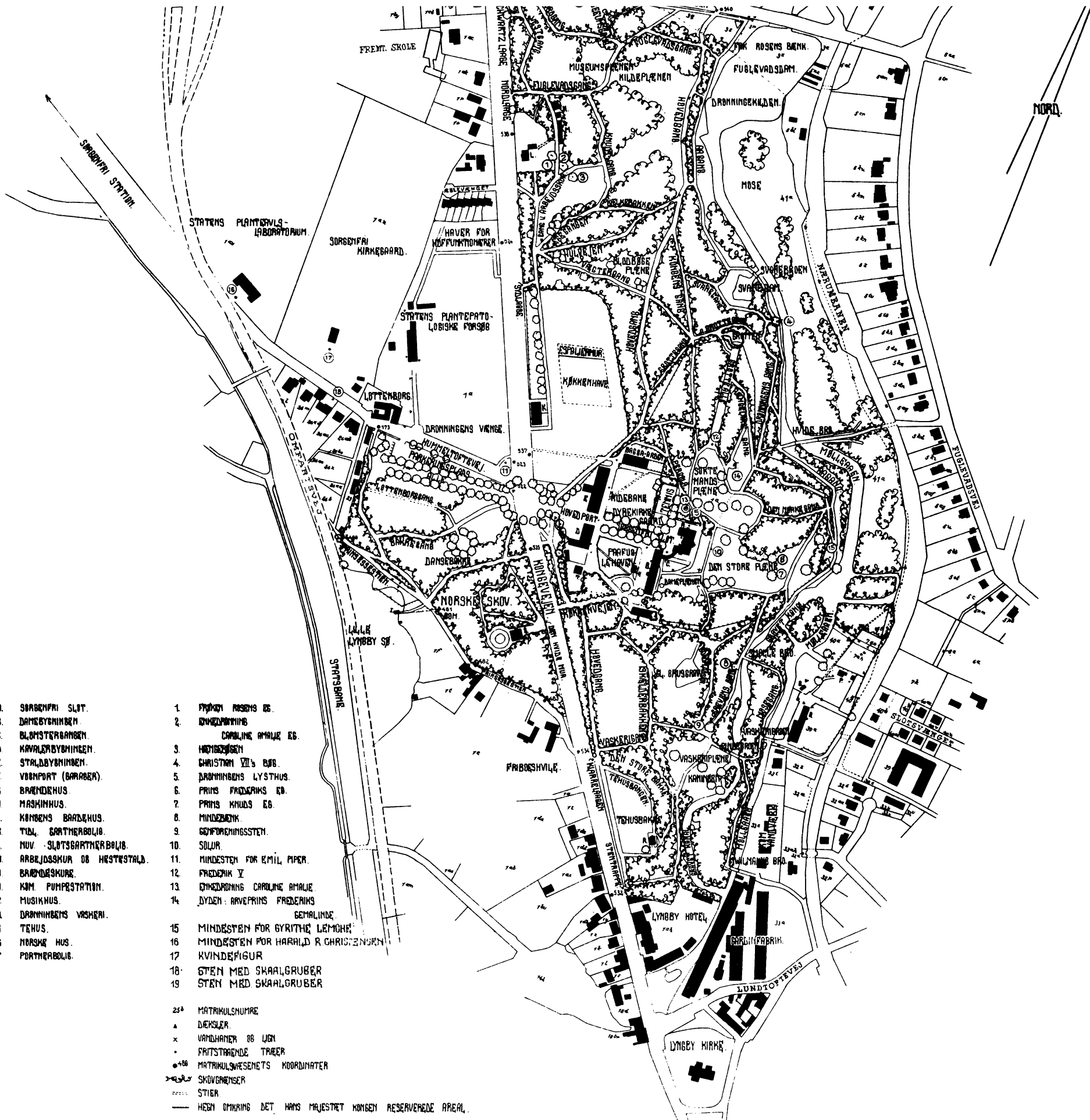
MATR. NR.:
1^a, 3^a, 3^r, 3^s, 6^a, 7^{ah}, 7^{ao}, 39^a,
40^a, 40^{ab}, 40^x, 41^a, 06 146
AF KONGENS LYNGBY BY.

AREAL: 39,1 HEKTAR.
HERAF: DET HANS MAJESTÆT KONGEN
RESERVEREDE AREAL: 8,2 HEKTAR.

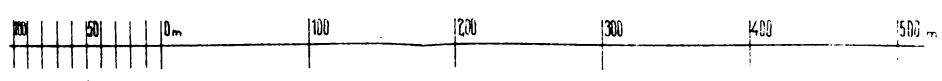
- A. SORGENFRI SLOT.
- B. DAMEBYMINDE.
- C. BLOMSTERBANKEN.
- D. KAVALEBYMINDE.
- E. STADSBYMINDE.
- F. VØRNPØRT (BARABER).
- G. BARNHUS.
- H. MÅSKINUS.
- I. KONGENS BARNHUS.
- K. TIDL. BARTNERBOLIG.
- L. NUV. SLOTSBARTNERBOLIG.
- M. ARBEJDSKUR OG HESTESTÅL.
- N. BARNHUSKUR.
- O. KAM. PUMPESTATION.
- P. MUSIKHUS.
- Q. DANNINGENS VÅSERI.
- R. TEHUS.
- S. NORSKE HUS.

- 1. FLYNDER ROSENS EG.
- 2. BANGDRØNING CAROLINE AMALIE EG.
- 3. HÆTTERBØGEN CHRISTIAN VII'S BØG.
- 4. DRONNINGENS LYSTHUS.
- 5. PRINS FREDRIKS EG.
- 6. PRINS KNUDS EG.
- 7. MINDEBANK.
- 8. GENFØRINGSSTEN.
- 9. SØLUR.
- 10. MINDESTEN FOR EMIL PAPER.
- 11. FREDRIK V.
- 12. ENKEDRØNING CAROLINE AMALIE.
- 13. DYDEN: ARVEPRINS FREDRIKS GEMALINDE.
- 14. MINDESTEN FOR GYRITHE LEMOND.
- 15. MINDESTEN FOR HARALD R. CHRISTENSEN.
- 16.

- A. SØRGENFRI SLOT.
 - B. DAMEBYGNINGEN.
 - C. BLUMSTERBANGEN.
 - D. KAVALEBYGNINGEN.
 - E. STALDBYGNINGEN.
 - F. VØRNPØRT (BARABER).
 - G. BRÆNDESHUS.
 - H. MÅSHINHUS.
 - I. KØNSBENS BRÆNDESHUS.
 - K. TIDL. BARTHOLÆBOLIG.
 - L. NYV. SLOTSGARTNER BØJLØ.
 - M. ARBEJDSKUR OG HESTESTÅLDE.
 - N. BRÆNDESHUS.
 - O. KØM. PUMPESTATION.
 - P. MUSIKHUS.
 - Q. DØNNINGENS VASKERI.
 - R. TØRHUS.
 - S. NORSKE HUS.
 - T. PORTHÆBOLIG.
1. FØRSTEN ROSENENS BÆ.
 2. RØDVEDEN.
 3. CAROLINE AMALIE EØ.
 4. HÆSTEBØGEN.
 5. CHRISTIAN VII'S BØJLØ.
 6. DØNNINGENS LYSTHUS.
 7. PRINS FREDERIKS EØ.
 8. PRINS HANS EØ.
 9. MINDEBØJLØ.
 10. SØLVUR.
 11. MINDESTEN FOR EMIL PAPER.
 12. FREDERIK V.
 13. ENEKEDDING CAROLINE AMALIE.
 14. JYDEN: ARVEPRINS FREDERIKS GEMALINDE.
 15. MINDESTEN FOR GYRITHE LEMCHE.
 16. MINDESTEN FOR HARALD R. CHRISTENSEN.
 17. KVINDEFISUR.
 18. STØN MED SKAALGRUBER.
 19. STØN MED SKAALGRUBER.
- 25^a MÅTRIKULNUMRE.
 - ▲ DÆKSLER.
 - x VANDHÅNER OG LØJ.
 - FRITSTÅENDE TRÆER.
 - MÅTRIKULSÆSNETS KOORDINATER.
 - SKOVGRÆNSER.
 - STIER.
 - HEGN OMKRING DET HANS MAJESTÆT KONGEN RESERVEREDE ARIAL.

INSPEKTORATET FOR DE OFF. LYSTHAVER.
 OPMÅLT OG TEGNET 1944/45.
 REVIDERET 1956 (L.T.K.).

HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKABS PUBLIKATIONER.

- Nr. 1. V. Fraas: Skoleforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune gennem Tiderne. 1929..... Kr. 1,00
- Nr. 2. Lyngby-Bogen 1933..... (Udsolgt)
- Nr. 3. Lyngby-Bogen 1934, bl. a.: Gyrithe Lemche: Den bernstorffske Vennekreds i Lyngby. J. Rambøll: De Virum Bønder paa Kristian den Fjerdes Tid..... Kr. 2,50
- Nr. 4. Lyngby-Bogen 1935, bl. a.: J. A. C. Rastrup: Byggeforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune efter 1870. Johan Lemche: Under Sorgenfris Enemærker..... Kr. 2,50
- Nr. 5. Lyngby-Bogen 1937, bl. a.: A. C. Tandrup: By og Bol. Johan Lemche: Lyngby Bys Bondejord paa Udskiftningens Tid. Fra Udskiftningen af Lyngby Bondejord i Aaret 1777..... Kr. 2,50
- Nr. 6. Lyngby-Bogen 1939, C. M. Smidt: Kirkens Historie. H. A. Rosendal: Kirkens Præster..... Kr. 2,50
- Nr. 7. Sagregister til Lyngby-Bogen 1933—39..... Kr. 1,00
- Nr. 8. Lyngby-Bogen 1941, W. Marstrand: Kongens Lyngby. (Udsolgt)
- Nr. 9. Lyngby-Bogen 1943, A. C. Tandrup: Det kommunale Styre i Lyngby-Taarbæk Kommune 1842—1892..... Kr. 5,00
- Nr. 10. Lyngby-Bogen 1946, J. A. C. Rastrup: Gyrithe Lemche, Johan Lemche: Minderuner. Georg Lehwald: Ulrikkenborg: Spredte Erindringer fra min Ungdom. H. V. Rygner: De gamle Gaarde i Lyngby. Preben Wilmann: Johan Wilmann. Johan Lemche: Omkring „Store Kro” i Kongens Lyngby..... Kr. 5,00
- Nr. 11. Lyngby-Bogen 1948, P. V. Glob: Oldtidsminder i Kongens Lyngby og Dyrehaven..... Kr. 5,00
- Nr. 12. Lyngby-Bogen 1949, A. C. Tandrup: Lyngby Sogn i Modgangs Dage. Aage Dannemand Jensen: Af Vinhandler H. B. Ellers „Tildragelser”. Valdemar Møller: Fra Thingbøger og Kirkebøger for Lyngby Sogn 1633—1670. Johan Lemche: Da Eremitagen var i Farezonen. Johan Lemche: Minderuner II. Gyrithe Lemche: To Lyngby Digte..... Kr. 5,00
- Nr. 13. Lyngby-Bogen 1953, J. A. C. Rastrup: Historisk-topografisk Selskabs første 25 år. Andrea Kibenich: Lidt om de tre små byer i Dyrehaven. Johan Lemche: Tove på Hjortholm. J. A. C. Rastrup: Lundtofte by og sogn. Kr. 5,00
- Nr. 14. Lyngby-Bogen 1956, viceborgmester A. C. Tandrup: De tre familier Lund i Kongens Lyngby og Fuglevad i det 19. århundrede. Pastor P. Gamrath: Fra Taarbæk Sogn. Frøken Karen Christensen: „Fra Balber Kræstersens Dave”. Skoleinspektør F. M. Madsen: Fra Brede om Brede. Med bidrag af: kasserer Signe Veel, tvindemester Andreas Schmidt, væver Peter Petersen, tekstilarbejder Chr. Nielsen og direktør N. E. Daverkosen.

- Nr. 14. Frøken Valborg Orlamundt: Erindringer fra Kongens
(fortsat) Lyngby i slutningen af det nittende og begyndelsen af
det tyvende århundrede. Gardinvæver Hans Hansen:
Nogle erindringer fra min barndom i Lyngby. Stads-
ingeniør J. A. C. Rastrup og arkitekt V. Rud-Petersen:
Fredede bygninger, skulpturer, mindesmærker og old-
tidsminder i Sorgenfri Slotshave og på de fra Sorgen-
fri Slot udskilte ejendomme Kr. 5,00
- Nr. 15. Gyrithe Lemche: En Dag i September 1770 Kr. 1,00
- Nr. 16. Aage Bertelsen: „Oktober 43”. Oplevelser og Tilstande
under Jødeforfølgelsen i Danmark Kr. 10,00
- Nr. 17. 111 Billeder fra Lyngby-Taarbæk. Billedhæfte udgivet
af Lyngby-Taarbæk kommune i anledning af Den tek-
niske Forvaltnings 50 års jubilæum den 1. april 1954 Kr. 7,00
- Nr. 18. Svend Thorsen: Fra Kongens Lyngby til Folkets. Tan-
ker over et billedhæfte..... Kr. 1,00
- Nr. 19. Hjemstavnsbog for Lyngby-Taarbæk Kommune. I. del:
Jens A. Weile: Overfladeformer og Jordbund. Planter
og Dyr. 1944..... Kr. 2,00

Endvidere er selskabet i besiddelse af et antal af nedennævnte
bøger, som kan tilbydes medlemmerne til de anførte priser.

- Nr. 20. Dyrehaven. Fra Ismark til Naturpark. 1938..... Kr. 3,00
- Nr. 21. S. Kaulberg: Mølleaaen og dens Søer. 1944 Kr. 2,00
- Nr. 22. Gentofte, Kongens Lyngby og Søllerød Kirker. 1946.
Særtryk af „Danmarks Kirker”. Udg. af National-
museet Kr. 2,50
-